

Internationellt ungdomsutbyte

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

SOU 1990:42

Betänkande av ungdomskommittén

Internationellt ungdomsutbyte

SOU 1990:42

Betänkande av ungdomskommittén

Statens offentliga utredningar
1990:42
Civildepartementet

Internationellt ungdoms- utbyte

Betänkande av ungdomskommittén
Stockholm 1990

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981 — 1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM. Best. nr 38-12078-X.

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor

SOU-förrådet

103 33 STOCKHOLM

Tel: 08/763 23 20 Telefondid 8¹⁰ - 12⁰⁰

08/763 10 05 12⁰⁰ - 16⁰⁰ (endast beställare inom regeringskansliet)

Omslagsteckning: Lee J. Spångberg ("Brain")

Graphic Systems AB, Göteborg 1990

ISBN 91-38-10569-1

ISSN 0375-250X

Till statsrådet Wallström

Genom beslut den 5 oktober 1989 bemyndigade regeringen statsrådet Margot Wallström att tillkalla en kommitté för att utreda hur demokrati och jämlikhet för ungdomar kan stärkas samt hur svenska ungdomars möjligheter att delta i det internationella ungdomsutbytet kan förbättras.

Med stöd av bemyndigandet förordnades den 5 oktober 1989 som ordförande journalisten Kerstin Gulbrandsen och som ledamöter projektledaren Lena Ag, riksdagsledamoten Ylva Johansson, journalisten Helle Klein, politiske sekreteraren Jörgen Rundgren, journalisten Mats Sahlin, ungdomskonsulenten Roger Ticoalu, ungdomssekreteraren Mustafa Tümtürk samt studeranden Marie Wilén.

Som expert förordnades den 29 mars 1990 hovrättsfiskalen Erik Hansson och den 10 november 1989 departementssekreteraren Ann Linde som sakkunnig.

Till sekreterare åt kommittén förordnades den 20 november 1989 avdelningsdirektören Maicen Ekman samt den 23 november 1989 verksamhetschefen Rolf Josefsson. I sekretariatets arbete har även assistenten Anita Skogsberg deltagit.

Vi har antagit namnet ungdomskommittén.

Kommittén får härmed överlämna sitt första delbetänkande (SOU1990:42) Internationellt ungdomsutbyte.

Reservationer och särskilda yttranden har lämnats av ledamöterna Rundgren, Sahlin, Ticoalu och Wilén.

Stockholm i maj 1990

Kerstin Gulbrandsen

Lena Ag

Ylva Johansson

Helle Klein

Jörgen Rundgren

Mats Sahlin

Roger Ticoalu

Mustafa Tümtürk

Marie Wilén

/Maicen Ekman

Rolf Josefsson

INNEHÅLL

<i>Förkortningar</i>		7
<i>Sammanfattning</i>		11
1	INLEDNING	15
1.1	Uppdraget	15
1.2	Avgränsningar	15
1.3	Vad menar vi med ungdomsutbyte?	15
1.4	Utbytets betydelse	16
2	UNGDOMSUTBYTET I DAG	19
2.1	Olika former och bidrag för utbytet	19
2.1.1	Utbyte för studerande	19
2.1.2	Feriearbete och praktikarbete	21
2.1.3	Utbyte för fackligt anslutna ungdomar	23
2.1.4	Utbyte i ungdomsorganisationernas regi	24
2.1.5	Paraplyorganisationernas internationella utbyte	31
2.1.6	Utbyte inom övriga organisationer	33
2.1.7	Utbyte i kommunal regi	35
2.1.8	Utbyte utanför den traditionella sfären	36
2.2	Internationellt utbytessamarbete	38
2.2.1	Nordiskt samarbete	38
2.2.2	EG-samarbete	39
2.2.3	Europarådssamarbete	42
2.3	Stipendier för att främja ungdomsutbyte	43
2.4	Ungdomskortet	44
2.5	Allmänna arvsfonden	45
2.6	Bedömning av utvecklingen	46
2.7	Förslag	50
3	SAMORDNING AV OCH INFORMATION OM UTBYTE	53
3.1	Samordning av utbytet	53
3.2	Svårt att veta var informationen kan sökas	53
3.2.1	Behov av information på lokal och central nivå	54
3.2.2	Informationsguide	55
3.2.3	Hur ser det ut i andra länder?	55
3.3	Olika alternativ på central nivå	58
3.3.1	Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer	58
3.3.2	Statens ungdomsråd	59
3.3.3	Svenska Institutet	59
3.3.4	Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte	60
3.4	Olika alternativ på lokal nivå	60

3.5	Förslag	61
4	UNDERLÄTTA UNGDOMSUTBYTET	65
4.1	Hinder för utbytet	65
4.2	Information och strukturer	65
4.3	Förslag	66
4.4	Formaliteter och finansiella svårigheter	66
4.5	Förslag	70
4.6	Resa och inkvartering	72
4.7	Förslag	75
4.8	Ungdomsutbytescertifikat	76
4.9	Förslag	77
5	BILATERALA AVTAL	79
5.1	Inga bilaterala avtal i dag	79
5.1.1	Fördelar med bilaterala avtal	81
5.1.2	Nackdelar med bilaterala avtal	81
5.2	Överväganden	82
5.3	Förslag	82
6	SOCIALT OCH RÄTTSLIGT SKYDD VID RESOR	83
6.1	Gällande rättsskydd	83
6.2	Socialrättsliga problem	84
6.3	Förslag	86
6.4	Arbetsrättsliga problem	87
6.5	Förslag	87
6.6	Konsumenträttsliga problem	87
6.6.1	Bestämmelser och tvistlösning	88
6.6.2	Språk- och konfirmandresor	89
6.6.3	Utlandsstudier på gymnasienivå	91
6.6.4	Vintersportresor till Alperna	92
6.6.5	Sällskapsresor med flyg	96
6.6.6	InterRail och långresor med reguljärflyg	96
6.6.7	Minderårigas köp av resor	97
6.7	Förslag	97
7	RESERVATIONER OCH SÄRSKILDA YTTRANDEN	101
8	BILAGOR	105
8.1	Direktiv	105
8.2	Adressförteckning	111
8.3	Hinder för ungdomsutbyte (LSU)	115
8.4	Hinder för ungdomsutbyte (Europarådet)	117

Förkortningar

ABF	Arbetarnas Bildningsförbund
AEYSC	All European Youth and Student Cooperation
AIIESEC	Association International d'Étudiants en Sciences Economiques et Commerciales
AFS	Associated Field Services
AKF	Adopterade Koreaners Förening
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
ARN	Allmänna reklamationsnämnden
ASSE	American Scandinavian Student Exchange
ATLANTIS	Norsk Stiftelse for Ungdomsutveksling
CC-EYE	Coordination Committee of European Youth Exchange
CENYC	Council of European National Youth Committees
COMECON	Council for Mutual Economic Assistances
COMETT	Community Action Programme in Education and Training for Technology
CUF	Centerns Ungdomsförbund
DFJW	Deutsche Französisch Jugendwerk
DHR-Ung	De Handikappades Riksförbund - Ung
DKK	Danska kronor
DUF	Dansk Ungdoms Fællesråd ECU
	European Currency Unit
ECYC	European Confederation of Youth Clubs
ECYEB	European Communities Youth Exchange Bureau
EEE-YFU	European Educational Exchange - Youth For Understanding
EFIL	European Federation for Intercultural Learning
EFS	Europas Fackliga Samorganisation
EFTA	European Free Trade Association
EG	Europeiska Gemenskapen
ELSA	European Law Student Association
ERASMUS	European Community Action Scheme for the Mobility of University Students
ERYICA	European Youth Information and Counselling Association
EURYDICE	Education Information Network in the European Community
EYC	European Youth Centre
EYCE	Ecumenical Youth Council in Europe
EYF	European Youth Foundation
FFI	Fria Fackföreningsinternationalen

FIYTO	Federation of International Youth Travel Organizations
FNU	Föreningen Nordens Ungdomsrepresentant-skap
FPU	Folkpartiets Ungdomsförbund
IAL	Internationella Arbetslag
IAESTE	International Association for the Exchange of Students for Technical Experience
ICU	Informationscenter for studie- og udvekslinge-rejser
ICYE	International Christian Youth Exchange
IFOR	International Fellowship of Reconciliation
JECI-MIEC	Jeunesse Etudiante Catholique Internationale
KFUK/M	Kristliga Föreningen Unga Kvinnor/Män
KOV	Konsumentverket
KU	Kommunistisk Ungdom
LNU	Landsrådet for Norske Ungdomsorganisasjo-ner
LO	Landsorganisationen
LSU	Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisatio-ner
MCP-CMP	Christian Movement for Peace
NAMIC	National Academic Mobility Information Cen-ter
NFS	Nordens Fackliga Samarbetsorganisation
NKM	Nordiskt Kontaktmöte
NMR	Nordiska Ministerrådet
NOK	Norska kronor
NORDPLUS	Nordiskt program för lärare och utbildningssökande
RF	Sveriges Riksidrottsförbund
RSFH	Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar
RKU	Riksförbundet Kyrkans Ungdom
SACO	Sveriges Akademikers Centralorganisation
SADDC	Southern African Development Coordination Conference
SCC	Swedish Cooperative Centre
SCI	Service Civil International
SEK	Svenska kronor
SI	Svenska Institutet
SJ	Statens Järnvägar
SKTF	Sveriges Kommunal tjänstemannaförbund
SKU	Sveriges Kristna Ungdomsråd
SMU	Svenska Missionsförbundets Ungdom
SSU	Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund
SUCK	Stadens Ungdoms City Klubb
SVEKIV	Svenska Kibbutzvänner

SWEMSIC	Swedish Medical Students International Committee
SVS	Svensk Volontärsamverkan
SÖ	Skolöverstyrelsen
TCO	Tjänstemännens Centralorganisation
TEMPUS	Trans-European Mobility Scheme for University Studies
UBV	Utbildning för Biståndsverksamhet
UHÅ	Universitets- och Högskoleämbetet
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNR	Ungdomens Nordiska Råd
WAGGGS	World Association of Girl Guides and Girl Scouts
WOSM	World Organization of the Scout Movement
YFC	Young Farmers Club
YFE	Youth for Europe
YFU	Youth for Understanding
YMCA	Young Men Christian Association
YWCA	Young Women Christian Association
YWEP	Young Worker's Exchange Programme
ZMW	Związek Młodzieży Wiejskiej
ÖB	Överbefälhavaren

Sammanfattning

Åtskilliga tusen svenska ungdomar deltar varje år i någon form av organiserat utbyte med andra länder. Möjligheten för ungdomar att resa i andra länder har haft och har en stor betydelse för en ökad internationalisering. Resandet medför ökad förståelse mellan folk i olika länder och kan därigenom skapa förutsättningar för fred i världen. Inte minst har det betydelse för förståelsen mellan invandrare- och flyktingungdomar och svenskar.

Breda utbytet!

Det finns många olika typer av utbyte. I kapitel 2 ges exempel på sådana. Tonvikten på dagens ungdomsutbyte ligger på studerandeutbytet. Vissa grupper av ungdomar, bland andra de som finns i familjer med låg inkomst och kort utbildning är underrepresenterade.

Med tanke på den betydelse ungdomsutbytet har i ett längre perspektiv är det viktigt att ansträngningar görs för att bredda utbytet. Det bör göras både genom att på olika sätt stödja ett ökat utbud för andra grupper än de som traditionellt deltar i utbyte och genom att se till att den information som finns om utbyte når alla ungdomar. Det innebär också att finna nya former för utbytet och att utveckla utbytet med underrepresenterade områden som Östeuropa och tredje världen.

Satsa på Östeuropa och tredje världen!

Vi föreslår att 30 miljoner kronor, av de 90 miljoner för folkrörelsesamarbete som anslagits till stöd för Östeuropa, används för att ungdomsorganisationer ska beredas möjlighet till ömsesidig utbytesverksamhet med Östeuropa. Vi föreslår också att ytterligare 10 miljoner kronor ur östeuropamiljarden används för att östeuropeiska ungdomar, på sina egna villkor, ska kunna ha ett utbyte med svenska ungdomar. Principiellt anser vi dock att det är fel att stödet för Östeuropa finansieras via det biståndsanslag som är avsett för tredje världen och utgår från att framtida östeuropapengar inte tas från biståndsanslaget.

Ett ömsesidigt utbyte mellan ungdomar i Sverige och i tredje världen ger erfarenheter och kunskaper som är värdefulla för båda parter. Vi föreslår därför att en paragraf i alla avtal mellan Sverige och de sk programländerna ska gälla ungdomssamarbete. Finansie-

ringen kan belasta informationsanslagen inom biståndet, men ska inte belasta den faktiska biståndsverksamheten i programlandet.

Vi föreslår också att Sverige intensifierar sina ansträngningar för att svenska ungdomar ska kunna delta i samtliga ungdomsprogram inom EG.

Lägerskoleverksamheten i de nordiska länderna bör utvecklas. Målsättningen bör vara att alla elever varit på lägerskola i annat nordiskt land under sin grundskoletid. Vi föreslår därför att Sverige i Nordiska Rådet verkar för att utveckla det nordiska utbytet för grundskoleelever.

Vi föreslår vidare att ungdomsföreningar, med stöd av Allmänna arvsfonden, startar en försöksverksamhet för att öka deltagandet bland dem som inte alls eller i liten utsträckning deltar i utbytet idag.

Likaså uppmanar vi kommunerna att aktivt pröva olika vägar att bredda rekryteringen till utbyte. Det kan ske i form av vänortsutbyte med prioriterade ungdomsgrupper, som ungdomar på fritidsgårdar i utsatta stadsdelar samt i glesbygd eller i form av utbyte med handikappade ungdomar för att finna lösningar på en rad praktiska svårigheter.

Samordna utbytet!

Ungdomar som idag är intresserade av att delta i utbyte har ett avsevärt arbete framför sig för att orientera sig om vilka möjligheter som finns. För att underlätta föreslår vi att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte, som bl a administrerar ungdomskortet, får det centrala ansvaret att samordna och informera om det svenska ungdomsutbytet. Stiftelsen bör via den sk freds-fonden få resurser att bygga upp sin verksamhet för att utveckla och stimulera utbytet enligt de intentioner som nämns i kapitel 2 och 3. Regeringen bör också undersöka möjligheterna av att medel tillskjuts från folkrörelserna och näringslivet.

Det är angeläget att informationen om utbyte finns så nära ungdomarna som möjligt. Vi uppmanar därför kommunerna att pröva olika lösningar för att informationen ska nå alla ungdomar. Lösningarna kan dock variera lokalt.

Underlätta utbytet!

Idag finns både generella regler och regler som är direkt inriktade mot utbyte, som utgör hinder mot ungdomsutbytet mellan Sverige och andra länder. Hinder avseende information, strukturer, formaliteter, finansiella svårigheter, resa och inkvartering. Vi ger ett antal förslag för att undanröja dessa hinder. Vi föreslår att regeringen arbetar för ett ömsesidigt avskaffande av visumtvånget för ungdomar under 26 år samt ett gradvist upphävande av kravet på arbets-

och uppehållstillstånd för ungdomar under 30 år.

Vi föreslår också att Sverige via Europarådet påbörjar arbetet med att införa ett ungdomsutbytescertifikat. Certifikatet fungerar som bevis på att ungdomarna deltagit i ett utbyte samtidigt som det garanterar innehavaren vissa rättigheter både i hemlandet och utbyteslandet. Ett genomförande av certifikatet innebär också undanröjandet av en rad av de hinder som nämns i kapitel 4.

Gör resorna säkrare!

Barn och ungdomar som reser utomlands får ofta oförglömliga upplevelser, kunskaper och erfarenheter. Men det finns problem av bland annat socialrättslig, arbetsrättslig och konsumenträttslig art i samband med resandet.

Vi föreslår att UD:s instruktion ändras så att samma direktiv som gäller för omvårdnad av de svenska medborgare som misstänks för brott utomlands även kommer att gälla för svenska våldsoffer utomlands. Vidare föreslår vi fortsatt stöd till uppbyggnaden av de lokala brottsofferjourer som Brottsofferjourernas Riksförbund planerar.

Vi föreslår även att Riksförsäkringsverket får i uppdrag att se över försäkringsskyddet för barn och ungdomar vid resa och vistelser utomlands. Inriktningen bör vara att den som blir akut sjuk eller skadad utomlands får ersättning genom ett system med direktkontakt mellan de organ som är ansvariga för sjukförsäkringsskyddet i de båda länderna, utan några extra kostnader och "på-platsen-betalningar" för patienten. Svenska sjukförsäkringsregler bör anpassas så att de omfattar även utländska ungdomar som arbetar i Sverige kortare perioder eller deltar i annan form av ungdomsutbyte.

Vi föreslår också att Arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att göra en inventering av de problem som ungdomar råkar ut för vid korttidsarbete i utlandet. Inventeringen bör innehålla förslag för att stärka ungdomars rättsliga skydd vid korttidsarbete utomlands.

Konsumentverket har redan idag ett ansvar för att stärka konsumenternas ställning på marknaden. För att i möjligaste mån undvika problem vid resor med ungdomar som huvudsaklig målgrupp föreslår vi att regeringen ger Konsumentverket ett särskilt ansvar på detta område. Ansvarsområdet bör begränsas till att gälla researrangemang upp till ett år, vars syfte inte är permanent boende. Verket bör få rätt att ta initiativ när missförhållanden uppmärksammas samt ha ett samordningsansvar i de fall andra myndigheter är inblandade. Bland annat bör förnyade förhandlingar tas upp med researrangörer i syfte att stärka ungdomarnas ställning på marknaden.

1.

INLEDNING

1.1 Uppdraget

Den 5 oktober 1989 bemyndigade regeringen statsrådet Margot Wallström att tillkalla en kommitté för att utreda hur demokrati och jämlikhet för ungdomar kan stärkas samt hur svenska ungdomars möjligheter att delta i det internationella ungdomsutbytet kan förbättras. Direktiven, 1989:48, återfinns som bilaga 1. Utredningen kommer att presentera sitt slutbetänkande senast den 31 maj 1991. Ett delbetänkande om huruvida invandrar- och flyktingungdomar missgynnas kommer att lämnas senast den 15 september. Föreliggande betänkande handlar om ungdomars erfarenhetsutbyte med andra länder.

1.2 Avgränsningar

Det finns en stor spännvidd på ungdomsutbytet. Visst utbyte är öppet för alla ungdomar, annat är begränsat till olika kategorier som exempelvis studerande eller unga arbetare. En ung människa som vill skaffa sig internationella erfarenheter utöver vanliga turistresor kan således delta i någon eller flera former av ungdomsutbyte, studerandeutbyte eller arbetsutbyte. Den gemensamma tanken är dock att utbytet ska ge kunskap om livsvillkoren i andra länder och leda till en ökad förståelse för olika människor, kulturer och sedvänjor.

Idet här betänkandet har vi koncentrerat oss på ungdomsutbytet, medan arbetsutbytet behandlas i begränsad omfattning. Vi kommer däremot inte att lämna förslag när det gäller studerandeutbytet.

1.3 Vad menar vi med ungdomsutbyte?

Med begreppet *ungdomsutbyte* kan man mena olika saker. Vi har valt att ha en vid tolkning. Med ungdomsutbyte menar vi att en individ eller grupp av ungdomar i organiserad form reser till ett annat land i annat syfte än enbart turism. Ungdomsutbyte kan ingå som en del i annan resa. Ungdomar som åker jorden runt kan t ex under några veckor eller månader delta i ett utbytesprogram.

Utlandsvistelsen ska gälla en begränsad tidsperiod. Det kan vara fråga om korttidsutbyte, dvs upp till tre månader eller långtidsutbyte från tre månader upp till två år.

Med ungdomar menar vi här åldersgruppen 15-26 år. Det är dock snarare en riktpunkt och utesluter inte att enstaka deltagare i ett utbytesprogram är ett par år yngre eller äldre.

Även om en ömsesidighet är önskvärd behöver inte utbytet nödvändigtvis vara dubbelriktat, dvs att en grupp svenska ungdomar reser till en viss grupp i ett annat land och denna grupp sedan besöker den svenska gruppen.

För att utbytet ska anses ha god standard krävs

- klart uttalat syfte med utbytet
- förberedelse innan, möjlighet till vägledning under utbytet samt uppföljning efter hemkomsten
- samverkan under utbytet med personer som har olika kulturell bakgrund, dvs ortsbor eller åtminstone andra ungdomar än den egna gruppen. Minst ett inslag av samverkan krävs under utbytet.
- språkinläring som ett inslag vid utbyte som överskrider tre månader, om så behövs.

1.4 Utbytets betydelse

Åtskilliga tusen svenska ungdomar deltar varje år i någon form av organiserat ungdomsutbyte med andra länder. Samtidigt vistas varje år endast ca 2 000 ungdomar från andra länder i Sverige. Förutom detta organiserade ungdomsutbyte förekommer resor och vistelser på egna initiativ. Resandet sker antingen med finansiellt stöd, såsom stipendier eller på egen bekostnad. Det mesta av utbytesresandet i organisationernas regi finansieras via egna medel.

Möjligheten för ungdomar att resa i andra länder har haft och har en stor betydelse för en ökad internationalisering. Ungdomsturism och ungdomsutbyte är av stor vikt för en ökad förståelse mellan folk i olika länder. Enligt moderna teorier inom freds- och konfliktforskningen är mellanfolkliga kontakter och internationella utbyten också viktiga för att skapa förutsättningar för fred i världen. Inte minst har det betydelse för förståelsen mellan invandrar- och flyktingungdomar och svenskar.

Utbytet kan ha olika funktion beroende på med vilket land det sker. Det kan innebära att finna gemensamma nämnare med människor i andra länder som har stora likheter med det egna landet. Att öka förståelsen för andra länders kultur och deras traditionsmönster. Att som invandrar- och flyktingungdom eller adoptivbarn få kontakt med sina rötter. Att genom att arbeta i ett land i tredje världen få en ökad förståelse för förhållandet mellan fattiga och rika länder, det vi normalt kallar för nord/sydproblematiken. Genom att vistas utomlands mognar ungdomar dessutom ofta snabbare och blir samtidigt självständigare.

Ungdomsutbytets betydelse märks inte minst i den roll det fått i den europeiska integrationen. I den mån Sverige kan delta och kommer att delta i EG:s utbytesprogram kommer dessa naturligtvis att ha stor inverkan på svenskt ungdomsutbyte.

Vissa geografiska områden, som Östeuropa och tredje världen, är i dag underrepresenterade i utbytet. Även vissa grupper av ungdomar är underrepresenterade, bland andra de ungdomar som finns i familjer med låg inkomst och kort utbildning.

2.

UNGDOMSUTBYTET I DAG

2.1 Olika former och bidrag för utbytet

Tonvikten på dagens ungdomsutbyte ligger på studerandeutbyten. Dessa bedrivs på alla skolnivåer och med olika huvudmän. Men även utanför skolans värld bedrivs ungdomsutbyte. Ferie- och praktikutbyte, fackligt utbyte, utbyte i ungdomsorganisationernas regi, vänortsutbyten, volontärutbyte och internationella arbetslag är några exempel som kommer att beskrivas i detta kapitel. En sammanställning av de förkortningar som används finns på sid 7. Adressförteckning över utbytesorganisationer återfinns som bilaga 8.2.

2.1.1 Utbyte för studerande

Utbyte i grundskolans regi

Den vanligaste formen av utbyte i grundskolan är lägerskolor. Dagens lägerskolor omfattar resor både inom och utom Sverige. Grundidén är att skolan förlägger utbildning utanför klassrummet under en kortare period. Samtidigt bor eleverna i värdfamiljer eller i grupp på annan ort. I Sverige finns en tradition av att anordna lägerskolor i nordiska grannländer.

Lägerskoleverksamheten följer nätverket med vänorter som finns utbyggt i Norden. Det gör att det oftast är kommunerna som är huvudmän för den formen av ungdomsutbyte, vilket gör det svårt att bedöma omfattningen (se vidare 2.1.7). Vid sidan av kommuners och enskilda skolors lägerskoleverksamhet bedrivs två lägerskolor i svenska Föreningen Nordens regi. Det gäller en skola i Danmark och en i Finland. Enligt uppgifter från Föreningen Norden visar undersökningar att lägerskoleverksamheten är bred, men att den har minskat något under de senaste årtiondena.

Språkresor för grundskolestuderande

Vissa organisationer erbjuder resor för grundskoleelever. I de flesta fall rör det sig om språkresor under lov. Det vanligaste sättet att organisera vistelserna är att låta eleven bo i värdfamilj. De flesta organisationer som bedriver utbyte av detta slag vänder sig till elever i åttonde och nionde årskurserna. Språkkurserna som ges under resorna vänder sig till utländska elever som ofta kommer från samma land. Svenska ungdomar tillbringar därför en stor del av tiden tillsammans och mindre tid med ungdomar från värdlandet (se även 6.6.2). Kontrakten för resorna har en individuell grund. Huvudmän för denna form av resor är oftast stiftelser, men även kommersiella företag. Bakom stiftelserna står både svenska staten, i form av utbildningsdepartementet, och frivilliga organisationer.

De största utbytesorganisationerna är American Scandinavian Student Exchange (ASSE), EF språkresor och Språkreseförmedlarna.

Utbyte för gymnasiestuderande

Utbyten för gymnasiestuderande ungdomar är den vanligaste utbytesformen. Många organisationer erbjuder studier i annat land under en period. De vanligaste tidsperioderna som erbjuds är halv- och helår. Flera av de utbytesorganisationer som vänder sig till gymnasiestuderande bygger till största delen på ideellt arbete. Ca 2 000 svenska ungdomar deltar varje år i dessa program utomlands. De länder som Sverige har mest utbyte med är USA, Kanada, Australien, Storbritannien och Frankrike. Men utbyte förekommer också med länder som Brasilien, Nya Zeeland, Belgien, Västtyskland, Holland, Island och Schweiz.

Allmänt kan sägas att utbytet i denna form är mycket sällsynt i tredje världen, även om det är växande. Detta gäller inte minst i Latinamerika.

Ansökan till utbytesstudier på gymnasienivå i annat land sker individuellt och ett urval genom intervjuer är vanligt. Egeninsatsen varierar mellan 15 och 30 000 kronor för ett års studier utomlands. Oftast erbjuds banklån för att finansiera anmälningsavgiften. Dessutom erbjuds ett stort antal stipendier för den som tillbringar ett gymnasieläsår utomlands. Svenska Institutet har gjort en sammanställning på stipendier som kan sökas för ändamålet. Reglerna för studiemedel för den som studerar utomlands får anses vara mycket oklara. Huvudmännen för denna form av utbyte är som nämnts mestadels ideella föreningar, men även staten har via utbildningsdepartementet en organisation för utbytesstudier.

Destora utbytesorganisationerna för gymnasiestudier utomlands är ASSE, Youth for Understanding (YFU), Associated Field Service (AFS), International Christian Youth Exchange (ICYE), Språkreseförmedlarna och Rotary.

Nordplus

Ett relativt nytt nordiskt utbytesprogram, Nordplus, vänder sig till högskole- och gymnasiestuderanden i Norden. Utbytesprogrammet innebär en stipendieordning om 1 200 stipendier á 12 000 DKK inom tre år. De allra flesta deltagarna i utbytet beräknas vara högskolestuderande. Till detta upprättas ett Nordplus-junior för gymnasiestuderande. Efter mindre informationsproblem i början, kommer nu flera avtal mellan olika universitet, högskolor och gymnasier igång. Förutsättningarna för stöd är att det finns ett samarbetsavtal mellan utbildningsinstitutionerna, som godkänts av Nordiska Ministerrådet.

Utbyte för universitets- och högskolestuderande

Den vanligaste formen av utbyte för universitetsstuderande är genom de avtal som svenska universitet och fakulteter sluter med sina utländska motsvarigheter enligt samma princip som ERASMUS programmet (se vidare 2.2.2). Formerna för sådana avtal är mycket varierande och det är svårt att få en överblick över hur många studenter som varje år omfattas av denna utbytesform. Även kostnadsfrågor o dyl varierar starkt utifrån hur avtalen utformas. Huvudregeln för möjligheten att få studiemedel under en vistelse på ett utländskt universitet är att om studierna får tillgodoräknas i Sverige kan man också få studiemedel för tiden utomlands. De vanligaste perioderna för utlandsstudier är en termin eller ett läsår, dvs 20 eller 40 poäng.

2.1.2 Feriearbete och praktikarbete i annat land

Nordjobb

Det i Sverige mest utbyggda feriearbetsprogrammet är Nordjobb. Detta sker i samarbete mellan Föreningen Norden i samtliga nordiska länder. Syftet med Nordjobb är att ungdomar mellan 18-26 år ska få arbeta i ett annat nordiskt land under sommaren. Tiden för vistelserna varierar mellan fyra veckor och fyra månader. Varje år deltar ca 1 200 ungdomar i utbytet. 1989 deltog ungefär 250 svenska ungdomar i Nordjobb, medan Sverige tog emot ungefär 450 ungdomar.

En av de delar som skiljer Nordjobb från många andra utbytesprogram är det rika fritidsutbud som erbjuds deltagarna. Föreningen Norden i varje stad har ansvaret för fritidsprogrammen. De ska dels ge deltagarna kunskap om landet där de feriearbetar och dels ge fritiden för "nordjobbaren" en nordisk profil. Under vistelsen i Sverige bor de flesta i tillfälligt lediga studentbostäder. Bristen på studentbostäder har varit ett stort problem för Nordjobbadministrationen.

Nordjobb har från sin start 1985 finansierats av sponsorer. Tendensen är dock att en ökad del täcks av Nordiska Ministerrådet. Efter beslut av Nordiska Ministerrådet på mötet i Reykjavik februari 1990 kommer Nordiska Ministerrådet att täcka den största delen av budgeten. Sponsringen har minskat och utgör nu en liten del i form av s k naturasponsring. Nordjobb är idag ett av de mer expansiva utbytesprogrammen och förväntas fortsätta växa i takt med att framför allt bostadsfrågorna löses.

Nordpraktik

Nordpraktik är ett försöksprojekt under 1988-89 som första året omfattade totalt 40 ungdomar. Idén är att den obligatoriska praktiken på gymnasieskolans yrkeslinjer ska kunna genomföras i ett annat nordiskt land. Det ena försöket under 1989 var mellan verkstadsteknisk linje i Västerås i Sverige och Randers i Danmark. Det andra mellan livsmedelsteknisk linje i Sandviken i Sverige och Kuopio i Finland. Båda försöken omfattade tio elever i vardera riktningen.

Studentorganisationer

Genom International Association for the Exchange of Students for Technical Experience (IAESTE), fick 271 svenska teknikstuderanden år 1987 chansen att praktisera utomlands. Samtidigt tog svenska IAESTE emot 280 utländska teknikstudenter. I IAESTE-samarbetet deltar ca 50 länder. Totalt deltog 5 908 studenter i utbytesprogrammen över hela världen. Av dessa praktiserade över 5 700 under sommarperioden. Av svenska deltagare ingick både teknikstuderanden under gymnasieingenjörs- och civilingenjörsutbildningar i utbytet. Huvudman för svenska IAESTE-kommittén är Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Bostadsfrågan löses genom värdfamiljer.

Motsvarande gäller för ekonomer i universitetsutbildning, vilka genom sin egen organisation Association International d'Étudiants en Sciences Economiques et Commerciales (AIESEC) har möjlighet att praktisera utomlands under en period. Den vanligaste formen är att man under sommaren, mellan sex och tolv veckor har ett praktikarbete inom ekonomi eller ADB i ett annat medlemsland. I Sverige omfattas varje år ca 130 studenter av utbytet. Allt arbete utomlands i AIESEC:s regi finansieras av studenten som reser. Bostadsfrågan löses genom en kombination av värdfamiljer och studentbostäder.

De flesta organisationer för studenter på högskolans utbildningslinjer har ett liknande utbyte som det här ovan. Text har medicinutbildningens studerandeorganisation Swedish Medical Students International Committee (SWEMSIC) utbytesavtal för s k auskultation under sommarhalvåret. Det innebär att studenten får möjlighet att arbeta vid sidan av ordinarie läkare under en tid utan lön.

Juriststuderande har en europeisk utbytesorganisation, European Law Student Association (ELSA). Även blivande sjukgymnaster, tandläkare och studerande på förvaltningslinjen har motsvarande utbytesorganisationer.

Förutom de program vi nämnt här finns en hel mängd traineeutbildningar utomlands i olika företags regi. Omfattningen av dessa har inte kunnat bedömas med den tid som stått oss till buds.

2.1.3 Utbyte för fackligt anslutna ungdomar

Inom de fackliga organisationerna arrangeras ungdomsutbyte på olika nivåer. LO:s internationella fackliga ungdomsverksamhet bedrivs inom tre olika samarbetsorgan: Nordens Fackliga Samorganisation (NFS), Europas Fackliga Samorganisation (EFS) och Fria Fackföreningsinternationalen (FFI).

Inom NFS sker mest erfarenhetsutbyte mellan Landsorganisationerna. En del förbund har gemensamma kurser m m om te x kul turfrågor. Dessa riktar sig då främst till förtroendevalda.

Inom EFS arrangeras det däremot fyra veckoseminarier varje år. Dessa har olika teman och hålls i Frankrike, Strasbourg. Målgruppen är fackligt aktiva ungdomar. Dessutom genomför man en "sommarskola" varje år. Sommarskolan har olika teman och platsen cirkulerar mellan de olika medlemsländerna. Målgruppen är fackligt aktiva ungdomar.

Under våren 1991 kommer EFS att arrangera ett ungdomståg mot ungdomsarbetslösheten. Tåget kommer att gå genom större delen av Europa. Där man stannar kommer det att arrangeras olika aktiviteter. Man fyller också på tåget med ungdomar vid varje stopp. Finalen blir i Bryssel.

Inom FFI kommer 1991 att arrangeras ett stort Världsongdomsläger. Lägre t hålls första veckan i augusti på Jamaica. Man har som mål att samla 7 000 ungdomar från hela världen. Veckan kommer att innehålla musikarrangemang, seminarier, erfarenhetsutbyten m m. Sverige kommer att delta med ca 100 ungdomar från LO och TCO. Förbunden kommer att ansvara för rekryteringen.

Förutom det arbete som sker inom NFS, EFS och FFI så har förbunden olika internationaler.

LO arrangerar också tillsammans med ABF och Ungdomsresor en språkutbildning i Manchester varje år. Utbildningen pågår i två veckor och riktar sig till alla ungdomar som är medlemmar i något fackförbund.

Även TCO och SACO har ett internationellt ungdomsutbyte. Som exempel kan nämnas att SKTF:s ungdomsgrupp i Stockholm (distrikt 83) inlett ett samarbete med Solidaritet i Polen. Ett första steg har varit att ungdomsgruppen haft insamling av material och pengar bland lokalavdelningarna i Stockholms distrikt. Under april

1990 åkte 18 ungdomar ner med det insamlade, tre fullastade långtradare, samtidigt som de överlämnade pengarna. Under en vecka var de sedan tillsammans med framför allt ungdomar i Solidaritet. Ett seminarium arrangerades också. På så sätt vill man få igång ett vänortsutbyte mellan Warszawa och Stockholm, där bl a ungdomar från SKTF och Solidaritet kan utbyte idéer, kunskap och hjälpa varandra i det fackliga arbetet.

2.1.4 Utbyte i ungdomsorganisationernas regi

Ett betydande utbyte sker i ungdomsorganisationernas egen regi. Utbytet finansieras huvudsakligen via organisationernas ordinarie budget. Det är i det närmaste omöjligt att ge en helhetsbild av det omfattande utbyte som sker. Vi har därför valt att bara ge några axplock från några olika typer av organisationer och utbyten. Dessa exempel är inte heller inbördes rangordnade eller speciellt utvalda på något sätt. Under avsnitt 2.1.5 kommer vi att ta upp det utbyte som finns inom paraplyorganisationer både i och utanför Sverige.

Scoutrörelsen

Svenska scoutrådet, som är ett samarbetsorgan för de fem scoutförbunden i Sverige (Frälsningsarméns scoutförbund, KFUK-KFUM:s scoutförbund, Nykterhetsrörelsens scoutförbund, SMU:s scoutverksamhet, Svenska Scoutförbundet), får årligen inbjudningar från andra länder till olika läger och andra internationella evenemang. Dessa utannonseras i ett häfte "Scout Internationell", som utkommer varje höst.

Den kanske allra vanligaste formen av utbyte sker genom läger, såväl inom Norden, Europa som övriga världen. Före eller efter lägervistelsen är det vanligt att scouterna bor hos olika familjer, vilket ger möjlighet till upplevelser utöver de man får som vanlig turist. Detta sätt, "Home Hospitality", används även här i Sverige.

Europaregionerna inom scouternas världsförbund, World Association of the Girl Guides and Girl Scouts (WAGGGS) och World Organization of the Scout Movement (WOSM), anordnar årligen sex seminarier runt om i Europa med olika teman. Seminarierna håller i regel på en vecka och leds av team med särskilda kunskaper på området samt representanter från europakommittéerna och europakontoren. Kostnaderna subventioneras av European Youth Foundation. Resten betalas av respektive scoutförbund. I gengäld kräver förbunden vissa arbetsinsatser.

Scouter över 18 år kan även arbeta utomlands på de scoutgårdar som finns runtom i världen. Mat, husrum och ibland lite fickpengar ingår.

Arrangemangen Explorer Belt och Expedition Viking är två möjligheter att komma till ett annat land och få lära känna dess historia, kultur, allmänna förhållanden och inte minst dess befolkning. Den

viktigaste delen i dessa expeditioner är vandringen. Deltagarna vandrar under tio dagar ca 18 mil (Explorer Belt) eller under sju dagar minst en mil om dagen (Expedition Viking) och bor i tält samt lagar maten själva. Under vandringen ska ett antal uppgifter lösas. Syftet med detta är att lära känna landet och dess invånare. Efter vandringen bor deltagarna i olika scoutfamiljer ett par dagar och resan avslutas med några dagars vistelse i en storstad eller en rundresa i landet.

Kyrkliga ungdomsorganisationer

Det internationella engagemanget är en betydande del i de kyrkliga ungdomsorganisationernas verksamhet.

"Bli kamrat med södra Afrika" är ett samarbetsprojekt mellan *Riksförbundet Kyrkans ungdom (RKU)* och Lutherska kyrkan i Zimbabwe. Projektet vill stärka banden mellan ungdomar i södra Afrika och Sverige genom personliga kontakter. Dessa kontakter är en hjälp för att bearbeta och överbrygga missförstånd och konflikter orsakade av rasism, öka medvetenheten om världens problem, vår delaktighet i att de fortfarande existerar och vårt ansvar för att finna lösningar på dem och även möjligheter att uttrycka vår solidaritet.

I projektet ingår två kurser; Bli kamrat med Zimbabwe (för svenska ungdomar) och Bli kamrat med Sverige (för zimbabwiska ungdomar). Kurserna är fördelade på tre perioder med halva tiden, sex månader, i kamratlandet. Ungdomarna bor tillsammans i mindre grupper. De arbetar, studerar och gör allting tillsammans. Poängen är att de ska mötas i "ögonhöjd" och leva på lika villkor och därmed lära av varandra.

Efter det att kursen är avslutad kommer delar av zimbabwekursen att genomföra en turné i Sverige för att dela med sig av sina erfarenheter till alla som inte själva kunde resa. Studier och olika aktiviteter pågår i stift, församlingar och grupper runt om i landet.

Svenska Missionsförbundets ungdom (SMU) genomför projekt-satsningar i samarbete med systerkyrkorna i Kongo, Zaire, Ecuador, Indien och Japan som en pedagogisk metod för att skapa kunskap och engagemang i internationella frågor bland medlemmarna. För närvarande pågår ett omfattande samarbete med ungdomsavdelningen i Evangeliska kyrkan i Kongo i projektet Sala Sambila. Projektet omfattar utveckling av ungdomsarbete och ledarutbildning i Kongo samt en bred informationssatsning i SMU-föreningarna.

En viktig del i projektet är kontakterna och utbytet mellan ungdomar i Kongo och Sverige. Hittills har bl a en grupp ungdomskörledare från SMU besökt Kongo för att förmedla svensk körtradition och samtidigt lära känna sång- och musiktraditionen i Kongo. Detta har resulterat i en sångbok med sånger från Kongo och att många ungdomskörer har dessa sånger på sin repertoar. Hösten 1990 får

SMU besök av en drama-/sånggrupp från Kongo som gör ett liknande besök i Sverige.

En likartad projektsatsning startar under året i samarbete med kyrkan i Zaire. Här kommer även direkta kontakter mellan föreningar i SMU och kyrkan i Zaire att upprättas. Ett starkt inslag i samarbetet blir en satsning på miljöfrågorna. Svenska och zairiska scouter i en gemensam satsning mot jorderosion i Zaire och försurning m m i Sverige. Studieresor och andra kontakter kommer att ingå.

För att ge stöd till SMU:ares deltagande i internationella kurser/konferenser, läger och studieresor har SMU en fond för internationell kontaktverksamhet från vilken bidrag kan sökas.

International Christian Youth Exchange (ICYE), är en ideell organisation med ettåriga utbytesprogram över hela världen. Idén är att ungdomar ska få lära känna en annan kultur genom att leva dess vardagsliv. Det ligger inte en biståndstanke bakom, utan är fråga om ett ömsesidigt utbyte. Lika många som skickas ut som volontärer kommer till Sverige. Det rör sig om ca 25 ungdomar i åldern 18-25 år i vardera riktningen varje år. Volontärerna arbetar inom den sociala sektorn och bor oftast i familj, men ibland på arbetsplatsen. Utbytet finansieras helt genom deltagaravgifter. Kostnaden varierar mellan 20-30 000 kronor beroende på resmål.

Politiska ungdomsorganisationer

Samtliga politiska ungdomsorganisationer har ett visst internationellt ungdomsutbyte som ryms inom deras internationella verksamhet.

Centerns ungdomsförbund (CUF) har ungdomsutbyte både på förbunds nivå och på distriktsnivå. De organisationer som utbyte prioriteras med finns i Södra Afrika, Östeuropa och Norden. Utbytet på distriktsnivå sker främst med närstående organisationer i de nordiska länderna och Polen.

Studiebesök, kurser och olika kulturverksamheter som turné med rockgrupp och folkdansuppvisning är några av formerna för hur utbyten genomförs. Miljöfrågor är det ämnesområde som oftast berörs vid utbyten.

Södra Älvsborgs CUF-distrikt har utbyte med Zwiazek Mlodziezy Wiejskiej (ZMW), landsbygdsungdomsorganisationen i Szczecin i nordvästra Polen. De träffas under en vecka en gång per år, vartannat år i Polen och vartannat i Sverige. Vid utbytestillfällena träffar man ungdomar från respektive organisation samt genomför studiebesök. Dessa har varierat från lantbruk till industrier och även nöjesplatser i Göteborg. Utöver detta har några CUF:are med lantbruk tagit emot polska studenter, som har genomfört sin lantbrukspraktik på deras gårdar.

De som deltar i utbytet är i åldern 22-35 år. De yngsta är oftast från Sverige och de äldsta från Polen. CUF har hela tiden i Polenutbytet betonat att det är viktigt att det verkligen är yngre personer som deltar i utbytet och att både flickor och pojkar får delta.

Finansiering sker genom olika bidrag bl a från fredsåret, egna medel från CUF och från de som deltagit i utbytet. CUF och ZMW har även en överenskommelse på central nivå som innebär att den egna organisationen står för resan till värdorganisationens land och att sedan värden står för den gästande organisationens uppehälle.

Delegationsresor till och från olika länder med studiebesök, träffar med politiska organisationer etc är en form av utbyte som *Folkpartiets ungdomsförbund (FPU)* arbetar med. 40 FPU:are åker exempelvis i september 1990 till Estland, Lettland och Litauen. Liknande utbyten har man också med andra östeuropeiska länder.

Studieresor till olika länder är en annan form. Till hösten har FPU planerat en resa till Eritrea för att träffa den eritreanska befrielsearmén EPLF och studera läget i landet, bl a för att hitta lämpliga biståndsprojekt.

Olika FPU-distrikt har också egna utbyten. Ett exempel är FPU-Västerbottens samarbete med Svensk Ungdom i Österbotten i Finland, där man samlas till gemensamma konferenser och läger, men även till gemensamma politiska aktiviteter som t ex en miljökampanj.

Kommunistisk ungdom (KU) utbyte består t ex av arbets- och studiebrigader och delegationer.

I år skickar KU för femte året i rad en arbetsbrigad under åtta till tio veckor till Nicaragua. Resan kombineras med ett besök på Kuba. Andra länder dit KU har skickat eller under året kommer att skicka arbetsbrigader är Chile och Palestina.

Varje år skickar KU och tar emot delegationer från olika länder och världsdelar. I år har man t ex deltagit på kongresser i Grekland, Irland, Palestina, Danmark och Spanien och kommer att ta emot delegationer från Kuba, Sovjet och Colombia.

Sedan 1984 har *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU)* haft ett projekt i Nicaragua, som går ut på att bygga ett center för utbildning - Olof Palmes center. Förutom penninginsamling har SSU haft volontärer i Nicaragua och SSU:are som hjälpt till med själva byggjobbet.

SSU har även projekt i Mocambique. Två miljoner kronor ska samlas in till ett utbildnings- och jordbrukskooperativ där. Projektet drivs tillsammans med Mocambiqanska ungdomsorganisationen OJM och handlar om ett ömestesidigt utbyte mellan dem och SSU.

SSU:s nystartade östeuropaprojekt går framför allt ut på att samordna de nordiska socialdemokratiska ungdomsförbundens engagemang i öst.

SSU och Unga Örnar har också startat ett eget reseföretag, Ungdomsresor. Man planerar att bygga upp ett försäljningsnät med reseombud inom Unga Örnar och SSU, så att reseföretaget arbetar på ungdomarnas egna villkor och inte bara med ett vinstsyfte. Framför allt är det gruppstudieresor för ungdomar, som inte bara handlar om språkstudier utan om att lära sig mer om andra samhällen och kulturer.

Idrottsorganisationer

Sveriges Riksidrottsförbund (RF) och dess 62 specialidrottsförbund har ett omfattande internationellt idrottsutbyte. Eftersom idrotten i huvudsak är en ungdomsrörelse är det också ett ungdomsutbyte. Idrottsutbytet på distrikts- och föreningsnivå med framför allt närliggande länder är också stort. Under det senaste året har utbytet med Estland och Lettland utvecklats kraftigt. Utbytet med vissa länder som DDR, Polen, Bulgarien, Tjeckoslovakien, Ungern, Grekland och Kina regleras inom ramen för årliga idrottsutbytesavtal. I dessa finns även de ekonomiska villkoren reglerade. I allmänhet betalar deltagarna resan till och från respektive land medan värdarna står för uppehälle och ibland även fickpengar i landet. Det innebär att de svenska organisationerna i hög grad får finansiera utbytet med egna medel.

Ett exempel på idrottsutbyte i Sverige är världens största ungdomsturnering i fotboll, Gothia Cup, som äger rum varje sommar i Göteborg och som samlar tusentals ungdomar från hela världen.

Riksidrottsförbundet har även ett idrottsbiståndsprojekt i Tanzania. Ett syfte är jämställdhet. Ett tjejfotbollslag har besökt Tanzania och Zansibar, och lag därifrån kommer att besöka Sverige. Afrikas första tjejmil har nyligen ägt rum i Tanzania inom ramen för projektet.

I vilken utsträckning kulturinslag ingår i idrottsutbytesprogrammet varierar. Från RF:s sida strävar man dock efter att sådana inslag läggs in, för att se till att ungdomarna får vidare intryck från länderna än bassängkanterna och idrottsplatserna.

Invandrарorganisationer

Invandrарorganisationerna har ett omfattande utbyte med hemländerna. Som exempel kan nämnas att *Turkiska Riksförbundet* sedan sju år tillbaka anordnar två veckors sommarläger i Turkiet för barn mellan 10-12 år. Ca 50 barn och åtta ledare deltar. Hälften av barnen och ledarna är svenskar. En jämn könsfördelning eftersträvas. Från Turkiet kommer kulturgrupper, filmarbetare, teatergrupper och olika idrottslag för gästspel och vänskapsmatcher.

Jugoslaviska Riksförbundet arrangerar varje sommar ett månadslångt arbetsläger i Jugoslavien. 70-100 ungdomar deltar och 25% av ungdomarna är svenskar. Man har också ett två veckors barnläger vid kusten. Ca 150-300 barn deltar och 10% är svenska.

Årligen anordnas schackmästerskap som Jugoslaviska föreningar skickar deltagare till. Ungdomar från andra nordiska länder deltar vid Jugoslaviska Riksförbundets Ungdomsfestival som anordnas varje år med ca 3 000 ungdomar.

Även på lokal nivå anordnas utbyte för att invandrarungdomar ska få lära känna sina ursprungsländer. *Syriansk-svenska föreningen* i Järfälla kommun anordnar sommaren 1990 en resa till Syrien för ett 50-tal ungdomar. Också invandrarungdomar från Irak, Libanon och Palestina kommer att ingå i gruppen. Den syriska regeringen stöder projektet och föreningen har tillsammans med olika myndigheter lagt upp ett omfattande program. Bland annat ska ungdomarna ta med sig granar från Järfälla som ska planteras på ett område invid Damaskus där skogen skövlades för ett par tusen år sedan.

Handikapporganisationer

Förutom de hinder för att delta i utbyte som ungdomsorganisationer i allmänhet brottas med tillkommer osäkerheten om huruvida anläggningarna är helt tillgängliga för de unga med handikapp som själva företräder sina förbund. Det är också ett av skälen till att utbytet på lokal nivå idag inte har någon större omfattning.

Handikapporganisationernas ungdomssektioner eller ungdomsförbund deltar framför allt i seminarier och konferenser om handikappfrågor, främst i Europa och då i länder som Tyskland, Holland och Frankrike. Förfrågningar från östländerna om inledande av samarbete har dock blivit vanligare det senaste året.

Sommaren 1990 ska *DHR-Ung* delta i ett seminarium i Bordeaux för ungdomar med handikapp i åldrarna 18-25 år. Temat är skolfrågor. Arrangören står för 70% av gruppbiljetten. DHR-Ung söker, liksom de andra handikapporganisationerna, medel ur fonder och stiftelser till medhjälparkostnader.

Övriga ungdomsorganisationer

Förbundet Vi Unga har i samarbete med Swedish Cooperative Centre (SCC) startat ett solidaritetsprojekt med National Farmers Association of Zimbabwe (NFAZ). Projektet bedrivs bland barn och ungdomar på landsbygden.

I skolorna finns avsatt tid för friare aktiviteter, exempelvis för jordbruksaktiviteter som äger rum inom Young Farmers Club (YFC). Då ägnar man sig bl a åt grönsaksodling och djuruppfödning.

Sedan maj 1989 hjälper *Vi Ungas* volontärer till att utveckla klubbarna, bl a genom styrelseutbildning och verksamhet med anknytning till jordbruk, t ex odlingstävlingar. Målsättningen är att lära ut grunderna i föreningsdemokrati och -teknik samtidigt som medlemmarna utbildas i jordbruksfrågor.

Under projektets gång ska utbytet mellan de svenska och zimbabwiska klubbarna utvecklas, bl a genom studieresor och brevväxling.

Finansiering av projektet sker genom insamling av pengar samt bidrag från SIDA.

Unga Örnars riksförbund genomför projekt på olika nivåer i organisationen, från förbund till lokalavdelning. Just nu har förbundet ett projekt i Egypten för att där etablera en barn- och ungdomsorganisation. Tillsammans med denna etablering byggs också en barnstuga upp. Projektet är ett pedagogiskt och organisatoriskt utvecklingsprojekt. I Egypten är organisationer med verksamhet för barn och ungdomar mycket begränsade. De barnstugor som finns är endast en förvaringsplats för barnen. Projektets målsättning är att bygga upp en barn- och ungdomsorganisation, som på sikt ska skapa bättre uppväxtvillkor för de barn och ungdomar som idag lever under svåra förhållanden.

Unga Örnars Stockholmsdistrikt har ett projekt i staden Concepcion i Chile. Projektet vänder sig till små gatuflickor, som oftast har sålt sina kroppar för att överleva. Ett hem har byggts upp för dessa flickor, där de kan få mat, utbildning, omvårdnad, en säng att sova i och inte minst vuxna som ger värme och har tid att lyssna. Idag bor ett 40-tal flickor på CERSO, som hemmet heter. De flesta har börjat i skolan, något som tidigare var helt ouppnåeligt för dessa flickor. Förutom de 40 flickorna finns ytterligare ca 100 barn med i projektet. Barn som befinner sig i en högriskgrupp, som personalen från CERSO träffar en eller två gånger i veckan. Här finns bl a en grupp som växer, tonårsflickor som blivit mammor.

Förbundet Aktiv Ungdom har sedan 1986 ett regelbundet samarbete med Sri Lanka genom National Youth Services Council. Inledningsvis var tanken att Aktiv Ungdom endast skulle göra biståndsinsatser i landet. Ett fördjupat samarbete inleddes efter något år och ungdomsutbyte sker nu regelmässigt inom ungdomskulturens område.

En lankesisk dansgrupp har gästade Sverige och genomfört en landsomfattande turné för att sprida kännedom om lankesisk kultur bland Sveriges ungdom. Aktiv Ungdom har i sin tur sänt ner svenska ungdomar som verkat som instruktörer i simning, volleyboll, nordisk folkdans och jazzdans. Svensk skolorngdom brevväxlar med lankesisk ungdom och bägge parter försöker denna väg beskriva sitt eget hemland.

Under det senaste året har samarbete inletts med Sri Lankabarns vänner i Sverige, som är ett kontaktorgan för dem som är adoptivbarn i vårt land. Aktiv Ungdom erbjuder då aktiviteter som syftar till att ge adoptivbarnen kännedom om sitt forna hemland.

Insamlingar av "äldre" datorer har genomförts i Sverige och dessa har sedan sänts ned till Sri Lanka och används där av ungdomar i arbetsmarknadsträning.

2.1.5. Paraplyorganisationernas internationella utbyte

Många svenska ungdomsorganisationer tillhör i sig internationella paraplyorganisationer. Inom ramen för dessa internationella organisationer sker ett betydande ungdomsutbyte. AFS-Interkulturell utbildning tillhör t ex European Federation for Intercultural Learning (EFIL). Under EFIL:s paraply drivs ett antal av de utbytesprogram, som Associated Field Service (AFS) deltar i. EFIL är också en av de organisationer, som bedriver ett program under Young Worker's Exchange Programme (YWEP). Om Young Worker's Exchange Programme, se vidare under 2.2.2.

Förutom EFIL finns ett stort antal internationella paraplyorganisationer för ungdomsorganisationer med ungdomsutbyte. Vi nämner här några:

- European Educational Exchange - Youth for Understanding, EEE-YFU, (svensk medlemsorganisation YFU)
- Ecumenical Youth Council in Europe, EYCE, (svensk medlemsorganisation Sveriges kristna ungdomsråd, SKU)
- International Christian Youth Exchange, ICYE, (svensk medlemsorganisation ICYE)
- International Fellowship of Reconciliation, IFOR, (den kristna freds rörelsen är också ansluten till Weapon Resisters International)
- Jeunesse Etudiante Catholique Internationale, JECI-MIEC, (svensk medlemsorganisation Unga Katoliker)
- Mobility International (handikapporganisationer)
- Christian Movement for Peace, MCP-CMP
- Service Civil International, SCI, (svensk medlemsorganisation Internationella Arbetslag)
- World Association of the Girl Guides and Girl Scouts/ World Organization of the Scout Movement, WAGGGS/WOSM, (svensk medlemsorganisation Svenska Scoutrådet)
- Young Women/Mens Christian Association, YWCA/YMCA, (svensk medlemsorganisation Kristliga Föreningen Unga Kvinnor/Män)

Dessa organisationer bildar tillsammans Coordination Committee for European Youth Exchange (CC-EYE). För medlemskap krävs medlemmar i fyra länder, att organisationen är icke-kommersiell och att programmen har en pedagogisk uppläggning.

Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer

Förutom dessa organisationer finns också andra paraplyorganisationer med ett betydande ungdomsutbyte. Det gäller t ex Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU). LSU är en paraplyorganisation för svenska ungdomsorganisationer. Man har drygt 60 medlems- och observatörsorganisationer. Organisationen deltar i och anordnar kurser och konferenser för medlemsorganisationer-

na. LSU:s utbyte sker främst på delegationsnivå med deltagare på förbunds- och distriktsnivå. Delegationerna består vanligtvis av 5–6 personer som besöker landet under en vecka. Programmen innefattar dels politiska diskussioner på central nivå, dels besök ute i landet på några lokala ungdomsklubbar, dels studiebesök på fabriker, universitet, institutioner och liknande. Allt oftare används några dagar av resan till ett seminarium, där något i förväg bestämt ämne diskuteras på djupet. Exempel på ämnen som tagits upp är miljö, bostäder, fred och frihet, utbildning. Även annan form av utbyte mellan ungdomar i Sverige och andra länder sker i LSU:s regi, t ex läger och stora delegationer till festivaler etc.

LSU är i sin tur medlemmar i ett europeiskt paraply, Council of European National Youth Committees (CENYC). CENYC har varit en av drivkrafterna för att starta det alleuropeiska nätverket All European Youth and Student Cooperation (AEYSC). I dagsläget kan ett alleuropeiskt nätverk te sig som en självklarhet, men organisationens tillskapande stötte på många problem och den har under perioder legat nere.

Ungdomsorganisationernas internationaler

Många svenska ungdomsorganisationer tillhör internationella samarbetsorganisationer, internationaler. Det gäller t ex de politiska ungdomsförbunden.

Flera kristna organisationer tillhör också internationella samarbetsorganisationer. En del av dem - t ex Kyrkans Ungdom - är inte medlem i någon egen ungdomsinternational, utan deltar på olika sätt i moderorganisationens internationals verksamhet (i det här fallet Lutherska världsförbundet).

Organisationer som de olika scoutförbunden, Fältbiologerna, Elevorganisationen, Ungdomens Nykterhetsförbund, Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande-Ungdom, KFUK-KFUM, Unga Örnar, 4 H, Unga Européer, Studentkårerna vid universitet och högskolor, Unga Esperantister m fl har också egna internationaler.

Verksamheten varierar mycket mellan de olika internationella samarbetsorganisationerna, liksom den svenska medlemsorganisationens aktivitet och roll. Rent allmänt kan sägas att de svenska och nordiska ungdomsorganisationerna har en stark ställning i flera av internationalererna. Vanliga aktiviteter i många internationaler är kurser, konferenser, läger, gemensamma kampanjaktiviteter, studie- och delegationsresor samt olika typer av projekt. I Europarådets listning av internationella samarbetsorganisationer för ungdomsorganisationer finns ett 60-tal olika organisationer upptagna.

AEYSC består främst av ungdomsorganisationernas internationaler. AEYSC ordnar seminarier och konferenser för medlemsorganisationerna. Under 1988 arrangerade man för första gången en stor aktivitet för ungdomar aktiva på lokal och regional nivå. Under en sommarvecka möttes flera tusen ungdomar i Österrike.

2.1.6 Utbyte inom övriga organisationer

Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar

Riksförbundet Sveriges Fritids- och Hemgårdar (RSFH) är en religiöst och politiskt obunden sammanslutning av 114 kommunala och 39 icke kommunala fritidsgårdar. Organisationen har en kulturell och social målsättning. RSFH är medlem i den europeiska paraplyorganisationen European Confederation of Youth Clubs (ECYC), liksom den nordiska Ungdom och fritid i Norden (UFN). Utbytet har ofta teman kring rasism, drogfrihet, integration av utvecklingsstörda i samhället och på gårdarna, tjejer på gården och fredsfrågor. Deltagarna är huvudsakligen i åldern 16-22 år.

Utbytet med Östeuropa är prioriterat i RSFH:s arbete under den närmaste tiden. Ett exempel på sådant utbyte är språkläger i Polen för ungdomar mellan 10 och 20 år. Ungdomar från klubbar i Sverige, Danmark, England, Irland och Frankrike fungerar som lärare för grupper av polska ungdomar. ECYC finansierar resorna till polska gränsen och sen övertar den polska systerorganisationen ansvaret.

Fredstramparna, som initierats på fritidsgårdarna är ett exempel på utbyte mellan östersjöländerna med fred, miljö och solidaritet som teman. På båda sidorna om Östersjön cyklar man sommaren 1990 för att avsluta med en fredsfestival på Bornholm. Tanken är att några av de svenska ungdomarna ska cykla på östsidan, medan finska, baltiska och ryska ungdomar ska cykla på den svenska sidan.

Röda Korset

Röda Korset har under lång tid haft olika sorters ungdomsutbyte. Ungdomar från andra länder, främst Europa, inbjuds till läger i Sverige och svenska ungdomar åker på läger i andra länder, främst Europa. Organisationen ordnar längre studieresor på ca tre månader i tredje världen. Text trädplanteringsresor där deltagarna får jobba parallellt med en volontär någon månad samt besöka och arbeta tillsammans med en nationell rödakorsförening i ett annat land. Röda Korset bjuder också in delegationer från tredje värld. Den till längre vistelser i Sverige samt deltar i LSU:s resor.

Utbytet finansieras via fonder och deltagaravgifter. Röda Korset uppger att det är särskilt svårt att få fram pengar till att ta emot ungdomar från tredje världen, som sällan kan betala sina resor själva.

Freds-och miljöorganisationer

Samarbete för Fred har med fred och förståelse som teman, organiserat ett utbyte mellan sovjetiska och svenska ungdomar. I januari 1990 besökte 65 tonåringar från Leningrad svenska skolor runt om i landet. Ungdomarna bodde i värdfamiljer med anknytning till skolorna. Under våren åker svenska ungdomar på svarsbesök till Leningrad.

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen arrangerar under augusti 1990 ett utbyte med Estland. På temat "För att påskynda och påverka bygger fredsrörelsen broar" kommer ca 300 svenska ungdomar att besöka Tallinn och bo tillsammans med estniska ungdomar. En parlamentarisk dag med estniska politiker och en demonstration mot militärens miljöförstöring ingår i programmet.

Greenkids är en miljöorganisation för barn, vars arbete bygger på Greenpeace arbetsmetoder. De samlar in fakta, sprider information och väcker uppmärksamhet kring lokala miljöproblem genom direkt handling. Till sin hjälp har de en handledning från Greenpeace som beskriver hur man kan lägga upp en kampanj. Det finns nu över 1 000 klasser med 23 000 *Greenkids* runtom i Sverige.

Greenkids deltar även i Greenpeace internationella skolprojekt "No time to waste". Projektet innebär ett samarbete mellan klasser i Finland, Holland, Kanada, Schweiz, Sovjetunionen, Storbritannien, Sverige, Ungern och USA. Klasserna arbetar med lokala miljöproblem på sina hemorter. För att kunna ta hjälp av varandra och från miljödatabaser har Greenpeace installerat datorer i klassrummen. Pilotprojektet "No time to waste" pågår i två år. Under det andra året sker planeringsarbete för att projektet ska kunna utvidgas till alla världsdelar 1992.

Svenska Kibbutzvänner

I organisationen Svenska Kibbutz-vänners (SVEKIV) regi reser varje år 1 100 svenskar till Israel för att arbeta på kibbutz. Den vanligaste tidsperioden är tre månader. Tiden kan förlängas efter ansökan. Åldern på dem som arbetar på kibbutz är mellan 18-35 år. Det vanligaste är dock att man är mellan 18 och 22 år. Arbetet på kibbutzen är okvalificerat. Svenska organisationen SVEKIV är en ideell förening, som mestadels består av f d kibbutz-arbetande svenskar. Organisationen har motsvarigheter i de nordiska länderna, men inte i övriga Europa. Den som arbetar på kibbutz betalar resan själv, men får uppehälle och några inrikesresor av israeliska staten. Man bor på kibbutzkollektivet under vistelsen.

Adopterade barn

Det finns idag över 30 000 adopterade barn och ungdomar i Sverige som kommit från länder utanför Norden. Under 1970- och 80-talen har det kommit mellan 1 000 och 2 000 barn varje år. Dessa ungdomar har ett speciellt intresse av att resa och besöka det land de en gång föddes i.

Åtskilliga ungdomar har varit på besök i sitt ursprungsland, både som enskilda resenärer och som medlemmar av en grupp. Organiserade gruppresor har företagits till Syd-Korea och Indien. Oftast reser ungdomarna med sina föräldrar men ibland är det en kompis eller sambo man har med sig.

Koreanska adoptivbarn har nyligen bildat föreningen Adopterade Koreaners förening (AKF). De flesta är runt 20 år. En undre medlemsgräns på 13 år har satts, eftersom medlemmarna vill kunna sköta föreningen själva, utan att vara beroende av föräldrarnas hjälp. Föreningen planerar gemensamma resor med rabatterade priser till Korea.

2.1.7 Utbyte i kommunal regi

Kommittén har låtit genomföra en kartläggning av kommunernas ungdomsutbyte. Inom den korta tid som medgavs har 99 kommuner svarat. Undersökningen visar en stor spännvidd mellan kommunerna. Bilden är dock inte fullständig, eftersom många kommuner inte svarat. Flera av de kommuner som inte svarat är dessutom mycket stora. Platser där man kan anta att det förekommer ett betydande ungdomsutbyte. Av de kommuner som svarat har 30% inget ungdomsutbyte alls.

Vänortsutbyte

Det finns ett betydande utbyte på lokal nivå som ofta följer vänortskedjorna.

Elva av de svarande har vänortsutbyte. Det vanligaste av dessa är utbyte med Västtyskland eller Nederländerna, men även östeuropeiska länder är förekommande, såsom Tjeckoslovakien, Polen och Balticum. I ett fall har man utbyte med Tanzania. Dessa kontakter utanför Norden förekommer endast på högstadiet och i gymnasieskolor.

I de fall det finns utbyte inom fritidssektorn finns två huvudlinjer: 1) Utbyte genom fritidsgårdar och kommunen samt 2) Utbyte genom ideella föreningar med stöd från kommunen. De båda alternativen är ungefär lika ofta förekommande. Det är också värt att notera att bland utvecklingstrenderna märks att utbyte med Östeuropa, framför allt med Polen och Balticum blir allt vanligare. Detta gäller också för utvecklingstendenserna i skolsektorn.

I Sverige finns en tradition av att anordna lägerskolor i nordiska grannländer. I de flesta av fallen anordnas lägerskolor tillsammans med Föreningen Norden på orten. Lägerskolorna befinner sig i gränslandet mellan utbyte i skolans regi och utbyte i fritidsförvaltningarna eller fritidsgårdarnas regi.

I 18 fall förekommer utbyte i form av lägerskolor. Dagens lägerskolor omfattar resor både inom och utom Sverige. Grundidén är att skolan förlägger utbildning utanför klassrummet under en kortare period. Samtidigt bor eleverna i värdfamiljer eller i grupp på annan ort.

Av skolornas utbyte är det vanligast att man ordnar klassutbyten och lägerskolor (2.1.1). Dessa sker oftast i årskurserna 5-9. Det är

t ex vanligt att man i samband med att man studerar nordens länder i åk 5 också ordnar ett klassutbyte eller en lägerskola för eleverna. Ett tiotal eller lika många procent av de svarande har utbyte för mellanstadieklasser. Detta sker oftast i form av klassutbyten.

På högstadiet sker utbyten i alla årskurser och dessutom i musikskolans regi, något som pågår parallellt med annat utbyte. Av svarande kommuner är det 28 st som har utbyte i sådana former, omfattande ca 760 elever. Den vanligaste tiden för sådant utbyte är mellan två dagar och en vecka.

Slutligen är det värt att notera att i de fall utbyte saknas (30%) anges bristande ekonomiska resurser vara det i de flesta fallen avgörande hindret.

Vänortsjobb

Vänortsjobb vänder sig till ungdomar mellan 16-20 år. Utbytet sker mellan vänorterna i det nät av vänorter som byggts upp mellan kommuner i länderna. Kommunerna är också arbetsgivare. Arbetsuppgifterna som ungdomarna utför är av enklare karaktär. Tidsperioden för varje vistelse är fyra veckor. Under 1989 omfattade Vänortsjobb 249 personer varav 150 reste till Sverige.

2.1.8 Utbyte utanför den traditionella sfären

Ett område där svenskt ungdomsutbyte ännu är outvecklat är utbyte med tredje världen. I de utbytesprogram som nämnts ovan har några få ett mindre utbyte med Asien, Latinamerika eller Afrika.

Norden-SADDC-avtalet

Ett exempel på hur ungdomsutbytet med tredje världen kan finansieras är Norden-SADCC-avtalet. En halv miljon kronor ur biståndsbudgeten går till ungdomsutbyte med frontstaterna i södra Afrika. Organisatoriskt fungerar det så att UD ger pengar till LSU som organiserar utbytet. Det innebär minst en studieresa i vardera riktningen per år samt en konferens vartannat år. Idén är att ungdomsorganisationerna genom detta ska höja sin kompetens och skapa egna kontakter för fortsatt arbete. Som bieffekt har samarbetet lett till ett regionalt samarbete mellan ungdomsorganisationerna i frontstaterna i södra Afrika.

Internationella Arbetslag

Den ungdomsorganisation som är mest inriktad på arbete med utbyte till dessa världsdelar är Internationella Arbetslag (IAL). Organisationen, som är ansluten till den internationella organisationen Service Civil International (SCI), deltar i läger i Väst- och Östeuropa men också i Asien och Afrika. SCI finns i Västeuropa, men den har s k partnerorganisationer i Östeuropa och i Asien, Afrika och Indien. Medlemmarnas deltagande i läger är uppdelat i tre stadier.

Medlemmen ska först delta i ett läger i Västeuropa, sedan i ett läger i ett östeuropeiskt land och i det tredje stadiet kan man delta i lägerverksamhet utanför Europa. Varje läger arbetar med ett tema om vilket lägerdeltagarna ska lära sig mera. Samtidigt ska deltagarna delta i vårdorganisationens arbete. Det kan t ex vara att upprusta organisationens lokal.

Ett exempel är det tre veckor långa fredsläget, finansierat genom UD:s fredsfond med 27 deltagare från 18 olika nationer från hela världen, som arrangerades sommaren 1989 i samarbete med solidaritetsorganisationen Emmaus. Läget innehöll både föreläsningar och insamling till en loppmarknad. Resan betalas av lägerdeltagarna själva. Dessutom har varje läger en deltagaravgift på ca 350 kronor. Lägren i Europa varar två till tre veckor och utanför Europa ungefär sex veckor. IAL publicerar varje år en lista med ca 500 läger. Organisationen skickar ut och tar emot ca 100 personer i vardera riktningen varje sommar. Åldersgränsen är 18 år och uppåt.

Svensk Volontärssamverkan

Ytterligare en organisation med ett stort utbyte i tredje världen är Svensk Volontärssamverkan (SVS), som är en paraplyorganisation för svenska organisationer vilka arbetar med biståndsverksamhet i tredje världen. Medelåldern för volontärerna är 35 år.

SVS har diskuterat hur man kan nå även yngre målgrupper. Ett resultat är att en försöksverksamhet har inletts för att intressera ungdomar att åka ut som volontärer i tredje världen. Sommaren 1990 åker den första gruppen svenska 16-18-åringar till Seychellerna (ett av Sveriges mottagarländer för bistånd) för att få en inblick i hur landet och biståndet fungerar.

Ungdomarna kommer att tillbringa tre veckor tillsammans med inhemska ungdomar på en skola som är obligatorisk för de som vill fortsätta med gymnasiestudier. Eleverna, som är 14-16 år, får förutom teoretiska studier pröva på olika yrken. Dessutom ingår social fostran, att städa, hålla ordning och laga mat. Den fjärde veckan kommer de svenska ungdomarna att åka runt och titta på olika biståndsprojekt.

Inbjudan har gått ut via LSU. Seychellerna svarar för kost och logi. De svenska ungdomarna ska efter hemkomsten informera om utbytet bl a genom artiklar. Året efter inbjuder de svenska ungdomsorganisationer som varit representerade i utbytet in ungdomar från Seychellerna på olika läger i Sverige. Administratörer från Seychellerna ska också på egen bekostnad komma hit och studera det svenska skolsystemet.

En annan organisation som sänder ut volontärer för att delta i frivilligt u-landsarbete är Utbildning för biståndsverksamhet (UBV). UBV arbetar företrädesvis i Latinamerika.

2.2 Internationellt utbytessamarbete

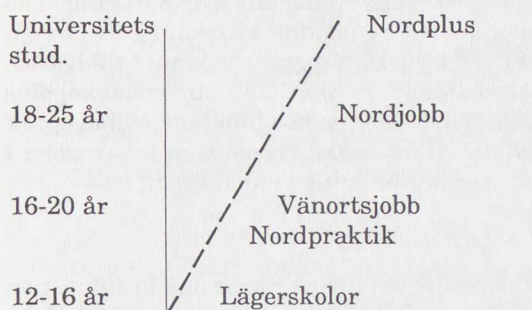
Det svenska ungdomsutbytet ska inte ses som en isolerad företeelse. Strömmarna av utbyte följer idag ofta de länder som har gemensam kulturell och historisk bakgrund. Dvs liksom Sverige har ett betydande ungdomsutbyte med övriga nordiska länder har de centraleuropeiska länderna sitt största utbyte med varandra. Det gäller såväl multilateralt som bilateralt. Så finns t ex idag ett bilateralt utbyte mellan Västtyskland och Frankrike, Deutsch-Französisch Jugendwerk, som omfattar ca 100 000 ungdomar. Det finns också ansatser till stora projekt mellan länder som hittills inte haft något brett utbyte. Det har t ex redan påbörjats ett omfattande utbyte mellan USA och Sovjet.

2.2.1 Nordiskt samarbete

Det är naturligt att en stor del av det svenska utbytet sker med de övriga nordiska länderna. Geografiskt, kulturellt och språkligt finns stora likheter, med undantag för finska och samiska språket. Det finns idag olika organ som har ansvar för det nordiska ungdomssamarbetet. Ansvaret mellan dem har varit mycket flytande och diskussioner förs om hur arbetet ska effektiviseras.

- FNU-samarbetet (Föreningen Nordens Ungdoms- representant-skap, bestående av landsråden och de självstyrande områdenas ungdomsråd, som haft ansvaret för Norden)
- UNR (Ungdomens Nordiska Råd, organiseras av FNU)
- NKM (Nordiskt Kontaktmöte, som har ansvaret för nordisk ungdomssamordning inom Europa och tredje världen)
- Nordiska Ungdomskommittén (sorterar under Nordiska Ministerrådet och delar ut pengar för ungdomsutbyte två gånger per år)
- Nordiska Kontaktkonferensen (samarbete mellan de statliga ungdomsorganen)
- Nordiska ungdomsträffen (vänder sig till 16-19-åringar i eller utanför ungdomsorganisationerna)
- Ungdomsorganisationernas olika nordiska samarbetsorgan m fl, som arrangerar en mängd olika typer av aktiviteter: seminarier, läger och studieresor

Viktiga inslag i det nordiska ungdomsutbytet har hittills varit Nordjobb (2.1.2) och lägerskolor i annat nordiskt land (2.1.1). Dessa vänder sig till två relativt begränsade ungdomsgrupper. Målet med utvecklingen av de nordiska utbytesprogrammen är att få ett utbyte som vänder sig till så många olika ungdomsgrupper som möjligt. Därför har Nordplus (2.1.1), Vänortsjobb (2.1.7) och Nordpraktik (2.1.2) utvecklats.

Utbytesprogram i Norden efter 1989

— — — — = Möjligheter att resa i Norden

2.2.2 EG-samarbete

Utbytesinitiativ i EG:s harmoniseringarbete ingår som en viktig del för att öka fri rörlighet för människor. För att uppfylla detta har man bl a initierat ett antal utbytesprogram. De viktigaste utbytesprogrammen är ERASMUS, Comett, Lingua, Youth for Europe och Young Worker's Exchange Programme.

ERASMUS

Med student- och utbytesprogrammet European Community Action Scheme for the Mobility of University Students (ERASMUS) vill EG öka mobiliteten av studenter och lärare vid ländernas universitet. Programmets grundidé är att universiteten själva ska ta initiativ till bi- och multilaterala utbytesprogram. Som stimulans för att starta sådana utbytesprogram kan universiteten få upp till 120 000 SEK. Dessutom ges stimulans för arbete med ett ökat erkännande av andra länders utbildningar och information om utbytesmöjligheter. Förutom dessa bidrag för ökad utbytesverksamhet utgår stipendier för lärare och studenter för att täcka fördyrade levnadsomkostnader. Dessa motsvarar upp till 35 000 SEK. Ingen är garanterad en sådan summa utan det råder stor flexibilitet beroende på vilket land man åker till och hur mycket levnadsomkostnaderna ökas. Upp till 600 miljoner SEK väntas bli avsatta för programmets genomförande. Vid EG:s utbildningsministerrådsmöte i december 1989 fastställdes dels en femårs verksamhetsplan för ERASMUS, och dels de närmaste tre årens budgetramar. Programmets budgetar omfattar 192 miljoner ECU under 1990, 1991 och 1992 eller ca 1,35 miljarder SEK. I ett svenskt perspektiv enorma summor. Detta gör också ERASMUS till det avgjort största enskilda utbytesprogrammet.

LINGUA

Ett annat program med viss anknytning till ERASMUS är The European Action Scheme for the promoting of training in foreign language (LINGUA). En del av detta program är knutet till ERASMUS. Främst på det sättet att 25% av LINGUA:s stipendier kopplas till studenter som i annat land läser en kombination mellan språk och realia. Men i LINGUA finns också en del som avser unga i yrkesutbildning som får språkutbildning i annat land.

COMETT

Utbytesprogrammet Community Action Programme in Education and Training for Technology (COMETT) avser studier vid tekniska utbildningar. De viktigaste delarna är att skapa utbildningsplatser för studenter och lärare vid universitet i annat land. Dessutom ingår att skapa praktikplatser i annat EG-land. Sverige är redan idag medlemmar av COMETT-programmet.

Youth for Europe

Om målgruppen för de ovan nämnda projekten är universitetsstudenten är den en annan i Youth for Europe. Framför allt vänder man sig till ungdomar mellan 15-25 år, som inte finns med i de andra programmen.

Youth for Europe administreras av European Communities Youth Exchange Bureau (ECYEB) uppbyggd kring Europäische Union Deutschland.

EG-förhandlingarna kring Youth for Europe var länge osäkra. I ett beslut från juni 1988 tog man dock den första treårsplanen för projektet. Projektet fick emellertid en betydligt lägre budget än man först hade planerat. Till den första treårsperioden anslogs 15 miljoner ECU eller 95 miljoner SEK. För 1989 beviljades ytterligare 7 miljoner SEK. Målet är att 80 000 ungdomar ska delta fram till 1992.

Huvudmålet är att ungdomar i ungdomsorganisationer ska få möjlighet till ett större utbyte än idag. Det finns i första hand sju delar i programmet:

1. Direkt kontaktstöd för ungdomsbyte
2. Kortare studiebesök för ungdomsvägledare
3. Tilldelning av tillskott till icke-statliga organisationer för att främja utbyte
4. Förberedande besök för utbyte av unga i förbindelse med förvärvsutbildning
5. Nationella program som förestås av staten utpekade organ
6. Efterutbildning av ungdomsvägledare
7. Fackligt bistånd på europeisk nivå

Programmet innebär att en organiserad grupp på minst fem ungdomar med ett visst intresse, kan ta kontakt med minst fem ungdomar i ett

annat land och få 75% av kostnaderna betalda för utbytet. Det finns ett Youth for Europekontor i varje EG-land. De kan också hjälpa till med att förmedla kontakter. Det fungerar lite olika från land till land. I Danmark var det exempelvis Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), motsvarigheten till Sveriges LSU, som tog initiativ till att organisera verksamheten som nu administreras via Informationscenter for studie- og udvekslingerejser (ICU). Danmark är det land som hittills informerat mest om möjligheterna, men pga att antalet ungdomar i Danmark är relativt lågt får de också en liten andel av pengarna.

Festivaler och större aktiviteter med fler än 60 deltagare omfattas inte av utbytesprogrammet.

Young Worker's Exchange Programme

I EG:s Young Worker's Exchange Programme, ges möjlighet för ungdomar mellan 18-28 i EG-länderna att vistas i annat EG-land. För att få delta måste man vara yrkesaktiv eller anmäld som arbetslös.

Programmet delas upp i dels korttidsutbyte, dvs tre veckor till tre månader och dels långtidsutbyte, dvs fyra till sexton månader.

I korttidsutbytet ingår introduktion, språkträning, seminarier, arbetsplatsbesök och utplacering i näringslivet. Vid långtidsutbytet finns samma ingredienser, men utplaceringen på arbetsplatsen är då den klart viktigaste.

Under 1987 och 1988 har 7 000 ungdomar deltagit i programmet. Från början skulle programmet löpa fram till 1990 då det skulle förnyas. Programmet har dock förlängts och förväntas förnyas 1991.

Utbytesprogram EG-Östeuropa

En prioriterad diskussion i EG-samarbetet har den senaste tiden varit kontakterna med Östeuropa. Redan 1989 beslutade EG om att anslå 100 000 ECU eller 700 000 SEK för ungdomsutbyte med delar av Council for Mutual Economic Assistances (Comecon) medlemsländer. 1990 anslås 400 000 ECU. Medlen administreras via ECYEB (se 2.2.2). Förutom ungdomsutbyte ska delegationer med ungdomsledare utbytas.

TEMPUS

Till detta kommer ett utbytesprogram för universitetsstuderande, Trans-European Mobility Scheme for University Studies (TEMPUS). EG-kommissionen lade i början av 1990 ett förslag, som förväntas antas av EG:s ministerråd. I första hand omfattas de s k G 24 länderna (dvs EG- och EFTA-länderna samt USA, Kanada och Japan) av projektet. I programmet ingår tre projekttyper:

- 1) Gemensamma europeiska projekt
 - stimulans för utbildningsprojekt som för universitet och företag från EG-länderna samman med motsvarigheter i Öst- och Centraleuropa
- 2) Bidrag till utbildningsutbyte
 - bidrag till studieperioder
 - bidrag till utbyte av lärare och utbildare
 - utbyte av praktikplatser på företag
- 3) Kompletterande aktiviteter
 - ungdomsutbyte
 - stöd för publikationer och information
 - undersökningar, analyser och övervakning

För dessa verksamheter kan stöd i olika storlekar och former er- hållas. För de tre första åren föreslås en budget på 107 miljoner ECU eller 749 miljoner SEK. I förslaget konstaterar man dock att bud- geten är fastställd på behoven för Polen och Ungern. Med fler öststater involverade måste summan antagligen ökas.

2.2.3 Europarådssamarbete

Även i Europarådets regi förekommer stöd i olika former till ung- domsutbyte. Dessa utbyten är oftast kortare och av ett slag som inte räknas till vår definition av ungdomsutbyte. Europarådets sätt att stödja ungdomsutbyte har hittills gått via olika uttalanden som ofta har haft en allmän karaktär.

Europarådets ungdomsfond och center

Via den Europeiska ungdomsfonden (EYF) och det Europeiska ungdomscentret (EYC) har man dock stött utbyte för internationel- la ungdomsorganisationer. Både centret och fondens styrelse har varit sammansatta enligt s k comanagement principer. Det har in- neburit att ungdomsorganisationerna kunnat utse en del av styrel- sen medan den andra delen utsetts av regeringarna.

Organisationer har under förutsättning att man haft deltagare från minst fyra medlemsländer kunnat få stöd för sina aktiviteter. Det har mest rört sig om konferenser, symposier och möten. För dessa ändamål har man antingen kunnat använda det Europeiska ungdomscentret, beläget i Strasbourg, Frankrike, eller vara någon annanstans i Europa. EYC ordnade 1989 39 seminarier, åtta språk- kurser och två symposier. Nära 1 500 ungdomar deltog. EYC delade ut ca åtta miljoner SEK till 149 olika ungdomsaktiviteter.

2.3 Stipendier för att främja utbyte

Genom statliga avtal och vänskapsföreningars initiativ finns ett antal stipendier för bilaterala utbyten mellan länder som även vänder sig till yngre målgrupper. Många av dessa stipendier fördelas av Svenska Institutet. Av dessa stipendier är en stor del utbildningsstipendier. Varje stipendium har alla arrangemang kring utbytet klara för den som söker stipendiet och det är ofta en del av ett utbytesavtal mellan svenska staten och ett annat land. Så finns t ex möjligheter att söka stipendier hos Svenska Institutet för att studera en termin i Albanien. Det finns idag ingen samlad kartläggning över alla stipendier för vistelse i ett annat land. Det finns dock exempel på informationshäften, som omfattar delar av dessa stipendiemöjligheter. Hit hör bl a följande:

- Stipendier för studier och forskning utomlands, Svenska Institutet
- Study Abroad, UNESCO
- EG:s studerandehandbok, A handbook for students
- Europarådets studerandehandbok, Student Handbook
- Att studera i Norden, Nordiska Ministerrådet
- De olika högskolornas publikationer om stipendier utomlands

Förutom dessa typer av stipendier finns de som enbart fungerar som finansiering av en redan ordnad vistelse.

Exempel på publikationer som ställt samman sådana stipendier är:

- Statliga och kommunala anslag till folkrörelserna (ges ut årligen av civildepartementets folkrörelseenhet).
- Alla dessa fonder och stiftelser, Lennart Frii, Lehmanns förlag, Malmö.
- Kulturfonder i Sverige, Lehsman-Odelberg, Norstedts förlag, Stockholm.
- Statens ungdomsråds årsbok om ungdom 1990 innehåller en sammanställning av relevanta stiftelser och fonder.

För information om övriga stipendier i Norden kan man vända sig till Föreningen Norden.

Utöver stipendier och fonder för studerande har flera organisationer byggt upp en egen stipendieverksamhet för att främja ungdomsutbytet mellan systerorganisationer i olika länder.

Även fackliga och politiska organisationer har byggt upp fonder för att stimulera och stödja utbyte. Som exempel kan nämnas Tage Erlanders fond för internationellt samarbete som ger stipendier till socialdemokratiska medlemmar för ekonomiska, politiska och/eller sociala studier i utvecklingsländer.

Dessutom finns också andra exempel på fonder som stödjer ungdomars utbyte över gränserna och ger möjlighet till internationell kontaktverksamhet. Vi nämner här bara några.

Konung Gustav V:s 90-årsfond främjar ideell ungdomsverksamhet genom bidrag till svenska riks-, distrikts- och lokalorganisationer som bedriver sådan ungdomsverksamhet. Det kan gälla ungdomsledarutbildning med tonvikt på dels internationell verksamhet, dels uppsökande verksamhet. Det kan också gälla projekt som har syftet att åstadkomma bestående kontakter och utbyte mellan ungdomar i Sverige och i något annat land. Ansökningstiden går ut den 15 februari.

Folke Bernadottes Minnesfond har till syfte att understödja enskilda personer eller organisationer i deras strävanden för internationell förståelse, huvudsakligen genom att i utbildningssyfte bereda ungdomar möjlighet att stifta bekantskap med kulturella, ideella och sociala förhållanden i andra länder. Ansökningstiden går ut den 1 mars.

Olof Palmes Minnesfond för internationell förståelse och gemensam säkerhet har syftet att främja ungdomars möjligheter till internationellt utbyte och studier kring fred och nedrustning samt att stödja arbetet mot rasism och främlingsfientlighet. Fonden vill stödja fackliga och kulturella utbyten mellan unga människor i olika länder, liksom studier och forskning för i första hand ungdomar i Sverige. Fonden kan också ge bidrag till skolans och ungdomsorganisationernas riksomfattande eller lokala initiativ. Stipendieutdelning äger rum i maj och ansökningstiden utgår den 20 mars.

UD:s fredsfond kan också bli aktuell som bidragsgivare till internationellt ungdomsutbyte. Folkrörelser och ideella organisationer får söka bidrag för projekt om information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m m. Riksdagen har uttryckt målsättningen att en promille av försvarskostnaden i Sverige ska användas till sådan verksamhet. Ansökningsperioderna för freds-fonden är april och oktober.

2.4 Ungdomskortet

På franskt initiativ har ett europeiskt ungdomskort inrättats. Europarådets ungdomsministrar har flera gånger ställt sig bakom ett ungdomskort som ska kunna köpas i undertecknade stater och sedan användas i andra. Kortet ska gälla ungdomar upp till 26 år, vara giltigt i ett år, ha ett liknande utseende i alla länder och slutligen ska priset vara så lågt att det blir möjligt att köpa för alla ungdomar.

Kortet ger rabatter på en rad områden. Kärnområdena som kan antas gälla för samtliga länder är kultur, fritid, offentliga kommunikationsmedel och inkvartering.

I Sverige har regeringen beslutat att inrätta ett ungdomskort under 1990 efter den europeiska idén. Kortets huvudman blir en stiftelse. Stiftelsens grundare är staten, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer och Riksidrottsförbundet. Eventuellt överskott

från ungdomskortet kommer att gå till stöd för internationellt ungdomsutbyte.

2.5 Allmänna arvsfonden

Allmänna arvsfonden tillkom 1928 genom ett riksdagsbeslut. Egen- dom efter person, som saknar arvingar och inte testamenterar sin kvarlåtenskap till annan, tillfaller fonden. Man kan också testamen- tera eller skänka sin egendom till fonden. Av de medel som flyter in läggs en tiondel till fonden. Resten tillsammans med avkastningen delas ut efter beslut i regeringen.

Fondens ändamål är att främja vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade. Bidrag får inte utgå till åtgärder, som stat eller kommun ska bekosta. Med ungdom menar man personer som inte fyllt 25 år. Bidragen är i huvudsak av en- gångskaraktär. Arvsfondsbidrag kan också fylla en stor uppgift ge- nom att stimulera till utveckling och prövning av nya idéer. Men fonden kan även täcka investeringar i form av byggnader eller in- ventarier och andra anordningskostnader.

Med jämna mellanrum anslås större belopp ur fonden för mer omfattande och målinriktade försöksaktiviteter. Exempel på såda- na områden som tidigare fått stöd är utveckling av:

- sommarferieverksamhet för barn och ungdom
- fritidsaktiviteter för barn och ungdom i åldern 7-12 år
- fritidsgårdarnas verksamhet
- barn- och ungdomsorganisationer samt nya oerfarna rörelser
- idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet

Utöver dessa speciella satsningar kan medel utgå i första hand till de centrala barn- och ungdomsorganisationerna samt handikappor- gisationerna för försöks- och utvecklingsarbete. Huvudprincipen är att arvsfonden inte stöder reguljär föreningsverksamhet. Däre- mot kan bidrag utgå till att utveckla den nuvarande verksamheten. Det kan gälla att t ex pröva nya metoder i verksamheten eller att försöka engagera nya grupper av barn och ungdomar i verksamhe- ten. Bidrag kan även utgå till att pröva helt nya aktiviteter.

Ansökan om bidrag handläggs i socialdepartementet. På delega- tion handlägger och beviljar också civildepartementet, via barn- och ungdomsdelegationen, medel från fonden. Idag fördelar socialdepar- tementet ca 75% av fondens medel företrädesvis till olika handi- kappverksamheter, projekt och mer reguljär verksamhet. 25% åter- står till all övrig barn- och ungdomsverksamhet. 1988 var förhållan- det mellan departementen 2/3-1/3 av fonden. Kommittén kommer i senare betänkande att ta upp fördelningen av Allmänna arvsfon- dens medel när det gäller försöks- och utvecklingsverksamhet bland barn och ungdom.

Kammarkollegiet har hand om fondens förvaltning. Bestämmelser för fondens förvaltning och dess verksamhet finns i 5 kap, 1§ ärvdabalken samt i lagen (1928:281) om Allmänna arvsfonden.

Eftersom utbytesverksamheten för många ungdomar är en tämligen ny verksamhet, även om det förekommit under lång tid inom de etablerade barn- och ungdomsorganisationerna, vill ungdomskommittén pröva möjligheten att även här använda medel från Allmänna arvsfonden. Vi föreslår därför i olika delar av betänkandet att medel tas från denna fond för att bl a starta pilot- och/eller försöksprojekt i syfte att stimulera utbytesprogram samt försöka hitta nya vägar för att nå ut med information till alla ungdomar. Detta bör kunna ses som en av flera "målinriktade försöksaktiviteter" för Allmänna arvsfonden.

2.6 Bedömning av utvecklingen

Strömmarna av resande ungdomar har aldrig varit så stora som idag. Den del som utvecklats mest är det individuella ungdomsresandet. Text Au-pairvistelser och tågluffning. Men även det organiserade ungdomsutbytet har växt. Av de förestående utbytesprogrammen som är överblickbara kommer de flesta utbytena att ske med Norden, Europa, Nordamerika och Australien.

Det ökande ungdomsutbytet har i första hand vänt sig till studerande och välutbildade i de äldre ungdomsgrupperna. Det gäller program som Nordplus, ERASMUS, Comett och företags sk traineeutbildningar i andra länder. Det är viktigt att stora ansträngningar nu görs för att bredda utbytet även på lokal nivå och bland sk oorganiserad ungdom. Vid våra kontakter med organisationer som arrangerar utbyte har det framkommit att många ungdomar, framför allt från familjer med låg inkomst och kort utbildning, mycket sällan deltar i ungdomsutbyte. Det betyder inte att de inte reser. Svensk ungdom av idag har via billiga charterresor och InterRail stora möjligheter att resa.

Med tanke på den betydelse ungdomsutbyte har i ett längre perspektiv är det viktigt att nya geografiska områden och nya grupper täcks in av svenskt ungdomsutbyte. Det gäller inte minst ungdomsutbytet med Östeuropa och tredje världen, som idag är underrepresenterat bland ungdomsutbyte.

Vi anser således att det är viktigt att ansträngningar görs för att bredda ungdomsutbytet. Det bör göras både genom att på olika sätt stödja ett ökat utbud för andra grupper än de som traditionellt deltar i utbyte och genom att underlätta för alla ungdomar att kunna ta del av den information som finns om utbyte. Utbytet med underrepresenterade områden som Östeuropa och tredje världen bör utvecklas.

Sveriges möjligheter och vilja att ta emot fler ungdomar från

andra länder måste förbättras. Inte minst är detta viktigt med tanke på den allt större grupp av ungdomar med invandrar- och flyktingbakgrund som finns i landet. Ett ökat utbyte med de olika invandrar- och flyktinggruppernas hemländer och ungdomarna i dessa länder skulle hjälpa till att öka förståelsen mellan invandrare och svenskar. Dessutom skulle invandrar- och flyktingungdomarna i Sverige få hjälp med att finna sina rötter och bearbeta de ibland svåra upplevelser de bär med sig. En grupp ungdomar som detta också har särskild stor betydelse för är den idag relativt stora grupp av adopterade barn från andra länder, främst från tredje världen. Dessa har också särskilda behov av rådgivning och service utöver vad som vanligen ges vid utlandsresor. De här ungdomarna ska möta en kultur som är dem främmande, samtidigt som de av omgivningen kan uppfattas som en del av den.

Vi anser att även formerna för utbytet bör kompletteras för att nå nya grupper av ungdomar. Det utbyte av den typ som äger rum på European Youth Center i Strasbourg, finansierat av Europarådet, räcker idag inte till. Detta center är till för organiserade ungdomar och bygger dels på att deltagarna sitter i plenum med simultantolkning och dels på olika gemenskapsfrämjande verksamheter. EYC har länge arbetat för att utveckla pedagogiska metoder för att underlätta samarbetet mellan ungdomar som inte kan varandras språk och känner till varandras vanor. För den grupp av ungdomar som inte har någon vana vid att tala i stora församlingar, särskilt inte på främmande språk, försöker man sig på alternativa former. Ska vi komma tillrätta med segregeringen inom utbytet krävs andra uttrycksmedel än de traditionella. Verksamheten i Strasbourg har dock ett stort värde för många ungdomar.

Ungdomsorganisationernas internationella samarbetsorganisationer fyller en viktig uppgift, framför allt för att utveckla organisationernas arbete och finna nya vägar för arbetssätt etc. Internationalerna främjar dessutom demokratins och folkrörelsernas framväxt i många länder i tredje världen, i Östeuropa m fl områden. Många ungdomar upplever det som mycket positivt att kunna träffa likasinnade vänner från andra länder som också arbetar i det landets motsvarande organisation. Det är också vanligt att ungdomsorganisationerna ser sin international som det främsta forumet för internationella kontakter.

Internationella aspekter

Nordiskt ungdomsutbyte har utvecklats snabbt under de senaste åren. Det har i sin tur medfört en hel del barnsjukdomar. Dessutom kan man konstatera hinder för utveckling av ett smidigare utbyte. Dessa kan i förlängningen bromsa nuvarande och kommande utbytesprogram. I kapitel 4 föreslår vi åtgärder för att underlätta utbytet.

Vanan att samarbeta över gränserna kommer till nytta även när det gäller det europeiska samarbetet. Samarbetet med östersjöländerna

kommer förmodligen att öka i framtiden. Tidigare relationer runt exempelvis sportevenemang typ "Baltiska spelen" och dagens gemensamma miljöproblem runt Östersjön kan underlätta samarbetet.

Under senare delen av 1980-talet började den världsbild som vi levt med sedan andra världskriget att förändras. Gamla begrepp och hotbilder kändes plötsligt avlägsna och hoppet om en bättre och friare värld tändes hos många - Östeuropa öppnades.

Det är inte bara materiella resurser som saknas nu i många av de östeuropeiska länderna. Det saknas internationella kontakter, erfarenhet av organisationsuppbyggnad, partiarbete och demokratiska processer. Tradition och praktisk vana av demokrati saknas, därför finns ett enormt behov av att komma i kontakt med demokratiska organisationer i andra länder, inte bara på regeringsnivå. Ungdomsutbyte är därför ett bra sätt att stödja demokratiseringsprocessen i öststaterna.

Många svenska ungdomar och ungdomsorganisationer har bl a organisationskunskap som är intressant för ungdomar i Östeuropa att ta del av. Svenska ungdomar kan få erfarenheter av de östeuropeiska ungdomarnas upplevelser och entusiasm. För många svenska ungdomar har en stor del av Europa känts stängd och omöjlig att lära känna. Detta har haft betydelse för svenska ungdomars bild av Europa. Det är viktigt att den bilden, nu när möjligheten finns, blir så hel och komplett som möjligt. Så fort som möjligt måste därför svenska ungdomar få chansen att lära känna länderna och ungdomarna i Östeuropa.

Intresset för utbyte med de östeuropeiska länderna kan förväntas öka. Det är då viktigt att möjliggöra ett utbyte även på distrikts- och lokalnivå. I framtiden kommer de östeuropeiska organisationerna dock inte att ha samma resurser som tidigare och kommer därför inte att kunna fortsätta med den ekonomiskt generösa inställning man haft gentemot svenska utbytesungdomar. Utbytet kommer förmodligen att utvecklas mer mot direktkontakter, fritidsgårdar emellan eller mellan olika organisationer.

De östeuropeiska ungdomarna har nu äntligen fått de formella möjligheterna att resa ut till andra länder, men i realiteten är det fortfarande mycket svårt för de flesta. Kostnadsläget är högt i Västeuropa i allmänhet och Sverige i synnerhet. Detta kräver att hela det svenska samhället ställer upp och tar emot ungdomar från Östeuropa som vill komma hit. Det räcker inte med att staten ställer medel till förfogande. Ungdomsorganisationer, kommuner, enskilda och näringslivet måste ställa upp. Det handlar om att erbjuda både kost, logi och aktiviteter. Ett samhälle som är så rikt som Sverige borde kunna klara av att ta emot ungdomar från Östeuropa som nu vill komma hit.

I budgetpropositionen 1990 har en finansiell ram om en miljard kronor över tre år föreslagits till stöd för Östeuropa, varav 900 miljoner kronor kommer att finansieras över biståndsanslaget. Kommittén anser att beslutet att anslå medel till Östeuropa är bra. Kommittén anser däremot inte att finansieringen av denna miljard bör ske genom bistånds-

anslaget, som är avsett för tredje världen. Levnadssituationen för människor i tredje världen kan inte i någon större omfattning jämföras med den för människor i Östeuropa. Finansieringen av östeuropamiljarden borde skett via särskilt anslag. Eftersom "östeuropamiljard-beslutet" med finansiering via biståndsbudgeten ändå är fattat vill kommittén dock att medel från detta används även för internationellt ungdomsutbyte i Östeuropa (se vidare 2.7).

Enligt UD är det naturligt att en stor del av östeuropastödet inriktas på möjligheterna för människors engagemang över gränserna. En stor del av biståndet kommer därför att användas för att stödja samarbete mellan folkrörelser och andra enskilda organisationer. Till folkrörelsesamarbete med Polen har regeringen anslagit 30 miljoner kronor. Till liknande samarbete med andra östeuropeiska länder kommer 60 miljoner kronor att anslås.

Utvecklingen i Östeuropa ger oss ett exempel på att förändringar kan komma snabbt när bollen väl har börjat rulla. I det perspektivet är det viktigt att inte tappa bort tredje världen. Ett utökat ungdomsutbyte är ett stöd för demokratiseringsprocessen även i u-länderna.

Till skillnad från gamla tiders stipendieresor för särskilt duktiga ungdomar och de vanliga språkresorna mellan västländerna, så sker utbytet med tredje världens länder ofta i nya och annorlunda former. Former som kanske kan locka till sig grupper av ungdomar som annars inte skulle involveras. Utbytesprojekt som präglas av ungdomars deltagande i konkret och gemensamt arbete tillsammans med ungdomar i värdlandet, av typen kaffeplockarbrigader i Latinamerika och trädplanteringsprojekt i Afrika, bör ytterligare utvecklas och uppmuntras. Ungdomars engagemang i t ex freds-, solidaritets- och miljöfrågor kan då bilda en naturlig grund för utbytesprojekten.

1987 kom FN:s rapport "Our Common Future", den s k Bruntland-rapporten. Den tar upp begreppet "bärkraftig utveckling" (sustainable development) och förmedlar insikten om ett nära samband mellan den ekonomiska utvecklingen och miljön. Det vill säga att vi måste bruka våra resurser utan att förbruka dem.

I de svenska biståndsmålen står "Biståndet ska främja en framsyft hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön". Det är därför angeläget att delar av ungdomsutbytet med våra programländer handlar om miljön, bärkraftig utveckling och fredsfrågor. Inte minst på grund av många ungdomars starka engagemang i dessa frågor.

EG gör stora satsningar på ungdomsutbyte. Det innebär att ungdomar i EG-länderna kommer att ha det största utbytet med ungdomar i andra EG-länder. Detta utbyte prioriteras förmodligen och bidrar till att öka svårigheten för ett utbyte med svenska ungdomar. Inom ramen för multilateralt utbyte kan svenska ungdomar dock delta i visst EG-utbyte redan idag.

De svenska försöken att få delta i ERASMUS-programmet har gjorts via övriga EFTA-förhandlingar. På utbildningsministrarnas minister-

råds möte i december 1989 sades att "man behandlat möjligheterna för EFTA-länderna att delta i ERASMUS i positiv anda". Det betyder sannolikt att Sverige kommer att finnas med i ERASMUS i en snar framtid. Hur lång tid det tar avgörs av praktiska möjligheter. Konkreta förhandlingar på tjänstemannanivå om EFTA:s deltagande kan inte påbörjas förrän det finns ett beslut i ministerrådet om EFTA-deltagande. Bara ett svenskt deltagande i ERASMUS kommer med dagens budget att kosta Sverige mellan 15-20 miljoner kronor.

Via EFTA kommer diskussioner att genomföras med EG om Youth for Europe. Det är svårt att bedöma möjligheterna för svenskt deltagande. I dagsläget har man dock inte hunnit lika långt som i andra förhandlingar. I riktlinjer utsända av ECYEB statueras dock att ett litet antal deltagare från icke-EG-länder kan delta om flertalet utgörs av EG-länder. Men kostnaderna för deltagare från länder som inte är anslutna till EG täcks inte av anslagen till ett projekt. Det är dock klart att vid ett svenskt deltagande är det detta program som skulle ha störst inflytande på möjligheterna för svenska ungdomar och deras organisationer att bygga upp ett internationellt utbyte på lokal och regional nivå.

EFTA-länderna kommer förmodligen att förhandla med EG om att komma med i Young Worker's Exchange Programme då programmet förnyas 1991. Programmet kommer då också att tidsmässigt ligga i fas med Youth for Europe-programmet.

Med den allra senaste utvecklingen i Östeuropa förväntas utbytesprogrammet mellan EG och Östeuropa prioriteras än högre. EG-kommissionen har föreslagit att 400 000 ECU, dvs 2,8 miljoner SEK anslås för 1990. Denna summa förväntas öka ytterligare under kommande år. Det finns en risk att Sverige hamnar utanför när det gäller utbytet med Östeuropa, om inte ansträngningar görs för att öppna möjligheterna för ett svenskt deltagande i programmet.

2.7 Förslag

Vi föreslår att 30 miljoner kronor, av de 90 miljonerna för folkrörelsesamarbete som anslagits till stöd för Östeuropa, används för att ungdomsorganisationer ska beredas möjlighet till ömsesidig utbytesverksamhet med Östeuropa.

Vi föreslår också att ytterligare 10 miljoner kronor ur östeuropamiljarden används för att östeuropeiska ungdomar, på sina egna villkor, ska kunna ha ett utbyte med svenska ungdomar. Kommittén utgår dock från att framtida östeuropapengar inte tas från biståndsanslaget.

Den svenska biståndsviljan är hög. Genom omfattande informationsinsatser har många människor fått förståelse för situationen i flera av biståndsländerna. Sverige arbetar med s k programländer, för närvarande 17 stycken. Dessa är de länder i tredje världen som Sverige tecknat avtal med för en mer långsiktig biståndsverksamhet.

Vi anser att ett effektivt sätt att bygga upp kontakter mellan ungdomar i Sverige och ungdomar i tredje världen, speciellt programländerna, är att ungdomar från Sverige och programlandet deltar i utbytesprogram. Ett sådant ömsesidigt utbyte innebär att svenska ungdomar och ungdomar i tredje världen ges möjlighet att utbyta erfarenheter och lära av varandra. Detta skulle ge effekter och långsiktiga konsekvenser både för ungdomar i Sverige och i programlandet.

Vi föreslår att en paragraf i alla avtal mellan Sverige och programländerna ska gälla ungdomssamarbete. Denna ska också underlätta ungdomsutbytet mellan de båda länderna. Finansieringen kan belasta informationsanslagen inom biståndet men ska inte belasta den faktiska biståndsverksamheten i programlandet. Utbytesverksamheten får inte heller leda till att en större del av biståndet används till informations- eller administrationskostnader.

Vi föreslår att Sverige intensifierar sina ansträngningar för att svenska ungdomar ska kunna delta i samtliga ungdomsprogram som finns i EG.

För att nå även grundskoleelever med nordiskt utbyte bör lägerskolverksamheten i de nordiska länderna utvecklas. Vi föreslår därför att Sverige i Nordiska Rådet verkar för att utveckla det nordiska utbytet för grundskoleelever. Målsättningen bör vara att alla elever varit på lägerskola i annat nordiskt land någon gång under sin grundskoletid. Detta kan ske bl a genom stimulans av lägerskolor i annat nordiskt land. Nordplus ska också öppnas för baltiska ungdomar.

En extra ansträngning måste göras för att öka deltagandet bland dem som inte alls eller i liten utsträckning deltar i utbytet i dag. Vi föreslår därför att regeringen, inom ramen för SÖ:s utvecklingsverksamhet, initierar en försöksverksamhet med ungdomsutbyte i ett par skolor inom ramen för undervisningen om skolans internationalisering. Syftet bör vara att främja resor och utbyte genom att tillhandahålla information om länder, researrangemang, reserabatter och utbytesprogram. Dessa erfarenheter bör ge en stomme som kan tillämpas på olika nationella situationer och olika målgrupper.

Vi föreslår på samma sätt att försöksverksamhet prövas i ungdomsföreningar för att nå nya ungdomsgrupper. När det gäller ungdomsorganisationernas utvecklingsprojekt bör dessa kunna finansieras via Allmänna arvsfonden.

Associated Field Service (AFS) i USA har startat utbyte med s k "street kids", dvs oorganiserade ungdomar som tillbringar sin fritid "på gatan". Vi föreslår att kommunerna aktivt söker nya ungdomsgrupper för vänortsutbyte. För att pröva olika vägar att bredda rekryteringen till utbyte föreslår vi att utvecklingsprojekt initieras i några kommuner. Projekten kan ske i form av vänortsutbyte med två prioriterade ungdomsgrupper; ungdomar på fritidsgårdar i utsatta stadsdelar samt i glesbygd eller i form av utbyte med handikappade ungdomar med syfte att finna lösningar på en rad praktiska svårigheter tex när det gäller rese- och inkvarteringsmöjligheter.

3.

SAMORDNING AV OCH INFORMATION OM UTBYTE

3.1 Samordning av utbytet

Det finns en stor risk att länder i andra regioner utvecklar utbytesprogram som är av stort svenskt intresse utan svenskt deltagande i förberedelserna. Det innebär att svenskt deltagande blir dyrköpt. För att minska dessa risker bör man i mesta möjliga mån vara aktiv tidigt i olika utbytesprojekt. Det finns också ett behov av svenska initiativ för nya utbyten med andra länder och nya regioner. För att detta ska kunna genomföras behövs någon som samordnar bevakningen av Sveriges intressen i olika utbytesprogram.

Ett samordnande organ för ungdomsutbyte bör också ha resurser att utveckla och stimulera ett ökat svenskt ungdomsutbyte. Kanaliseringen av resurser till ungdomsutbyte kan ske i stiftelseform. Medel till stiftelsen tillskjuts förslagsvis från regeringen, folkrörelserna och näringslivet. Stiftelsens medel bör främst gå till utbyte bland de grupper och geografiska områden som idag inte täcks in av några program. I stiftelsen bör Sveriges ungdomsorganisationer garanteras inflytande.

3.2 Svårt att veta var informationen kan sökas

Ett av de stora problemen med ungdomsutbyte är svårigheten att nå ut till ungdomar med information om vilka möjligheter som finns. Det finns behov av en instans dit enskilda eller grupper av ungdomar kan vända sig för att få information eller hjälp med kontakter. Enligt LSU fastnar mycket information idag hos de centrala ungdomsorganisationerna. Det är också viktigt att försöka nå oorganiserad ung-

dom. Det bör även finnas en möjlighet att ställa sig på kö för framtida erbjudanden som alla, även oorganiserad ungdom, kan delta i, exempelvis "badläger".

Unga människor har i dag flera olika roller. De kan vara skolelever intresserade av att resa för att få arbetspraktik, förbättra språkkunskaperna eller fördjupa kunskaperna på annat sätt. Men samma person kan också vara engagerad i freds- och miljöfrågor, i politiska ungdomsorganisationer, idrottsorganisationer etc. När ungdomar deltar i utbyte gör de det som hela människor, inte bara i egenskap av exempelvis skolelev eller fredsaktivist. Därför vore det värdefullt om informationen när det gäller utbyte fanns samlad på ett ställe.

3.2.1 Behov av information på lokal och central nivå

Det finns ett behov av samordning av informationen om utbyte både på central och lokal nivå. Det är inte realistiskt att tänka sig att fullständig information kan ges överallt. Därför får man tänka sig information i flera steg.

På central nivå bör all tillgänglig information om ungdomsutbyte finnas. Det centrala organet bör ha möjlighet att till sin egen databas koppla andra internationella databaser.

På lokal nivå ska man kunna få en översiktlig information. Men framför allt ska man få veta vart man ska vända sig för mer detaljerad information. Det finns ett lokalt behov av att kunna koppla upp sig mot det centrala datorsystemet. I jämförelse med tidigare generationer har dagens ungdom större datavana. För många är det ett naturligt sätt att söka information. Det gäller dock inte alla grupper av ungdomar. Den databaserade informationen betyder därför inte att skriftlig och annan information inte behövs.

Att nå de ungdomar som inte så lätt tar del av skriftlig information om lägerverksamhet och annat utbyte innebär en personalkrävande arbetsinsats. För att bredda utbytet och nå ungdomar som är underrepresenterade i dagens utbyte är muntlig information förmodligen en effektiv metod, dvs ungdomar som själva deltagit i utbyte informerar sina jämnåriga. Det blir på så sätt lättare att bilda sig en uppfattning om vad utbytet innebär, jämfört med att söka upp och ta del av skriftlig information.

Det ställs särskilda krav på utbytet för att vissa handikappgrupper ska kunna delta. Mobility International ger sedan många år tillbaka ut små häften för handikappade resenärer med information om olika länder, "Europe for the Handicapped Traveller". Sveriges Turistråd ger ut en guide för de som kommer till Sverige. Det finns behov av liknande information om utbytesmöjligheter för handikappade.

3.2.2 Informationsguide

I Norge har Norsk Stiftelse for Ungdomsutveksling (Atlantis) sammanställt det norska utbytet i boken "Rejs og Ryk" som säljs för 98 NOK. Boken redovisar priser, anmälningstider, adresser och telefonnummer för det samlade utbytet; skolutbyte, avlönat arbete, praktikantarbete, Au-pair, utbyte genom vänskapsföreningar, organisationer och ambassader. Det finns också en tipsdel med praktiska råd, t ex hur man kan spara tusentals kronor genom att köpa biljetten på rätt tid och plats. Boken ges ut varje år. I Danmark ges en liknande bok ut med titeln "Rejsebogen".

Kommittén kommer att sammanställa en första informationsguide om ungdomsutbyte för ungdomar efter samma idé som i våra grannländer. Reviderade utgåvor bör sedan med viss periodicitet ges ut av lämpligt organ. Efterhand kommer guiden att kunna utvecklas och innehålla mer fullödlig information.

3.2.3 Hur ser det ut i andra länder?

De flesta länder i Europa har någon typ av samordning av olika typer av ungdomsinformation. Samordning av och information om ungdomsutbyte är ibland kopplat till denna organisation. Formerna för samordningen varierar dock.

I vissa länder som Danmark, Finland, Norge, Österrike, Västtyskland, Irland, Italien och England har staten litet eller inget ansvar på området. Informationen tillhandahålls av lokala organ eller frivilligorganisationer. Vissa av organisationerna är dock delvis finansierade genom statliga eller kommunala bidrag.

I andra länder som Grekland, Luxemburg, Portugal och Spanien ansvarar staten för tjänster av den här typen antingen via lokala informationscenter med kommunalt eller statligt anställda eller som i Frankrike genom formellt självständiga organ som till stor del är ekonomiskt beroende av statliga eller kommunala bidrag.

I Belgien och Holland har man en alternativ organisation, genom lokala center som drivs ideellt, ofta med hjälp av volontärarbetare. De erkänns och stöttas delvis finansiellt genom kommunala medel.

Inriktningen på verksamheten skiljer sig. Vissa organisationer bedriver enskild rådgivning, andra är inriktade på gruppaktiviteter. Resurserna varierar från stora informationscenter med heltidsanställd personal och olika tjänster som arbetsförmedling, social service, juridisk rådgivning etc till små kontor, vars uppgift är att hänvisa ungdomarna vidare till andra instanser.

När det gäller organisationen för samordning av ungdomsutbyte och informationen om utbyte har vi valt att titta närmare på Danmark, Finland och Norge.

Danmark

Behovet av att koordinera utbytet och informationen förstärktes när EG började bygga ut sin utbytesverksamhet. Det var skälet till att undervisningsministeriet 1985 tog initiativ till etablerandet av Informationscenter for studie- og udvekslingsrejser (ICU). Den tre-åriga försöksverksamheten för koordination av och information om ungdomsutbyte har nu permanentats. ICU är en självständig och självägande organisation, oavhängig staten. Arbets-, kultur- och undervisningsministerierna samt Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) är representerade i styrelsen. Ministerierna och EG svarar för finansiering av verksamheten. Organisationen arbetar dock inte bara med EG-utbyte. Verksamheten byggs ut mot andra västeuropeiska, östeuropeiska och framför allt nordiska länder.

ICU har till uppgift att bedriva informationsverksamhet till enskilda ungdomar och grupper som vill ha information om stöd och möjligheter till ungdomsutbyte. Man ska även ge information till utländska ungdomar som vill studera i Danmark. Organisationen hjälper också till med att hitta "partnergrupper" i andra länder, dvs grupper av ungdomar med samma intressen som är intresserade av utbyte. Man har bland annat kontakt med DUF:s medlemsorganisationer för att klara den uppgiften. Det bygger snarare på nätverkskontakter än ett uppbyggt system. ICU:s målsättning är inte att själva ge all information, man vill ha ut den på lokal nivå. Systemet är fortfarande under uppbyggnad.

Lokalt kommer det att finnas olika lösningar. Ibland kommer det att ligga på ungdomsinformationscentralen, ibland på arbetsförmedlingen. Metoden är dock densamma, man ska kunna koppla upp sig mot ICU:s databas. En utgångspunkt är att man inte ska behöva vara "datafreak" för att kunna tillgodogöra sig informationen.

ICU har således dels en expertfunktion, dels en förmedlarfunktion. Till dess att datasystemet fungerar informerar man via broschyrer och genom att tillhandahålla "Young visitors guide", som ges ut i olika länder i samarbete med ERYICA (se nedan).

Finland

I Finland har Centralen för medborgarfostran/Ungdomsinformationscentralen (Youth Information Service/Civic Education Centre) byggt upp en videotex-baserad databank för att underlätta ungdomars tillgång till information. Centret är statligt finansierat, men söker också sponsorstöd för särskilda aktiviteter. Information har samlats om frågor på bred bas, allt från utbyte, studier och arbetsliv till sexual- och konsumentfrågor. Detta har gjorts i samarbete med ministerier, centraladministrationen, organisationer och andra organ.

Ungdomsinformationscentraler, bibliotek, ungdomsgårdar, skolor och organisationer kan teckna abonnemang. Systemet är fortfa-

rande i ett uppbyggnadsskede. På det här sättet kan ungdomar lokalt själva koppla upp sig för att få information. Antingen kan de lokala instanserna betala en fast summa per månad och använda databanken så mycket de vill eller också tecknar de ett brukarabonnemang och betalar för den tid de utnyttjar databasen. Kommunerna ges utrymme i databanken för att mata in sin egen lokala information.

Finland är det första land utanför EG som gett ut en "Young visitors guide" (se nedan under EYRICA).

Norge

Norsk stiftelse för ungdomsutveksling (Atlantis) koordinerar i Norge ungdomsutbyte och informationen om utbyte. Uppgiften har tidigare legat på Landsrådet for Norske Ungdomsorganisasjoner (LNU). Atlantis styrelse består av representanter för LNU, Kultur- og Vitenskapsdepartementet, stiftelsens rådgivande organ samt de anställda. Verksamheten finansieras dels genom statliga anslag, dels genom förmedlingsavgifter, annonsintäkter, försäljning m m. Atlantis har huvudsakligen arbetat med förmedling av programmen Arbetande gäst, Au-pairförmedling, Språkresor, Klassresor och Gruppresor. Efter ett uppbyggnadsskede i verksamheten satsar man nu på att bredda utbytesmöjligheterna. Atlantis ger också årligen ut handboken "Rejs og Ryk" (se 3.2.2).

Övrigt internationellt samarbete för att underlätta informationen

Olika typer av nätverk, databaser och register finns i internationella paraplyorganisationer och andra internationella organ. Nedan ges några exempel.

The Education Information Network in the European Community (EURYDICE) är en databas med information om utbildningar och utbildningssystem i EG-länderna.

The European Youth Information and Counselling Association (ERYICA) är en icke-statlig organisation. Organisationens målsättning är att öka informationen om ungdomsfrågor och därmed stödja en ökad rörlighet för ungdomar. Organisationen ska också kunna ge rådgivning till enskilda ungdomar. Till organisationens vanligaste aktiviteter hör konferenser, framställning av publikationer och annan dokumentation.

ERYICA ger ut "Young visitors guide" i samarbete med de nationella medlemsorganisationerna. I Danmark har man som nämnts ovan tillsammans med ICU gett ut "Guide for Young Visitors to Denmark". I Finland har man i samarbete med Youth Information Service/Civic Education Centre gett ut "Finland for Young Visitors". EG-länderna får 50% av kostnaderna för guiden täckta av EG. Guiderna har en gemensam layout i samtliga länder. ERYICA har också

tillsammans med Ungdomskortet i Belgien gjort en kartläggning av det europeiska samarbetet om ungdomskorten under 1989 och 1990.

European Confederation of Youth Clubs (ECYC) med RSFH som svenska medlemmar har en databas med adresser till fritidsgårdar/ Youth Clubs runt om i Europa som önskar ta emot besökare/gårdar från andra länder. RSFH samordnar de svenska uppgifterna och kommer att kunna koppla upp sig direkt mot ECYC:s databas.

3.3 Olika alternativ på central nivå

Kommittén har övervägt tänkbara alternativ när det gäller samordning av informationen om internationellt ungdomsutbyte samt tagit fram för- och nackdelar med de olika alternativen. Någon självklar lösning på problemet var samordningen ska ligga finns inte. De alternativ som diskuterats är Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), Statens Ungdomsråd, Svenska Institutet (SI) samt Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte. En utgångspunkt vid diskussionen har varit frågan om vilken instans som kan tänkas ligga närmast till hands för "vanliga" ungdomar.

3.3.1 Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer

Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU) är en paraplyorganisation för rikstäckande ungdomsorganisationer med drygt 60 medlems- och observatörsorganisationer. Organisationen arbetar framför allt med internationella frågor.

Fördelar är framför allt att LSU är den naturliga kontakten för organisationer i utlandet som vill förmedla information om möjligheterna för svenska ungdomar att delta i utbyte. Redan nu hanterar organisationen således information om utbyte. Det innebär bland annat att man har kunskap om informella kontaktvägar, vilket är en fördel när verksamheten byggs upp. Det är också en fördel om ungdomsorganisationerna via LSU får inflytande över verksamheten.

Nackdelar med det alternativet är bl a att LSU är föga känt bland Sveriges ungdomar. Det gäller i ännu högre grad föreningslös ungdom. Ungdomsorganisationerna har hittills inte velat profilera LSU för att det ska bli mer känt. Anledningen är att man bedömt organisationernas egen profilering som viktigare. På grund av organisationens karaktär finns det en risk för att utbytet utanför ungdomsorganisationernas ram inte ges tillräcklig uppmärksamhet. För att LSU skulle kunna åta sig uppdraget krävs en resursförstärkning. En databas måste byggas upp och personalförstärkning krävs.

3.3.2 Statens ungdomsråd

Statens ungdomsråd är en statlig myndighet som har till uppgift att arbeta med frågor kring barns och ungdomars uppväxtvillkor, framför allt ungdomars fritid, kultur och föreningsaktiviteter. Ungdomsrådet ska inom sitt verksamhetsområde bistå regeringen och särskilt verka för en samordning av statliga insatser för ungdomar och barn- och ungdomsorganisationer. Man ska också följa resultaten av forskning, utvecklingsarbete och försöksverksamhet som rör ungdom.

Fördelar med ungdomsrådet är att det är den myndighet som, tillsammans med socialstyrelsen, har samordningsansvaret när det gäller statliga insatser för ungdomar. Ungdomsrådet har också en överblick när det gäller svenska ungdomars situation, t ex när det gäller fritiden, ungdomsforskning m m. Rådet fördelar också bidrag och utvecklingsstöd till barn- och ungdomsorganisationer.

Nackdelar är att ungdomsutbytet skiljer sig mycket från de uppgifter ungdomsrådet har idag. Det finns inte någon tradition på området ungdomsutbyte. I ännu högre grad än vad som gäller för LSU krävs att en delvis ny organisation byggs upp. Ungdomsrådets datorkapacitet idag klarar inte de uppgifter som en samordning av utbytet skulle innebära och man har heller inte personella resurser. Vår bedömning är också att ungdomsrådet inte är tillräckligt känt bland ungdomar, speciellt inte de ungdomar som idag är underrepresenterade i utbytet.

3.3.3 Svenska Institutet

Svenska Institutet (SI) är en statligt finansierad stiftelse med uppgift att bland annat främja utbytet inom utbildning, forskning och kultur mellan Sverige och utlandet. På Institutet finns ett center för information och dokumentation inom skolområdet, National Academic Mobility Information Center (NAMIC).

Fördelar med SI är att där finns mycket annan information, t ex faktablad om Sverige och svenska turistmål, stipendier m m. SI är ett naturligt informationssökningsställe för utländska ungdomar som kommer till Stockholm. En annan fördel är att man skulle få informationen om utbytet inom skolområdet på samma ställe som informationen om övrigt utbyte.

Nackdelar är att centret inte är särskilt känt. På engelska antyder dessutom namnet National Academic Mobility Information Center (NAMIC) ett begränsat område. Varken SI eller NAMIC ger ungdomar någon association till ungdomsutbyte. Liksom när det gäller tidigare alternativ krävs resursförstärkning. Ungdomsorganisationernas inflytande blir mycket begränsat. SI saknar dessutom idag det informella kontaktnät som är viktigt under ett uppbyggnadsskede.

3.3.4 Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte

Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte bildades i februari 1990. Intressenterna är staten genom civildepartementet, LSU och Riksidrottsförbundet. Stiftelsen ska främja internationellt ungdomsutbyte bland annat genom att dels i egen regi, eller genom ett av stiftelsen dominerat aktiebolag, mot avgift i Sverige tillhandahålla ett internationellt ungdomsrabattkort till ungdomar upp till 26 år, dels i mån av tillgång på egna medel dela ut kontanta bidrag till internationellt ungdomsutbyte.

Fördelar med att knyta samordningen av information om ungdomsutbyte till Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte är att man får en koppling till ungdomskortet. Ungdomskortet kommer - om inte utvecklingen i Sverige markant kommer att skilja sig från andra länder där kortet introducerats - att få en stor spridning bland ungdomar. Eftersom stiftelsens överskott kommer att gå till ungdomsutbyte är det naturligt med en nära koppling. De olika delarna av verksamheten kan dra nytta av varandra. Särskilt i ett uppbyggnadsskede är det viktigt att kunna arbeta via nätverkskontakter. Ungdomsorganisationernas inflytande säkras genom att LSU och Riksidrottsförbundet sitter i stiftelsens styrelse. Redan från början kan man dessutom dimensionera datorkapaciteten efter verksamhetens olika delar.

Nackdelar. Liksom för de andra alternativen är resursfrågan ett problem, åtminstone till en början innan ungdomskortet börjar ge vinst. Det handlar om att bygga upp en organisation från grunden, vilket givetvis kommer att ta tid.

3.4 Olika alternativ på lokal nivå

Inte heller på lokal nivå finns någon given lösning för hur informationen om ungdomsutbytet ska ske. Utgångspunkten bör vara att informationen finns samlad på ett ställe dit det är naturligt för en ung människa att vända sig. Vilket detta är kan variera från plats till plats. Det kan vara arbetsförmedlingen, ungdomshuset, syo-konsulenten, lokala organisationer, biblioteket, kommunala konsumentverksamheten, fritidsnämnden eller fritidsgården. Det beror på hur samordningen i övrigt ser ut i kommunen och hur samarbetet mellan olika instanser fungerar. Till en del beror det också på de människor som arbetar i de olika instanserna.

Informationen kan, beroende på resurser, vara olika väl utbyggd. Antingen i form av en pärm på biblioteket, broschyrer hos arbetsförmedlingen eller i lyckliga fall ungdomshuset, där både muntlig, skriftlig och databaserad information kan ges både om utbyte och andra frågor som rör ungdomar.

Det bör finnas möjlighet att liksom i Danmark och Finland genom abonnemang kunna koppla upp sig mot den centrala databasen. Ett sådant abonnemang bör kunna tecknas vare sig det gäller en lokal ungdomsorganisation, biblioteket eller fritidsgården.

3.5 Förslag

Samordning av utbytet på central nivå

Vi föreslår att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte får ansvaret att koordinera det svenska ungdomsutbytet. Självfallet får detta inte innebära att Stiftelsen tar över organisationernas utbyte. Stiftelsen bör få resurser att utveckla och stimulera ett ökat svenskt ungdomsutbyte.

Stiftelsen bör prioritera utbyte bland de grupper av ungdomar och länder som idag är underrepresenterade (se vidare 2.6). För att öka förståelsen mellan invandrare och svenskar samt att ge invandrarungdomarna en möjlighet att finna sina rötter är ett ökat utbyte med de länder som Sverige har stora invandrargrupper ifrån av stor vikt. Likaså är det för en ökad förståelse viktigt att utveckla ett utbyte med kulturer som är väldigt olika den svenska. En jämn könsfördelning bör eftersträvas vid utbytet.

Ett eventuellt överskott från försäljningen av ungdomskortet ska gå till internationellt ungdomsutbyte. Erfarenheterna från andra länder som infört ungdomskort visar att det blir ett visst överskott. Det dröjer dock förmodligen några år innan Stiftelsen ger någon vinst. I ett inledningsskede kan det därför bli nödvändigt med ett resurstillskott.

Riksdagen har uttalat målsättningen att en promille av försvarskostnaderna i Sverige ska användas till projekt för information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m m. Kommittén anser att även ungdomsutbyte kan täckas in i den definition som finns för användandet av dessa medel. Ett ökat ungdomsutbyte är av vikt för förståelsen mellan folk och därmed också fredsfrämjande. Av den senaste statsbudgeten framgår att målsättningen en promille ännu inte är uppnådd. Vi uppmanar därför regeringen att se till att målsättningen uppfylls och att medel från denna budgetpost även kan användas för att bygga upp Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte.

Regeringen bör också undersöka möjligheterna av att medel tillskjuts även från folkrörelserna och näringslivet. Ett startkapital på fem miljoner kronor första året, tre miljoner andra året och två miljoner tredje året för att bygga upp verksamheten föreslås.

Samordning av informationen på central nivå

Efter en samlad bedömning av de olika alternativen som beskrivits ovan föreslår vi att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte även får i uppdrag att samordna informationen om ungdomsutbyte.

Det finns stora fördelar med att knyta samordningen av och informationen om internationellt ungdomsutbyte till ungdomskortet. Det är också en lösning man valt i Norge som införde ungdomskortet den 1 mars 1990. Liknande lösningar diskuteras i Finland och Danmark när kortet introduceras där. Genom kopplingen till ungdomskortet garanteras också inflytande från ungdomsorganisationerna via LSU och Riksidrottsförbundet. Genom Stiftelsen får man en bred bas att bygga vidare på för att utveckla ungdomsutbytet.

Det är viktigt att det sker en nordisk samordning av ungdomskorten, bl a för att lättare kunna få rabatter vid gemensamma institutioner.

Svenska Institutet har en viktig roll när det gäller samordningen av skolutbytet. Ett samarbete mellan Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte och Svenska Institutet är därför av stor vikt.

Vi föreslår också att Stiftelsen undersöker möjligheterna att ansluta sig till informationssamordningsorganet ERYICA.

Vi föreslår att Stiftelsen undersöker möjligheten att tillsammans med handikappaorganisationerna ge ut information om utbyte, som är tillgänglig för handikappade ungdomar.

Far och flyg!

Kommittén föreslår att Stiftelsen också får i uppgift att årligen ge ut en bok med information om ungdomsutbyte efter norsk och dansk modell. Guiden bör kompletteras med tips om hur man smidigast kontaktar myndigheter och organisationer i andra länder. De byråkratiska traditionerna skiljer sig ju åt och kan ofta förorsaka både besvär och tidsåtgång.

Samordning av informationen på lokal nivå

Kommunerna bör ges ansvar för att information om ungdomsutbyte finns tillgänglig i varje kommun.

Vi anser att kommunerna bör pröva lokala lösningar som visar på olika informationsvägar i syfte att nå samtliga ungdomar. Den kunskap och de databaser som kommer att finnas hos Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte bör därvid tas tillvara.

Ett förslag till försöksprojekt är att exempelvis RSFH ges möjlighet att pröva en informationsmetod för att nå den kategori av ungdomar som behöver personlig påverkan i högre grad än andra. Det bör ske genom att utveckla ett nätverk av unga informatörer som själva deltagit i utbyte. Dessa bör kunna åka ut till fritidsgårdar

och berätta vad de själva upplevt, anvisa vägar och möjligheter till finansiering av ett utbyte. Vi föreslår att organisationer som vill pröva sådan verksamhet prioriteras av Allmänna arvsfonden.

4.

UNDERLÄTTA UNGDOMSUTBYTET

4.1 Hinder för utbytet

Trots att ett ökat ungdomsutbyte ses som något viktigt av de flesta finns idag både generella regler och regler som är direkt inriktade mot utbyte, som utgör hinder mot ungdomsutbyte mellan Sverige och andra länder. De gäller såväl ungdomar som reser till som från Sverige. Studerande ungdomar och utlandsarbetande ungdomar kan möta olika typer av hinder. Utgångspunkten för vår genomgång har i första hand varit det vi upptäckt i befintliga ungdomsutbyten. Det innebär att vi inte undersökt hinder i samband med utbyte i tredje världen i någon större utsträckning. Inte heller har vi kunnat bedöma tekniska svårigheter i ett eventuellt framtida samarbete med EG:s utbytesprogram.

I samband med att Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer genomförde en kartläggning av svenskt ungdomsutbyte 1988 gjordes en enkät till ungdomsorganisationerna. De hinder för utbyte som då framkom redovisas i bilaga 8.3.

En lista på de vanligaste hindren idag har satts upp av en referensgrupp i Europarådets regi. De presenterades i en rapport 1988 "Barriers to Youth-mobility". Gruppens lista har avsett hindren i ett europeiskt perspektiv. Listan återges i bilaga 8.4.

4.2 Information och strukturer

Redan idag finns en hel del information kring internationellt ungdomsutbyte. Problemet är att informationen inte finns samlad. Den ligger spridd både på nationell och internationell nivå på olika organisationer, myndigheter, kommuner och kommersiella företag. Det innebär att informationen för enskilda och grupper av ungdomar blir svår att överblicka och att nå. Det finns således både en informationsklyfta mellan arrangörer, myndigheter och ungdomar samt ett problem med spridningen av informationen. Befintlig information gynnar framför allt välutbildade ungdomar.

Under kapitel 3, avsnitt 3.5, har vi föreslagit att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte får i uppdrag att ansvara för koordination av bevakningen av svenska intressen i olika utbytesprogram, att utveckla och stimulera ett ökat ungdomsutbyte samt att samordna informationen om ungdomsutbytet. Ett ökat internationellt samarbete mellan de paraplyorganisationer och samordningsorgan för information om utbyte som finns i olika länder skulle förmodligen också underlätta att lösa problemet med tillgång till information.

4.3 Förslag

Vi föreslår att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte får i uppdrag att utveckla ett informationssystem om olika statliga och mellanstatliga överenskommelser för ungdomsutbyte. I första hand bör en slags sambandscentral för arrangörer, regering, statliga och lokala myndigheter och andra intresserade organisationer utvecklas på riksnivå. Efterhand bör samarbetet med nordiska systerorganisationer, mellanstatliga organ och liknande organ i andra länder utvecklas. Informationen bör ges i en för ungdomar lättillgänglig form.

Vi föreslår att regeringen via Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte initierar diskussioner med berörda parter med syftet att ungdomsorganisationer, regeringar i andra länder och mellanstatliga organisationer utvärderar sina utbytesprogram och resemöjligheter, för att öppna dem för deltagare från alla länder.

Vi föreslår att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte får i uppdrag att ge ut en "Young visitors guide" för att underlätta för utländska ungdomar som kommer till Sverige.

4.4 Formaliteter och finansiella svårigheter

När det gäller det nordiska utbytet har ungdomsorganisationerna pekat på att dubbelbeskattningsavtalen ofta kan ställa till större problem för utlandsarbetande ungdomar istället för att underlätta, eftersom det andra landet har helt andra och ofta mer ofördelaktiga jämkningsregler.

Svårigheter att få arbetstillstånd och den byråkratiska proceduren kan förlänga handläggningstiden vid fördelning av praktikplatser. Det är angeläget att så långt det är möjligt förenkla för ungdomar som under ferierna vill arbeta eller praktisera i Sverige. Som exempel kan nämnas ungdomar från Östeuropa som under sommaren vill plocka bär eller arbeta i jordbruk. Även de svenska organisationerna har i sitt utbyte behov av att erbjuda utländska ungdomar, främst från tredje världen och Östeuropa, praktikplatser i Sverige. Berörda myndigheter bör kunna erbjuda en smidig ordning för kontakter mellan intressenter och ett enkelt tillståndsförfarande.

rande. Arbetsmarknadsstyrelsens rikstäckande praktikförmedling finns idag endast vid ett lokalt arbetsförmedlingskontor i Stockholm. Ungdomar mellan 18 och 30 år som är inskrivna i läroanstalt har idag möjlighet att komma till Sverige och arbeta under tre månader under perioden 15 maj till 15 oktober. Ungdomarna måste emellertid först ha erbjudande om arbete. Via konsulat eller ambasad sänder ungdomarna studieintyg och intyg om arbetserbjudande tillsammans med en ansökan om arbets- och uppehållstillstånd till Statens Invandrarverk. För vissa länder, t ex Polen, krävs också visum. Arbets- och uppehållstillståndet kan sedan, tillsammans med eventuellt visum, hämtas på konsulatet eller ambassaden. För vissa feriearbeten krävs inte att man är studerande. Det gäller exempelvis inom trädgårds- och jordbruksnäringen.

Detta arbets- och uppehållstillstånd ska skiljas från det permanenta uppehållstillstånd som flyktingar och invandrare kan få. Förra året beviljades 28 000 flyktingar asyl. Lika många sk anknyningsfall fick permanent uppehållstillstånd, liksom 167 arbetskraftsinvandrare. Tillfälligt arbetstillstånd från en dag upp till ett år kan också ges till olika kategorier såsom artister, montörer m fl.

Erfarenheterna visar att den fria rörligheten inom EG är trög. Det är få som verkligen flyttar. Det finns ingen anledning att förutsätta att utvecklingen skulle bli annorlunda om man i Sverige lättade på restriktionerna för ungdomar.

Förutom kravet på arbets- och uppehållstillstånd är visumkravet ett hinder för internationellt ungdomsutbyte. Det handlar både om den byråkratiska proceduren och kostnaden. Arrangörer av ungdomsutbyte klagar över att utbytesprogrammen ibland hinner komma igång innan ett visum utfärdas. Ibland påverkas procedurens längd av vilket land den sökande kommer ifrån. Sverige har idag i omfattande utsträckning krav på visum för utländska medborgare som kommer till Sverige, framför allt när det gäller medborgare från länder i tredje världen. Av de europeiska länderna krävs idag visum för medborgare i Albanien, Bulgarien, Polen, Rumänien, Sovjetunionen, Tjeckoslovakien, Turkiet och Östtyskland. I vissa fall utfärdas visum utan kostnad, medan det i andra fall kan bli fråga om avsevärda belopp, speciellt när det rör sig om en grupp ungdomar.

Visumreglerna i de nordiska länderna är inte enhetliga. I de fall de nordiska länderna gemensamt inbjuder exempelvis en afrikansk ungdomsdelegation måste dessa dessutom ha separata visum till samtliga nordiska länder. Nordiska Rådet har uttryckt som sin målsättning att sträva efter att uppnå likartade visumregler genom det löpande samarbetet länderna emellan. Förklaringen till att reglerna inte är enhetliga uppges från Nordiska Rådet vara de nordiska ländernas anknyningsförhållanden till olika internationella organisationer och olika hållning till vissa utrikes- och försvarspolitiska frågor.

Ett problem som påpekats från invandrarorganisationerna är att utlänningar med uppehållstillstånd i Sverige måste ha visum för att åka till annat nordiskt land.

Likaledes är det ett hinder för utbytet att andra länder kräver visum för svenska medborgare. Två stora utbytesländer för svenska ungdomar, USA och Australien, kräver visum av svenska medborgare, medan motsvarande krav inte ställs från svensk sida. USA har dock för närvarande ett pilotprogram som innebär att visum inte krävs för turister upp till 90 dagar om de åker med vissa flygbolag, s k participating carriers.

Det strider mot ett lands intresse att medge inresa för utlänningar som inte kan täcka egna kostnader för resor och uppehälle. Kravet på ekonomiska garantier för att få inresetillstånd vållar dock onödiga problem för ungdomars rörlighet. Det finns ingenting som tyder på att deltagare i utbytesprogram har problem med att täcka sina kostnader för uppehållet. Kravet på ekonomiska garantier för deltagare i ungdomsutbyte är således onödigt och enbart hämmande. För utlänningar som vill bedriva postgymnasiala studier i Sverige krävs i dag en ekonomisk garanti på 4 700 kronor i månaden. För att få arbeta krävs arbetstillstånd, alltså att man har en garanterad inkomst. Även turister kan vid gränsen behöva visa att de har tillräckligt mycket pengar för vistelsen i Sverige. Polacker måste exempelvis ha ekonomiska garantier från svensk sida för att få komma in i Sverige.

Ett ekonomiskt hinder för ett ökat nordiskt utbyte är resekostnaderna mellan de nordiska länderna. Resorna till och från Island, Grönland och Färöarna är alltför dyra för att möjliggöra utbyte i någon större utsträckning.

Svenska ungdomar som deltar i utbyte har språkligt sett fördelar jämfört med utländska ungdomar som kommer till Sverige. Internationellt sett har svenska ungdomar goda kunskaper framför allt när det gäller engelska, men även franska, tyska och i viss mån spanska språket. De ungdomar som deltar i utbytesprogram i Sverige är till stor del hänvisade till att kommunicera på engelska. I vissa fall fungerar detta, i andra fall utgör språkproblemet ett stort hinder.

Vid akut sjukdom i Sverige gäller olika regler för ungdomar som deltar i utbyte beroende på vilket land de kommer ifrån. Det beror på om Sverige har någon konvention med det andra landet. I vissa fall har således den utländske deltagaren samma skydd som svenska ungdomar, medan andra saknar sådant skydd. Riksidrottsförbundet har pekat på att det både är ett finansiellt problem och ett informationsproblem när utländska ungdomar insjuknar eller råkar ut för olyckor i Sverige. Normalt ska de utländska deltagarna ha tecknat en försäkring innan de kommer till Sverige. Det inträffar dock att de inte har gjort det. Händer det då en olycka kan det förorsaka stora kostnader för den svenska klubben. Även svenska fö-

reningar har möjligheter att teckna försäkringar vid enskilda arrangemang.

Sjukförsäkringsreglerna för svenska ungdomar som åker utomlands behandlas i kapitel 6.

Vissa utbytesorganisationer har ett heltäckande försäkrings-skydd inbakat i kostnaden för att delta i utbytet. Det har visat sig nödvändigt exempelvis vid studerandeutbytet med USA, där bland annat skadeståndsreglerna skiljer sig från de svenska reglerna.

Unga arbetslösa är en grupp missgynnade ungdomar när det gäller deltagande i utbyte. De utgör ett exempel på risken att ungdomsutbytet förbehålls de välbärgade och välutbildade ungdomarna. För arbetslösa gäller att de måste stå till arbetsmarknadens förfogande. Detta medför att ungdomarna inte kan delta i ungdomsutbyte utan att förlora sitt arbetslöshetsunderstöd, dvs a-kassa eller motsvarande. Om utlandsvistelsen understiger 52 veckor får arbetslösa fortsätta sin a-kasseperiod där den avbröts. Det gäller såväl vid tillfälligt arbete som annan utlandsvistelse. Det måste dock anmälas till Försäkringskassan innan avresan. Med vissa länder har Sverige avtal om att arbetslöshetsunderstöd får fortsätta att betalas ut vid utlandsvistelse, men kravet är fortfarande att man står till arbetsmarknadens förfogande.

Även värnpliktiga har begränsad rörlighet. Det är i princip inte tillåtet för dem att åka i grupp, t ex på organiserat utbyte eller konferenser. Värnpliktiga i svensk uniform representerar Sverige. Särskilda bestämmelser finns för resor med olika ändamål. Överbefälhavaren (ÖB) avgör från fall till fall när och om värnpliktiga får åka och om de ska bära uniform eller inte. Detsamma gäller lottorna. De måste fråga om de har tillåtelse att bära uniform vid vistelse i utlandet. Samma regler gäller för de som gör vapenfri tjänst, men i de fallen är det Vapenfristytelsen i Karlstad som avgör om ungdomarna får åka eller inte.

Levnadskostnaderna i Sverige är höga internationellt sett. Det kan ställa till med problem för utländska ungdomar som kommer hit. Detta gäller särskilt ungdomar från tredje världen och de som kommer från länder som inte har växlingsbar valuta. För ungdomar från tredje världen är de höga reskostnaderna dessutom ett stort problem. Ett sätt att underlätta för ungdomar från tredje världen att delta i utbyte är att som föreslås i kapitel 2.6 skriva in en paragraf om ungdomssamarbete i alla avtal mellan Sverige och programländerna.

Genom att de östeuropeiska ländernas valutor ej är växlingsbara är det svårt att utveckla utbytet med Östeuropa. Det är bland annat viktigt vid fördelning av uppehållskostnader mellan länderna. Utvecklingen i Östeuropa kan på sikt bidra till en lösning av dessa problem genom att valutorna blir växlingsbara.

En annan orsak till den snedrekrytering som existerar vid internationellt ungdomsutbyte är de höga kostnader som utbytet ibland är förknippat med i kombination med att vissa sociala förmåner bortfaller. Det gäller huvudsakligen långtidsutbyten i form av frivilligt arbete eller studier, där deltagarna normalt bor i familj. Den typen av utbyte kan ge ungdomar värdefulla erfarenheter och en ökad kompetens på olika områden.

Vid studier på gymnasial nivå utomlands, t ex de ettåriga utbytesstudierna, utgår inte studiehjälp. Studiehjälpen avser elever mellan 16-20 år och består av ett grundstudiebidrag som motsvarar barnbidraget, ett inackorderingstillägg samt ett extra tillägg för familjer med särskilt svåra ekonomiska förhållanden. Dessutom finns inom studiehjälpen möjlighet till lån. För studerande över 20 år finns studiemedel som består av en bidrags- och en lånedel. Som en konsekvens av att studiehjälpen bortfaller mister familjen även flerbarnstillägget och eventuellt bidragsförskott. Det förlängda bidragsförskottet är nämligen knutet till att studiebidraget utbetalas. Underhållsskyldigheten för föräldrarna påverkas däremot inte. Det faktum att svenska familjer, trots de fördyringar det innebär att ta emot utländska ungdomar i sitt hem, inte har rätt att få studiebidrag för dem kan på samma sätt verka hämmande på möjligheterna att ta emot utländska ungdomar. Den andel utländska ungdomar som idag tas emot av svenska familjer utgör bara en bråkdel av det antal svenska ungdomar som blir mottagna i värdfamiljer utomlands.

De problem som relateras ovan är bara exempel. Våra direktiv omfattar inte att ge förslag för att underlätta studerandeutbytet. För att utveckla utbytet och ge fler ungdomar möjlighet att delta och samtidigt komma tillrätta med den snedrekrytering som finns idag, särskilt inom studerandeutbytet, anser vi emellertid att det är viktigt att utanför ramen för denna kommittés arbete titta närmare på de hinder som finns för studerandeutbytet.

4.5 Förslag

Reglerna för jämkning av skatt bör förändras. Idag har inte ungdomar från andra nordiska länder samma rättigheter till jämkning som inhemska ungdomar. Vi föreslår att Sverige tar initiativ till en nordisk konvention som garanterar att ungdomar som arbetar i annat nordiskt land får samma möjligheter till skattejämkning som landets egna ungdomar.

Vi föreslår att regeringen ger Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) i uppdrag att se över organisationen av den internationella praktikförmedlingen i syfte att underlätta för ungdomar, särskilt från tredje världen och Östeuropa, att få praktikarbete i Sverige. Praktikförmedlingen bör även ge smidig service till svenska organisationer som behöver praktikplatser för utländska ungdomar i utbytesprogrammen.

Den svenska regeringen bör också arbeta för en internationell konvention som automatiskt ger arbetstillstånd i annat land vid kortare anställningsperioder, typ Nordjobb.

Vi föreslår att regeringen gradvis upphäver kravet på arbets- och uppehållstillstånd för ungdomar under 30 år. Vi föreslår att kravet på arbets- och uppehållstillstånd omedelbart avskaffas för alla utländska ungdomar mellan 18 och 30 år som upp till tre månader, avlönat eller oavlönat, arbetar i Sverige. Som ett andra steg föreslår vi att arbets- och uppehållstillstånd automatiskt och utan kostnad utfärdas för ungdomar i denna åldersgrupp som upp till ett år deltar i ungdomsutbyte i form av frivilliga arbetsbyten, praktiktjänstgöring, volontärtjänstgöring, studier eller liknande.

Vi föreslår att regeringen arbetar för ett ömsesidigt avskaffande av visumtvånget för ungdomar under 30 år. Som ett led i detta arbete bör Sverige omedelbart avskaffa visumtvånget för deltagare i korttidsutbyte - dvs upp till tre månader - som uppfyller uppsatta minimikrav. Vid utgången av 1992 bör visumtvånget för ungdomar inom Europa vara avskaffat. Vid den tidpunkten bör även visumtvånget för alla ungdomar från tredje världen som deltar i utbytesprogram vara avskaffat. Visum bör, till dess att visumkravet avskaffas, utfärdas gratis till ungdomar som deltar i utbyte av viss standard. Finansieringen bör ske genom rationalisering och omfördelning av resurserna vid visumhanteringen.

Regeringen bör också försöka påverka andra länder att avskaffa visumtvånget vid ungdomsutbyte.

Vi föreslår att Sverige via Nordiska Rådet fortsätter ansträngningarna med att omedelbart avskaffa visumtvånget för ungdomar som reser till de nordiska länderna.

Sverige bör via Nordiska Rådet arbeta för ett omedelbart upphävande av visumtvånget vid deltagande i ungdomsutbyte inom Norden för ungdomar av utländsk härkomst, som har uppehållstillstånd i något av de nordiska länderna. Eftersom Sverige redan vid två tillfällen i Nordiska Rådet tagit upp frågan om avskaffande av visumtvång, bör man föregå med gott exempel genom att själv avskaffa denna regel.

Vi föreslår att kravet på att inresande ska lämna ekonomiska garantier avskaffas vid ungdomsutbyte. Sverige bör också försöka påverka andra länder att avskaffa krav på ekonomiska garantier.

Det är viktigt att även missgynnade grupper som arbetslösa ungdomar ges möjlighet att delta i ungdomsutbyte. Förutsättningen bör dock vara, förutom andra positiva effekter, att ge vidgad kompetens på arbetsmarknaden, t ex i form av ökade språkkunskaper. Vi föreslår därför att arbetslösa ungdomar som deltar i korttidsutbyte av viss standard, under förutsättning att övriga krav är uppfyllda, får behålla sitt arbetslöshetsunderstöd.

Vi föreslår också att ÖB och Vapenfristyrelsen får i uppdrag att se över hur tillståndsprocedurerna kan förenklas för värnpliktiga som önskar delta i ungdomsutbyte.

Vi föreslår att SÖ får i uppdrag att utreda hur utländska deltagare i utbytesprogram som är längre än tre månader kan garanteras kostnadsfri språkundervisning i svenska i de fall sådant behov finns. Språkundervisningen bör vara skraddarsydd för utbytesungdomarnas behov. Regeringen bör ta initiativ till att även andra länder erbjuder utländska utbytesungdomar språkutbildning.

Vi föreslår att Sverige i Nordiska Rådet tar upp en diskussion om utjämningsbidrag när det gäller resekostnader för att underlätta ungdomsutbytet med Island, Grönland och Färöarna.

Till dess att valutorna i Östeuropa blir växlingsbara bör ungdomar från Östeuropa kompenseras för att ett ömsesidigt utbyte ska kunna ske på lika villkor. Vi föreslår att regeringen via Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte tar initiativ till kontakter med motsvarande organ i övriga Europa för att diskutera möjligheten av en gemensam "clearingkorg". Stiftelsen bör ges i uppdrag att utreda hur en sådan clearingkorg kan administreras och finansieras.

Vi har i kapitel 2 argumenterat för vikten av en utveckling av ett ömsesidigt utbyte med tredje världen. Vi har dock bara kunnat antyda något om de hinder som finns för en sådan utveckling. Vi föreslår att regeringen studerar denna fråga närmare. De erfarenheter som gjorts av organisationer som haft utbyte med tredje världen bör då tas tillvara.

Vi föreslår att regeringen undersöker hur studerandeutbytet kan underlättas. Man bör bland annat se över möjligheten att studiebidrag, barnbidrag, flerbarnstillägg och andra sociala förmåner inte tas bort vid deltagande i ungdomsutbyte. Syftet bör vara att bredda rekryteringen till studerandeutbytet. Man bör där titta på möjligheten att svenska värdfamiljer får studiebidrag för de utländska barn som tas emot.

4.6 Resa och inkvartering

Det finns ett otal olika reserabatter i länder världen över. För ungdomar som vill resa ut krävs ett avsevärt arbete att lista ut billigast möjliga färd sätt. Svårigheten att orientera sig om alla varianter gäller både för svenska och utländska ungdomar som reser i Sverige och utlandet. I Sverige har Statens Järnvägar (SJ) följande rabatter som kan utnyttjas av ungdomar: En barnrabatt på 50% upp till 16 år. För studerande ges 50% rabatt mot uppvisande av särskilt studerandekort som utfärdas av Centrala Studiestödsnämnden (CSN). Värnpliktiga har 15%. Därutöver finns en rabatt på ca 30% för grupper på mer än tio personer samt Sverige kortet, som för närvarande kostar 750 kronor och ger 30% rabatt. Vid vissa tider finns också lågprisavgångar. SJ:s studeranderabatt gäller inte ut-

ländska ungdomar, såvida de inte studerar i Sverige och har ett CSN-kort.

Vid bussresor finns motsvarande barnrabatt. Grupprabatt kan fås efter överenskommelse. Dessutom finns ett rabattkort, hundra-kortet, som ger 10% rabatt om en länsgräns passeras.

På flyget i Sverige gäller att alla ungdomar kan resa till en lägre kostnad upp till 26 år, s k ungdomsbiljett. Enkelpriset till och från Stockholm är beroende på flygavståndet, för närvarande 150 eller 200 kronor. För lokala enkelresor inom norra eller södra Sverige är priset 150 kronor. Vid resa genom landet med byte i Stockholm blir priset 300 kronor. Biljetten är inte bokningsbar utan man reser i mån av plats. Rabatten gäller både svenska och utländska ungdomar.

Genom FIYTO-kortet, Federation of International Youth Travel Organizations, får ungdomar under 26 år bland annat rabatt på flygresor. FIYTO är en sammanslutning för ungdomsreseorganisationer i alla världsdelar - researrangörer, språkskolor, inkvarteringscentra, transportföretag och resebyråer. I samband med att man köper FIYTO-kortet får man en förteckning över de förmåner och rabatter som erbjuds i Sverige och övriga världen. Kortet kostar idag 65 kronor.

Resandet i Norden är en viktig grundsten för allt ungdomsutbyte. Det gäller både individuellt och organiserat ungdomsutbyte. För billiga resor i Norden är Nordturismkortet ett alternativ. Förutom att kortet ger rätt till ett obegränsat antal tågresor under tre veckor, ger det också båtrabatter på 50%. Man kan också få rabatt på vissa hotell och på vissa bussträckor med kortet. 1988 sålde SJ 14 000 Nordturismkort. Eftersom det inte finns järnvägar på Island, Grönland och Färöarna samt delar av Nordkalotten gäller inte kortet där. I framtiden bör kortet byggas ut till att gälla resor med andra färdmedel i dessa områden. Det bör ske till ett oförändrat pris. Kortet gäller upp till 25 år. Det bör dessutom utökas till att gälla fyra veckor istället för som idag tre veckor.

Den mest utnyttjade rabatten på internationella resor är InterRailkortet. Det har fått stor spridning bland svenska ungdomar. Under 1989 såldes i Sverige nära 46 000 kort till ungdomar under 26 år. Det används i första hand för individuellt resande, men en tänkbar utveckling är att ungdomar i framtiden kombinerar sitt resande på egen hand på så sätt att en del av resan består av en mer organiserad form av internationellt utbyte. InterRailkortet gäller i dag i 23 länder i Europa samt Marocko.

Transalpinobiljett är ett annat rabattalternativ för järnvägsresor i Europa. Rabatten gäller ungdomar under 26 år. Biljetten gäller mellan två orter och man kan köpa antingen enkel- eller returbiljett. Giltighetstiden är två månader från avresedatum. Man kan göra ett obegränsat antal uppehåll under resan. Vid en rundresa kan det löna

sig att jämföra vilket som är billigast, ett InterRail kort eller flera Transalpinobiljetter. Transalpinobiljetter kan även lösas när man befinner sig på resa i Europa. Uppskattningsvis finns mellan 6 000 och 8 000 försäljningsställen runt om i Europa, inklusive öststaterna.

För några år sedan prövades idén med ett nordiskt InterRailkort. Inom Nordiska Rådet har förts en diskussion om återinförandet av ett nordiskt InterRailkort, som denna gång skulle kosta hälften av det europeiska. Trots en bred enighet inom Nordiska Rådets trafikutskott så tycks planerna idag stupa på att man inte kan nå enighet med de nordiska järnvägsbolagen.

När nu Östeuropa öppnats är det ännu viktigare än förut att dessa länder ansluter sig till systemet med InterRailkort. Men ansträngningar bör även göras för att samordna de reserabatter som finns utanför Europa.

Bristen på billig inkvartering under hela året utgör ett hinder för ungdomsutbytet. Bostadsfrågan är t ex idag ett stort problem för utveckling av nordiska utbytesprogram. Att ordna ett antal bostäder för kortare perioder med kort varsel möter hinder särskilt i de nordiska huvudstäderna. Det är därför viktigt att det finns tillräcklig flexibilitet för att t ex Nordjobbarna ska få obegränsad tillgång till bostäder. Det kan ske bl a genom att studentbostäder görs om till ungdomscentrum som hyrs ut till feriearbetande ungdomar under sommarmånaderna. Men även andra lösningar bör prövas.

Ett exempel finns i Malmö kommun där Kirsebergs fritidsgård under sommarmånaderna förvandlas till vandrarhem, främst för ungdomar som reser med InterRailkort. Kommunens fritidsförvaltning ansvarar för information, iordningställande av praktiska resurser som sängar, filtar, madrasser, TV, radio, duschar, mikrougn, skyltar och lokaler. Förvaltningens utgifter har hittills inskränkt sig till affischer, broschyrer och transporter av sjukhussängar som man fått m m. Verksamheten har pågått sen 1985 och olika ungdomsföreningar har under somrarna skött verksamheten. Sommaren 1989 tog Malmö Budokwaiförening, som skötte verksamheten det året, 70 kr per person och natt inklusive frukost. Förutom fem kronor per person och natt till fritidsgården för ökade omkostnader har intäkterna oavkortat gått till respektive förening.

Liknande initiativ finns i några andra kommuner. Ett gemensamt problem är att nå ut med information om inkvarteringsmöjligheter. I Malmö samarbetar Kirsebergs fritidsgård och Stadens Ungdoms City Klubb (SUCK), som också är en kommunal fritidsgård för ungdomar i city. Verksamheten där bygger på idén att ungdomarna själva har ett ansvar för verksamheten och är med och driver gården. SUCK, som ligger centralt vid Stortorget i Malmö, ger under sommaren information till tågpassagerare. Tillsammans med fritidsförvaltningen sprider båda gårdarna information om InterRailverksamheten till turistbyråer, andra vandrarhem, resebyråer med flera.

Sverige kommer nu att, via Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte, ansluta sig till det internationella systemet för ungdomskort, som ger rabatter på bland annat resor och inkvartering. Det är viktigt att t ex länstrafikbolag och hotell ingår som avtalspartners i kortet.

Som nämnts i kapitel 3 ställs särskilda krav för att handikappade ska kunna delta i ungdomsutbyte på lika villkor. Det gäller naturligtvis även inkvarteringen. Här krävs både att kommunerna och andra organisationer tar ett ökat ansvar för att vidga utbudet på inkvarteringar som är tillgängliga för handikappade, men också att man lokalt informerar om de möjligheter som finns. Förutom vårt förslag i kapitel 3 om en central sammanställning av information om utbyte som är tillgänglig för handikappade ungdomar, finns det således behov av lokal information om lämplig inkvartering. Inom bland annat handikappprörelsen finns farhågor om att EG-harmoniseringen kommer att innebära försämringar när det gäller rörligheten.

4.7 Förslag

De olika ungdoms- och studentkort som finns på nationell nivå bör erkännas på den alleuropeiska nivån. De svenska rabattsystem som finns bör gälla även utländska ungdomar. Eventuellt kan det ske via ungdomskortet. Regeringarna bör stimulera användandet av dessa kort.

Vi föreslår att regeringen stödjer diskussioner på en all-europeisk nivå, med transportföretag och andra företag med anknytning till resor och inkvartering, som bedrivs inom de internationella ungdomskortens verksamhet.

Vi föreslår att Nordreskortet byggs ut så att de täcker alla delar av Norden. Kortet bör gälla fyra veckor. Regeringen bör arbeta för att Nordiska Ministerrådet och de nordiska järnvägsföretagen ges ansvaret för att en förändring kommer till stånd. Om det visar sig att ett nordiskt InterRail-kort skulle bli förmånligare för ungdomar än Nordturismkortet bör Sverige genom Nordiska Rådet fortsätta ansträngningarna att få till stånd ett nordiskt InterRail-kort.

Det europeiska InterRail-kortet bör gälla fler länder än idag. Det gäller inte minst östländerna. Sverige bör ta initiativ för att få med de östeuropeiska järnvägarna i samarbetet. Regeringen bör också ta initiativ till ett samarbete med järnvägsnät utanför Europa.

Kostnader, priser och avgifter för ungdomsutbyte bör överensstämma med den minimala budget som gäller för de flesta ungdomar och studenter. Det ska inte vara någon skillnad på kostnader, priser och avgifter (t ex för husrum) mellan inhemska ungdomar och ungdomar som kommer från utlandet. Vi föreslår också att regeringen försöker påverka andra länder i samma riktning.

För att minska snedrekryteringen i dagens utbyte och öka möjligheten för fler att delta bör speciell uppmärksamhet ägnas åt att undanröja hinder vid resor och inkvartering till ungdomsgrupper med särskilda behov, t ex handikappade. Myndigheter på olika nivåer bör medverka till detta.

I det EG-harmoniseringsarbete som bedrivs inom olika organ i Sverige bör likaledes särskild uppmärksamhet ägnas åt att bevaka att harmoniseringssträvandena inte innebär ökade problem när det gäller rörligheten för handikappade ungdomar.

Billig inkvartering hela året behövs för att utveckla ungdomsutbytet. Vi vill uppmana kommunerna att undersöka möjligheterna att anordna billiga övernattningsalternativ för ungdomar. Informationstjänst för att hitta billig inkvartering bör utvecklas på lokal nivå. Informationen bör finnas tillgänglig på många platser i Sverige. Inkvarteringarna bör vara öppna både för svenska ungdomar som reser i Sverige och för utländska ungdomar som kommer hit. Särskilda ansträngningar bör göras för att öka inkvarteringsmöjligheterna för handikappade ungdomar.

4.8 Ungdomsutbytescertifikat

En arbetsgrupp inom Europarådet har tagit fram ett förslag om att införa ett ungdomsutbytescertifikat. Tanken är att ungdomar inom utbytesprogram av viss standard ska kunna få ett certifikat som innebär att de garanteras vissa rättigheter både i hemlandet och det land de reser till. Samtidigt fungerar certifikatet som ett bevis på att de har deltagit i ett kunskapsgivande och interkulturellt utbyte. Certifikatet ska enligt förslaget utfärdas gratis till alla deltagare i utbytesprogram som uppfyller kriterierna för utbytesprogram av god standard. Dessa kriterier redovisas i kapitel 1. Vilka hinder som skulle undanröjas med kortet är en förhandlingsfråga, som naturligtvis också beror på vilka hinder som finns kvar vid tidpunkten för införandet av kortet. Nedan följer några exempel på de fördelar som kortet skulle kunna ge deltagarna.

- Upphävandet av restriktioner för obetalda (frivilliga) arbetsaktiviteter som är en del av utbildningsinnehållet i utbytesprogrammet. Upphävandet av restriktioner omfattar uppehållstillstånd, arbetstillstånd, tillämpningen av skatte- och arbetslagstiftning.
- Upphävandet av lokala restriktioner i rätten till rörlighet och bosättning under programmet.
- Upphävandet av krav på avgifter för visum och uppehållstillstånd.
- Upphävandet av krav på ekonomiska garantier.
- Snabbt utfärdande av visum, i de fall sådant behövs. Mer specifikt innebär det att konsulat och ambassader inte behöver formellt tillstånd från andra statliga eller lokala organ innan de utfärdar visum.

- Garanti för de som inte är medborgare i landet, att den tid de spenderar utomlands i ett utbytesprogram inte påverkar giltigheten eller förlängningen av deras uppehållstillstånd.
- Rätt till plats i allmän skola under och inom ett skolutbytesprogram.
- Upphävandet av krav på skolavgifter för deltagare som placeras i en allmän skola inom skolutbytesprogrammet.
- Fortsatt utbetalning av arbetslöshetsunderstöd eller sociala bidrag under deltagande i ett program som kan öka deltagarens möjligheter på arbetsmarknaden, förutsatt att andra krav än tillgängligheten på arbetsmarknaden under denna tid uppfylls.
- Fortsatt utbetalning av barnbidrag eller studiehjälp under deltagande i utbytesprogram, förutsatt att andra villkor är uppfyllda.
- Bibehållandet av rättigheter i betalt arbetsutbyte också under den tid som omfattar interkulturell- och språkträning.
- Garantier för att mat och inkvartering som fås under utbytet inte ska anses som skattepliktig inkomst.
- Samma rättigheter till stöd för handikappade i värdlandet under programmet.
- Samma rättigheter till ungdomsrabatter eller ungdomspriser i värdlandet under programmet

Förslaget till ungdomscertifikat omfattar således undanröjandet av en rad av de juridiska, administrativa och finansiella hinder för utbyte som nämnts tidigare i kapitel 4. Genom att genomföra de förslag vi lagt har man alltså påbörjat arbetet med certifikatet. Det är viktigt att ett utbytescertifikat inte bara gäller inom Europa. Dess största betydelse ligger förmodligen i att underlätta en utveckling av utbytet med tredje världen.

4.9 Förslag

Det är viktigt att dessa hinder för ungdomars resande och utbyte kan undanröjas. Det kan ske genom att Sverige via Europarådet påbörjar arbetet med att införa ett ungdomsutbytescertifikat. Regeringen bör också ge Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte i uppdrag att via dess systerorganisationer i Europa arbeta för ett införande av certifikatet även i dessa länder. Det är viktigt att initiativ tas för att ungdomsutbytescertifikatet ska gälla även övriga delar av världen. Inte minst för ungdomar i tredje världen vore det värdefullt med ett sådant certifikat.

5.

BILATERALA AVTAL

5.1 Inga bilaterala avtal idag

Ett bilateralt avtal innebär att man mellan två parter avtalsbinder under vilken tid och hur stort omfång ett ungdomsutbyte ska ha. Exempelvis kan man avtalsbinda att 100 ungdomar ska få möjlighet att besöka respektive land, i vardera riktningen. Landet kan sen bestämma vilka urvalskriterier etc man ska ha.

Sverige har, i motsats till många andra länder, varken bi- eller multilaterala avtal om utbyte med andra länder på ungdomssidan mellan ick statliga organisationer eller individer. Det finns enbart allmänna skrivningar i avtal av annan typ där det står "att man ska samarbeta för ungdomarnas bästa" etc. Några lagliga hinder för att teckna sådana avtal finns enligt UD inte. Den svenska hållningen har dock varit att ungdomsorganisationerna själva ska sköta utbytet med andra länder, eftersom man inte vill att staten ska lägga sig i organisationernas prioriteringar. Detta kan vara problematiskt, eftersom organisationerna inte tycker sig ha några medel för ändamålet och därmed saknar egentlig självbestämmanderätt.

Trots allt finns det ett antal organisationer som själva tecknat direkta avtal med andra länder inom sina respektive intresseområden. Ett exempel är Riksidrottsförbundet som sedan 1989 har avtal om utbyte på idrottsidan med Estland och Lettland. Man för även samtal med andra länder om att teckna avtal. Det gäller både centrala avtal på förbunds nivå och avtal på regional nivå mellan olika distriktsförbund i respektive landområden samt mellan lokala föreningar (se vidare 2.1.4 och 4.4).

Även andra organisationer och ibland också kommuner har tecknat avtal, som innebär att man förbinder sig att genomföra ett utbyte för ungdomar mellan de båda avtalsparterna. När det gäller kommunerna handlar det mest om sk vänortsavtal. Tyvärr är det mycket ovanligt att dessa tar upp något om utbyte just på ungdomssidan (se vidare 2.1.7).

Utbyte av praktikanter

Även om inte Sverige funnit grund för att teckna avtal med andra länder om ungdomsutbyte så förekommer det avtal på andra angränsande områden som också rör unga människor. Det gäller t ex bilaterala överenskommelser om utbyte av praktikanter med Belgien, Frankrike, Irland, Italien, Nederländerna, Schweiz, Västtyskland och Österrike. Avtalen gäller 100 praktikanter per år och land i åldern 18-30 år. Syftet med praktiken är att ungdomarna ska förkovra sina yrkes- och språkkunskaper genom att inneha anställning under ett år. I undantagsfall kan tiden förlängas med ett halvår. För praktiktjänstgöring i Sverige krävs arbetstillstånd. Ett arbetstillstånd inom ramen för internationellt utbyte begränsas till visst yrke och viss bestämd arbetsgivare. Enligt förtexten till den gällande lagstiftningen ska dock tillståndsprövningen vara generös och flexibel.

Det kan också nämnas att feriearbetstillstånd för studerande lämnas för en tremånadersperiod under sommarhalvåret. Inom ramen för gällande regler om arbetstillstånd förekommer redan idag efter enskilda initiativ utbyte av praktikanter o dyl. Här kan nämnas ett projekt med s k trainees inom bankvärlden i Estland och Lettland som nyligen kommit igång. Vidare förekommer också ett samarbete mellan sjukvårdsmyndigheter i Sverige, Estland och Lettland avseende sommarvikarier inom den svenska sjukvården.

Andra typer av avtal

Med vissa länder i Östeuropa har Sverige haft programavtal, eftersom det fram till slutet av 80-talet i stort sett varit omöjligt att arbeta utan dessa i öst. Dessutom har Svenska Institutet tecknat s k "samarbetsbrev" med Belgien, Spanien och Nederländerna.

Studerandeavtal

Inom ramen för utbyte med studenter har Sverige diskuterat möjligheten att teckna bilaterala avtal. Det gäller t ex ERASMUS och LINGUA (se vidare 2.2.2).

Andra länders intresse för avtal

Även om Sverige valt att inte arbeta med bi- eller multilaterala avtal på ungdomsområdet så innebär det inte att andra länder inte vill teckna sådana med Sverige.

Frankrike har exempelvis via sin ungdomsminister uttryckt intresse för att sluta ett avtal angående ungdomsutbyte mellan Sverige och Frankrike. Ett avtal skulle innebära att länderna förbinder sig att verka positivt för utbyte samt avsätter medel för ett visst antal utbyten i vardera riktningen.

På samma sätt har önskemål framkommit från Australien att teckna utbytesavtal med Sverige. Avtalet skulle innefatta utbyte

inom en rad olika områden såsom utbildning, praktikarbeten, kultur, fackligt, sport, affärsverksamhet m m. Eftersom många svenska ungdomar redan idag reser till och vistas i denna del av världen kortare eller längre tid, ser man det från australiensiskt håll som värdefullt om ett fördjupat innehåll kunde erbjudas samtidigt som utbytet också gick i båda riktningarna.

5.1.1 Fördelar med bilaterala avtal

De länder, främst i Europa, som tecknat utbytesavtal på regeringsnivå har sett det som ett sätt att garantera ett lagom omfattande utbyte även för unga människor. Eftersom det finns en rad utbytesprogram inom de mest skiftande områden finns det annars risk för att ungdomarna kommer i skymundan. Avtalen har också den avsikten att de är kopplade till budgetarbetet i respektive land. Dvs man anslår pengar ur statsbudgeten för att finansiera delar av avtalet. För svenskt vidkommande skulle det vara en fördel, eftersom just finansieringen av ungdomsutbytet, framför allt för barn- och ungdomsorganisationerna, känns allt mer betungande. På sikt kommer systemet med egenfinansiering med stor säkerhet att verka hämmande på utvecklingen av utbytesverksamheten, eftersom de generella bidragen till organisationslivet urholkats kraftigt under 80-talet. De generella bidragen förväntas också täcka ungdomsorganisationernas internationella kontaktverksamhet.

Ett annat skäl för att teckna utbytesavtal med andra länder skulle vara att vi på det sättet fick fler ungdomar från andra länder som reste till Sverige. De skulle få till följd att vårt land tillförs positiva erfarenheter samtidigt som dessa ungdomar sprider kännedom i sina respektive länder om Sverige. Svenska ungdomar får också en fin möjlighet till fördjupade kontakter med andra länder och deras ungdomar. Effekterna kan inte överblickas men torde vara stora och framför allt positiva.

5.1.2 Nackdelar med bilaterala avtal

Det närmast jämförbara området när det gäller bilaterala avtal om utbyte är kulturområdet. Enligt UD har Sverige inte arbetat med avtal, eftersom kulturutbytet ska vara fritt och inte statligt styrt. Samma argument kan användas när det gäller ungdomsutbytet. Vissa bedömare menar att dessa avtal inte fyller någon funktion, eftersom det är svårt att låsa utbytet till bestämda tal. Det är troligt att barn- och ungdomsorganisationerna i Sverige inte skulle acceptera en sådan styrning. Man menar att andra utgångspunkter är viktigare, t ex att man önskar och tycker det är roligt med utbyte. Det grundläggande problemet är istället att det hela tiden saknas pengar för utbyte. Det skulle också bli svårt om Sverige av en eller annan anledning önskade ändra de kvoter man en gång fastställt i avtal, av t ex politiska eller intresseskäl.

5.2 Överväganden

I kapitel 2 för vi en diskussion om vikten av att ungdomsutbytet inte bara ska ske med Västeuropa utan i lika hög grad med Östeuropa och länderna i tredje världen. Vi anser att det är av största vikt att ungdomar i Sverige får en fördjupad kunskap och en reell känsla för vilka problem unga människor i tredje världen eller Östeuropa har. Samtidigt är det lika viktigt att ungdomar från dessa länder får möjlighet till erfarenhet från ett i-land, i detta fall Sverige, som av ekonomiska och andra orsaker annars skulle vara omöjligt.

Sveriges möjligheter och vilja att ta emot fler ungdomar från andra länder måste förbättras. Som vi tidigare påpekat är detta inte minst viktigt för den allt större grupp av ungdomar med invandrar- och flyktingbakgrund som finns i landet. Ett ökat utbyte mellan invandrar- och flyktinggruppernas hemländer och ungdomarna i dessa länder skulle hjälpa till att öka förståelsen mellan invandrare och svenskar.

Förberedande samtal förs via EFTA med EG om Youth for Europe-programmet (se vidare 2.6). Det är viktigt att svenska ungdomar inte hamnar på efterkälken när det gäller möjligheten till utbyte inom Europa, eftersom EG nu gör stora satsningar på ungdomsutbyte. Svårigheten för ett utbyte med svenska ungdomar kan därigenom öka ännu mer. Därför är det viktigt att man från svensk sida driver denna fråga i EFTA-samtalen med EG-kommissionen.

5.3 Förslag

Vi föreslår att regeringen undersöker möjligheten att, i de fall det skulle underlätta utbytet för ungdomar i Sverige och i andra länder, teckna bilaterala avtal. I de fall avtal tecknas ska de finansieras av regeringen men administreras via Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte.

Vi föreslår också att en paragraf i alla avtal mellan Sverige och programländerna ska gälla ungdomssamarbete (se vidare 2.7).

Vi föreslår vidare att regeringen via EFTA-samtalen med EG driver frågan om att svenska ungdomar också ska få ta del av de utbytesprogram som sker mellan EG-länderna. I de fall detta innebär tecknande av bilaterala avtal med andra länder i Europa så bör detta ske.

6.

SOCIALT OCH RÄTTSLIGT SKYDD VID RESOR

Som vi ser det finns det tre problemområden när det gäller socialt och rättsligt skydd för barn och ungdomar i samband med utlandsresor, arbete i utlandet och annan utlandsvistelse: Socialrättsliga, arbetsrättsliga och konsumenträttsliga problem.

Av tidsskäl har vi inte haft någon möjlighet att närmare undersöka de problem av socialrättslig och arbetsrättslig art som barn och ungdomar råkar ut för utomlands. Med tanke på den ökning som skett av ungdomars resande under senare år bör problemen dock studeras närmare.

6.1 Gällande rättsskydd

Rättsskyddet för svenskar som råkar illa ut utomlands ser i korthet ut på följande sätt.

Utrikesförvaltningens (UD:s) bistånd till enskilda regleras av lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m m, samt utrikesdepartementets föreskrifter (UF 1987:13 vad gäller ekonomiskt bistånd, UF 1987:14 vad gäller bistånd i brottmål).

Självhjälp

Ambassaderna och konsulatet bistår nödställda svenskar. De erbjuder i första hand hjälp till självhjälp. Det kan gälla t ex att förmedla kontakt till föräldrarna om det är svårt eller omöjligt att nå dem via vanlig telefonförbindelse, ge tips om banköverföring eller, om detta ej är möjligt i det aktuella landet, erbjuda föräldrarna eller bekanta att föra över medel via UD i Stockholm. UD har dock ingen möjlighet att agera bank och denna form av överföring sker endast efter utlandsmyndigheternas prövning av hjälpbehovet.

Ekonomiskt bistånd i form av lån

I sista hand finns det möjlighet att låna pengar av ambassaden. Dessa ska omedelbart återbetalas vid hemkomsten till Sverige.

Socialskydd

Utanför Sveriges gränser gäller inte det socialskydd man åtnjuter inom Sverige. Svenska ambassader och konsulat bistår i enlighet med de lagar och föreskrifter som gäller, men det innebär inte att den svenska socialtjänstens regler gäller utomlands. En stor insats görs av Svenska kyrkan i utlandet, dit alla kan vända sig om de får problem eller helt enkelt vill få kontakt med andra svenskar.

Bistånd i brottmål

Om en svensk medborgare ställs inför rätta i utlandet har han eller hon enligt lagen om ekonomiskt bistånd rätt till hjälp i den utsträckning som behövs för att han/hon ska beredas ett tillfredsställande rättsskydd. Ofta står det berörda landet för offentlig försvarare men i vissa länder, främst utomeuropeiska, kan det vara befogat att den frihetsberövade väljer en annan försvarare i samråd med utlandsmyndigheten. Personalen från utlandsmyndigheten gör besök i fängelse och förmedlar pengar från anhöriga eller lånar vid behov ut pengar till kostförstärkning i fall maten är undermålig. Svenska medborgare som råkar ut för våld i utlandet har dock inte samma rätt till omvårdnad.

6.2 Socialrättsliga problem

Sjukdom

Vid akut sjukdom utomlands kan en del problem uppstå. Kostnaderna för läkar- eller sjukhusvård ersätts inte av försäkringskassan i Sverige. Däremot kan kostnaderna, helt eller delvis, ersättas av försäkringen i vistelselandet om sjukdomen inträffar i ett av de länder som Sverige har avtal med. Rätten till ersättning för sjukvårdskostnader varierar således från land till land. Även standarden på vården varierar.

Enligt avtalen ska man i flera av länderna kontakta den lokala försäkringsinrättningen innan man söker vård. Det kan vara svårt om man är sjuk eller skadad, har svårt att hitta rätt eller inte talar landets språk.

Även när det gäller sjukpenning utomlands gäller i dag olika regler beroende på i vilket land man insjuknar. Vid tillfälligt förvärvsarbete utomlands har man dock rätt till sjukpenning från försäkringskassan i Sverige, oberoende av vilket land man befinner sig i vid insjuknandet.

Våld mot ungdomar

Ett annat problem som uppmärksammats är våld mot unga flickor. Enligt Brottsofferjourernas Riksförbund ökar våldtäkterna framför allt i Grekland, Turkiet, Cypern och Marocko. Ett fåtal fall har inrapporterats till UD, men mörkertalet är förmodligen stort vid den här typen av brott. Varje våldtäktsfall är att betrakta som en stor tragedi. Ungdomarna känner sig utelämnade och hjälplösa i sådana här svåra situationer. Det är svårt att veta var man ska vända sig för att få hjälp. UD kan ge förslag på lämplig advokat. På varje ambasad och konsulat finns en lista på advokater som kan anlitas. Ambassaden eller konsulatet (totalt 116 myndigheter) ger även förslag på tolkar. UD bekostar dock inte resor och tolkar för de som behöver åka tillbaka för att identifiera gärningsmannen vid en rättegång. Ibland har våldsoffret kunnat resa till rättegången på socialbyråns eller försäkringsbolagets bekostnad. Dessa unga flickor behöver när de kommer tillbaka till Sverige stöd och möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Det är dessutom en traumatisk situation att behöva vänta i sex månader på resultatet av ett HIV-test. Vid våldtäkter i Sverige gäller obligatorisk HIV-testning av misstänkta gärningsmän. De flesta andra länder saknar en sådan bestämmelse.

Det händer också att ungdomar blir rånade. Det sker framför allt när de sover på stationer och stränder eller liftar. De utsätts för stölder, bland annat av pengar och pass, samt luras att transportera väskor över gränser. Väskor som sedan visat sig innehålla narkotika. Enligt UD är svenska ungdomar ibland något naiva och glömmar bort att de befinner sig i en kultur med annan moraluppfattning och andra seder än de är vana vid. En ordentlig försäkring för utlandsvistelsen är nödvändig, liksom att vidta rimliga försiktighetsåtgärder och använda sunt förnuft.

I Stockholm och Göteborg finns i dag kriscentrum för våldsoffer, som ger terapeutisk behandling. De är anslutna till *Brottsofferjourernas Riksförbund*. En idéell organisation vars syfte är att ge hjälp och stöd till brottsoffer. Målsättningen är att koppla en brottsofferjour till varje polisdistrikt (118 stycken). Brottsofferjourerna ger praktiska råd och stöd av frivilliga medarbetare som inte är professionella. Inom den närmaste tiden kommer ca 40 brottsofferjourer att finnas på en rad platser i Sverige. Organisationen har bland annat fått stöd från civildepartementet och justitiedepartementet för att bygga upp verksamheten. Brottsofferjourernas Riksförbund är i sin tur ansluten till den internationella organisationen The European Forum for Victim Services som arbetar enligt Europarådets och EG-parlamentets rekommendationer om högsta kvalitativa behandling av våldsoffer oavsett hemland. Den europeiska organisationen är mest uppbyggd i England, Västtyskland, Holland och Frankrike. Brottsoffer kan få praktiska råd och stöd på platsen av de nationella brottsofferjourerna. Dessa kontaktar riksförbundet i vålds-

offrets hemland, som i sin tur förmedlar en kontakt till den lokala brottsofferjouren. Denna är då beredd att ge fortsatt stöd vid hemkomsten.

Den kunskap som finns inom utrikesförvaltningen när det gäller problem vid barn och ungdomars resande i utlandet bör tas tillvara. Det kan bland annat ske genom att sammanställa den statistik som finns exempelvis när det gäller omhändertagande på ambassaderna. En enkät bör kunna sändas till utlandsmyndigheterna för att ta reda på vilka problem man kommer i kontakt med och om problemen med ungdomsresandet ökat.

6.3 Förslag

Vi föreslår att regeringen via ambassader och konsulat gör en inventering av de problem man inom utrikesförvaltningen kommit i kontakt med på området.

Vi föreslår att regeringen tar initiativ till en ändring av UD:s instruktion så att samma direktiv som gäller för omvårdnad av de svenska medborgare som misstänks för brott utomlands även kommer att gälla för svenska våldsoffer utomlands.

Vi föreslår också att UD i samarbete med berörda parter får i uppdrag att ta fram en folder som beskriver vad som gäller när man blir utsatt för brott utomlands. Förutom konkreta råd om hur man kan undvika att bli utsatt för brott bör foldern innehålla tips om hur man går till väga när skadan väl är skedd. Den bör också innehålla adress och telefonnummer till brottsofferjourerna i de europeiska länder som har en sådan riksorganisation. Foldern bör bland annat kunna distribueras via turistbyråer, resebyråer, passmyndigheter och ungdomsorganisationer.

Vi föreslår vidare att regeringen fortsatt medverkar till att bygga upp de lokala brottsofferjourer som Brottsofferjourernas Riksförbund planerar.

Vi föreslår att Riksförsäkringsverket får i uppdrag att se över försäkringsskyddet för barn och ungdomar vid resa och vistelser utomlands. Inriktningen bör vara att den som blir akut sjuk eller skadad utomlands får ersättning genom ett system med direktkontakt mellan de organ som är ansvariga för sjukförsäkringsskyddet i de båda länderna, utan några extra kostnader och "på platsen"-betalningar för patienten.

Svenska sjukförsäkringsregler bör anpassas så att de omfattar även utländska ungdomar som arbetar i Sverige kortare perioder eller deltar i annan form av ungdomsutbyte. Den ovan föreslagna inventeringen bör beaktas i arbetet.

Innan översynen gjorts och åtgärder vidtagits som ett resultat av denna föreslår vi att Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte tar initiativ till att en heltäckande reseförsäkring inbakas i ung-

domskortet. Som nämnts i kapitel 4 ingår vid studerandeutbytet med bland andra USA exempel på sådana försäkringar. Man bör bland annat skriva in i villkoren att försäkringen ska ge garantier för den typ av kostnader som kan uppkomma exempelvis när det gäller resor för att identifiera gärningsmän vid våldtäkter.

6.4 Arbetsrättsliga problem

Ett av de arbetsrättsliga problem som uppmärksammats är den rättslöshet som drabbar svenska ungdomar på Au-pairjobb.

När ungdomar vill åka ut på Au-pairjobb har de två möjligheter. Antingen försöker de träffa ett avtal som försäkrar dem vissa rättigheter och då får de inget jobb, eller också bestämmer de sig för att det viktigaste är att de kommer ut, vilket betyder att de får ta jobb på marknadens villkor, dvs utan några rättigheter. Inom Europarådet har man påbörjat ett arbete för att få fram standardkontrakt för Au-pairungdom.

6.5 Förslag

Vi föreslår att regeringen uppdrar åt Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) att göra en inventering av de problem som ungdomar råkar ut för vid korttidsarbete i utlandet. Inventeringen bör också innehålla förslag för att stärka ungdomars rättsliga skydd vid korttidsarbete utomlands.

6.6 Konsumenträttsliga problem

Allt fler och allt yngre ungdomar ger sig iväg på utlandsresor på egen hand. Redan i mycket unga år kan det bli fråga om en språkresa eller till och med ett studieår utomlands. Genom InterRail-kortet på tåg och billiga charterresor till sol och snö är det både enkelt och överkomligt för ungdomar i gymnasieåldern att resa på semesterresor utan föräldrar. För många ungdomar ingår även en eller flera långresor på alltifrån någon månad till uppemot ett år i det man vill hinna med innan det är dags för det vuxna vardagslivet.

Genom att resa på egen hand skaffar sig ungdomarna nya erfarenheter och ökad kunskap om förhållanden i främmande länder. Ungdomar som för första gången ger sig ut att resa utan föräldrar utsätts emellertid även för frestelser av olika slag. Alla har inte den mognad som krävs utan hamnar själva i svårigheter eller utsätter andra för oväsen och skadegörelse. På grund av begränsade ekonomiska resurser reser ungdomarna ofta under enkla förhållanden och i kombination med ovana vid främmande miljöer blir de särskilt utsatta för risker som kan finnas i mindre lämpliga miljöer. Även i de fall ungdomar reser på charterresor med reseledning är ungdomar särskilt utsatta. Det är inte ovanligt med brister i arrangemangen vid resor som anordnas för ungdomar. Det förefaller som om vissa

mindre nogräknade researrangörer utgår från att ungdomar inte har några krav på standard och komfort och att de saknar både vilja och förmåga att hävda sina rättigheter.

Arrangörens juridiska ansvar är ett område där stor osäkerhet råder. Det gäller det juridiska ansvaret gentemot deltagare, föräldrar, värdfamiljer och tredje man.

I det följande lämnas en beskrivning på omfattningen av ungdomars utlandsresande och redogörs för en del problem som är förknippade med resor som har ungdomar som målgrupp. Det ges även förslag till åtgärder för att förbättra förhållandena vid sådana resor. Som en bakgrund lämnas först en kort beskrivning av de regler för resor som är av särskilt intresse och för Allmänna reklamationsnämndens (ARN) tvistlösningsverksamhet på reseområdet.

6.6.1 Bestämmelser och tvistlösning

Resenärens rättigheter och skyldigheter vid s k sällskapsresor framgår av de allmänna resevillkoren. En sällskapsresa är en av en researrangör till ett paketpris marknadsförd resa innehållande som regel åtminstone transport och hotell. Villkoren gäller alltså för såväl "vanliga charterresor" med flyg och buss inom och utom landet som för språkresor. Det gäller dock inte för resor på egen hand som t ex tågluffning eller långresor med reguljärflyg då resenären själv får ordna hotell.

Villkoren är svårbegripliga och omoderna och vissa bestämmelser är anmärkningsvärt hårda för resenären. För en närmare redogörelse för villkoren och bristerna i dessa hänvisas till det nordiska betänkandet (NEK 1985:4) Konsumentskydd vid sällskapsresor. Förhandlingar om en omarbetning av resevillkoren pågår för närvarande mellan Konsumentverket och resebranschens organisationer.

De regler som tillämpas av arrangörerna av ettåriga utlandsstudier på gymnasienivå bygger på en överenskommelse mellan flertalet av dessa arrangörer och Konsumentverket. En närmare redogörelse för reglerna lämnas i det avsnitt som behandlar sådana utlandsstudier.

Resegarantilagen innebär att den som yrkesmässigt anordnar eller förmedlar en sällskapsresa till utomnordiska länder ska ställa en säkerhet som får tas i anspråk för återbetalning om en resa ställs in eller för ersättning om en resa kortas av. Det har ingen betydelse vad som är orsaken till att resan ställs in eller avbryts. Den vanligaste orsaken är dock att arrangören drabbas av ekonomiska problem. Säkerheten är individuell, dvs varje enskilt företag svarar enbart för sina egna utfästelser till resenärerna. Säkerhetens storlek bestäms med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning. Det har i flera fall inträffat att reseföretag inte ställt tillräcklig säkerhet varför resenärer inte kunnat få full ersättning när arrangören gått i konkurs.

Lagen gäller för såväl arrangörer av "vanliga charterresor" och språkresor som för arrangörer av ettåriga studier utomlands. Det krävs inget vinstsyfte för att verksamheten ska betraktas som yrkesmässig och komma att omfattas av lagen. Avgörande är verksamhetens varaktighet och omfattning, till vilken krets man vänder sig och hur resan marknadsförs. T ex kan en lärare anordna en enstaka resa för elever vid den egna skolan utan att ställa resegaranti. Om han marknadsför resorna i större skala, t ex till elever i andra skolor ska han dock ställa garanti. Detta innebär att en elev som bokar en resa anordnad av t ex en lärare eller fritidsledare kan få ett sämre skydd än om resan köpts av ett reseföretag.

En resenär kan vid en tvist med en researrangör, ett transportföretag eller hotell välja på att vända sig till allmän domstol eller till ARN:s reseavdelning. Denna handlägger över 1 000 ärenden per år. Omkring hälften av dessa löses under handläggningens gång, medan återstoden avgörs av en nämnd bestående av konsument- och resebranschrepresentanter och en opartisk ordförande med domarerfarenhet. ARN ger rekommendationer om hur tvisten ska lösas. I nära 60% av de fall som prövats av nämnden har rekommendationen blivit att resenären ska erhålla delar av eller hela den yrkade ersättningen. Rekommendationerna brukar följas av i stort sett alla reseföretag.

6.6.2 Språk- och konfirmandresor

För många skolungdomar är språkresan den första resan utomlands på egen hand. En resa som ofta ger positiva erfarenheter och kunskaper. En närmare beskrivning av språkresorna återfinns under avsnitt 2.1.1.

Flera arrangörer anordnar även konfirmandresor till främst Storbritannien. Dessa är ofta upplagda på samma sätt som språkresorna men med större delen av språkundervisningen utbytt mot konfirmandundervisning.

Det är oftast familjevistelsen som medför problem vid språkresor. Kombinationen av ovanan att resa på egen hand till ett främmande land och att bo, ofta tillsammans med okända ungdomar, i en familj med ibland lägre standard och andra värderingar än vad man är van vid, kan leda till en kulturchock. Även om det utlovats inkvartering som ensam svensk händer det att man får dela rum med familjens egna barn eller ungdomar från andra länder.

Resans syfte brukar vara att ungdomarna ska få språkträning. Denna blir ibland inte vad man tänkt sig. Ofta är flera svenska ungdomar inkvarterade i samma familj. Många familjer ser i första hand eleverna som en inkomstkälla. Sociala problem kan också förekomma i värdfamiljerna.

På kvällarna vill eleverna ofta roa sig och har då inte mycket kontakt med värdfamiljerna. När språkresearrangörerna har egna

diskotek blir det inte heller mycket kontakt med värdlandets ungdomar. Ofta är det så mycket utländska elever på orterna att det inte finns utrymme för någon egentlig kontakt mellan värdlandets ungdomar och språkreseeleverna. I något fall har en del av värdlandets ungdomar reagerat negativt på anstormningen av välbärgade utländska elever, vilket till och med resulterat i gängbråk.

Under 1989 fick ARN 23 anmälningar rörande resor av detta slag. Detta är ett något högre antal än normalt. De vanligast förekommande problemen är att elever inte fått utlovad inkvartering som ende svensk, att det varit brister i mathållningen eller att elever inte behandlats som familjemedlemmar och därmed fått för lite språkträning. De övriga praktiska arrangemangen fungerar som regel väl. Det är dock sannolikt att fler missförhållanden än som framgår av reklamationsstatistiken förekommer. De problem som är speciella för detta slag av resor med unga och mindre erfarna resenärer kan illustreras med följande avsnitt ur ett beslut av ARN:

"Känslor av beroende i förhållande till värdfamilj och kursledning eller allmän osäkerhet på grund av bortovaro från familjen, bristande språkkunskap och främmande miljö kan göra en ung människa benägen att finna sig i missförhållanden, som en vuxen person inte skulle godta. Därtill kommer att den minderårigas inställning inte med nödvändighet behöver stämma överens med föräldrarnas uppfattning. Det kan t ex förmodas att föräldrarna fäster större vikt vid att antalet gäster i en värdfamilj är begränsat som en garanti för en effektiv språkträning än vad den minderåriga själv är benägen att göra, i synnerhet om det i sammanhanget blir fråga om att skilja på ungdomar som redan har hunnit bekanta sig med varandra."

Språkresan innebär säkerligen oftast en positiv upplevelse för eleven och denne får träning i att klara sig på egen hand och lär sig troligen att tala lite mer obesvärat. För att verkligen förkovra sig i språket krävs dock i allmänhet mer. Erfarenheterna visar att arrangörerna har ett stort ansvar när det gäller urvalet av lämpliga värdfamiljer och uppföljningen av att relationen mellan värdfamilj och elev fungerar. Det är väsentligt att eleven har en viss mognad och någon vana vid att vistas borta från familjen. Detta inte minst för att det slutligen ankommer på eleven själv att ta tillvara de möjligheter till språkträning som resan ger.

I syfte att förbättra kontakten med vistelselandets ungdomar är det önskvärt att grupperna sprids ut på mindre och fler orter. Därmed underlättas även kursledarnas kontakter med eleverna och möjligheten att tillsammans med dessa genomföra lämpliga fritidsaktiviteter. Även om det kan falla sig naturligt för eleverna att i första hand välja de stora och kända badorterna kan arrangörerna i sin marknadsföring söka styra valet av ort.

6.6.3 Utlandsstudier på gymnasienivå

Intresset för att under ett år studera vid en skola på gymnasienivå i utlandet ökar från år till år (se vidare 2.1.1). Nästan samtliga arrangörer har i en överenskommelse med Konsumentverket förbundit sig att följa vissa regler vid anordnandet av ettårsvistelser. Vid utarbetandet av överenskommelsen har även Skolöverstyrelsen medverkat.

Enligt överenskommelsen ska arrangören pröva sökandens lämplighet för vistelsen särskilt vad gäller personlig mognad, motivation och förmåga att anpassa sig till förhållandena i värdlandet (familjeliv, skolgång etc). Uttagningen ska bl a baseras på en utförlig skriftlig ansökan, ingående personlig intervju med sökanden och annan bakgrundsbedömning, såsom betyg och referenser.

Organisationen ska se till att värdfamiljerna gått igenom en tillfredsställande uttagning så att de är lämpliga att ta emot eleverna. Uttagningen av värdfamiljer ska enligt överenskommelsen baseras på en utförlig skriftlig ansökan och på hembesök och intervju med värdfamiljen. Vidare anges att eleven senast tre veckor före avresan ska underrättas om namn och adress på värdfamiljen. Om så inte sker har denna rätt att utan kostnad säga upp avtalet. I överenskommelsen anges formerna för det förberedelse- och uppföljningsprogram som ska anordnas för såväl elever som värdfamiljer. Det bör inte finnas mer än två utbyteselever i samma familj och dessa får inte vara av samma nationalitet.

Arrangörerna har vidare förbundit sig att ha en kontaktperson inom rimligt avstånd från värdfamiljen som bl a ska bistå med att försöka reda ut eventuella problem i samband med familjeplaceringen. Om denna inte fungerar ska eleven enligt överenskommelsen normalt erbjudas ytterligare två placeringsförsök.

Elever som av någon anledning avbryter vistelsen ska ha rätt att få hemresan bekostad av arrangören i direkt anslutning till avbrottet. Någon återbetalning av eventuella inbesparingar för arrangören i samband därmed erbjuds inte men denna har rätt att kräva betalning för eventuella extrakostnader. Överenskommelsen reglerar även ansöknings- och betalningsfrister, avbeställningsregler samt marknadsföring och information.

Genom överenskommelsen har en viss lindring skett beträffande de höga förskottsbetalningar som arrangörerna kräver. Även informationen om totalpriset har förbättrats. Det vanligaste problemet före avresan är numera att eleven inte får besked om värdfamilj före den i överenskommelsen stipulerade tidpunkten. Fortfarande förekommer s k arrival placements, vilket innebär att eleven vid ankomsten inkvarteras i en tillfällig värdfamilj i avvaktan på slutlig placering. Detta omöjliggör den trygghetsskapande kontakt i form av brevväxling etc som annars kan äga rum före avresan.

En del elever drabbas vid ankomsten till värdlandet av hemlängtan. Denna kan bero på ovana med den nya miljön och längtan till familj, pojk- eller flickvän. Längtan brukar bli särskilt stor vid jultid. Problem av detta slag förebyggs bäst genom att arrangören söker klarlägga om sökanden är motiverad för vistelsen och att han eller hon inte bara är trött på sin svenska skola eller föräldrarna. Sökanden måste ha nödvändig stabilitet och anpassningsförmåga för att klara ett helt år i ett främmande land och i en främmande familj. En sådan kontroll sker också i stor utsträckning i praktiken. Enligt uppgift är det vanligt att omkring hälften av de sökande inte erbjuds någon plats.

Enligt uppgift från en arrangör brukar ungefär en elev av fem vilja byta familj och omkring två till tre procent avbryter sin vistelse i förtid. 1989 erhöll ARN 16 anmälningar rörande detta slag av resor, vilket är ett ganska normalt antal. Nämnden måste ofta avvisa anmälningar rörande denna typ av resor, eftersom arrangörens och elevens uppgifter om vad som förekommit ofta är motstridiga. Problemen påstås ofta ha sin bakgrund i kulturkrockar, dåligt uppförande, hemlängtan och problem med de personliga relationerna. Det är sådant som är svårt att utreda vid den skriftliga handläggning som nämnden är hänvisad till.

Förutom utredningsproblemen kan deltagarnas ungdom och bristande kunskap om sina rättigheter innebära svårigheter i fråga om att erhålla ersättning för eventuella brister i arrangemangen. Konsumentverkets överenskommelse med arrangörerna ger god vägledning i fråga om vilka krav som kan ställas på arrangemangen. Det är dock svårt att kontrollera att överenskommelsen följs i praktiken.

De få sanktioner som finns mot den arrangör som bryter mot enskilda punkter i överenskommelsen är inte tillfredsställande. Så har t ex bestämmelsen att eleven kostnadsfritt kan frånträda avtalet om denne inte fått besked om värdfamilj tre veckor före avresan knappast någon effekt, eftersom eleven vid den tidpunkten torde vara helt inställd på att genomföra sitt studieår utomlands.

6.6.4 Vintersportresor till Alperna

Antalet vintersportresenärer till Alperna har minskat under den senare hälften av åttiotalet och uppgår nu till omkring 50 000 bussresenärer och 25 000 flygresenärer per år. I början av åttiotalet uppgick enbart antalet flygresenärer till ca 90 000. Mer än hälften av bussresorna sker under de tre till fyra sportlovsveckorna och majoriteten av resenärerna är då skolungdom.

Problem med arrangörer

Skidresebranschen upplever under sportloven en kort och intensiv högsäsong med extrainsatta bussar och tillfälliga inkvarteringar.

Det brukar under dessa veckor även dyka upp mindre nogräknade researrangörer som inte bedriver någon verksamhet under resten av året. Det är också under denna tid som t ex gymnastiklärare eller fritidsledare ibland arrangerar en enstaka bussresa avsedd för eleverna på skolan. Det stora kundtrycket under en kort tidperiod ställer stora krav på den som arrangerar resan såväl vad gäller transporten som arrangemangen på resmålen. Såsom vid andra slag av resor förekommer även vid vintersportresor att arrangemangen inte överensstämmer med vad som utlovats.

Särskilt under sportlovsveckorna förekommer det att resenärer inkvarteras långt utanför centrum av skidorterna och ibland på annat hotell eller till och med på annan ort än vad som avtalats. För att täcka efterfrågan under sportloven arrangeras resor till orter som inte ingår i arrangörernas ordinarie program och som inte alltid uppfyller förväntningarna t ex vad gäller kvällsliv.

Det stora antalet resenärer under sportlovsveckorna gör också att det kan vara svårt att finna tillräckligt antal erfarna reseledare. Särskilt vid sportloven inträffar förseningar som kan medföra att inte antalet utlovade skiddagar erhålls. Även tekniska problem med bussarna och krångel med chaufförsbyten medför förseningar. På grund av den stora efterfrågan under sportlovsveckorna har arrangörerna ibland tvingats sätta in bussar som inte uppfyllt vad som utlovats i fråga om typ (sovbuss/dubbeldäckare) och standard (toalett, video, pentry etc). Klagomål på för små bagageutrymmen som medfört att bagage fått stuvats i gångarna har också förekommit.

I takt med minskningen i resandet har många av de mindre seriösa arrangörerna slagits ut från marknaden. T ex kan nämnas att de tre arrangörer som 1984 toppade ARN:s anmälningsstatistik (Sun Skiers Club, Ski Express och Alpresor) numera inte bedriver någon verksamhet. Detta avspeglas även i antalet anmälningar till ARN. I mitten av åttiotalet inkom årligen 100 till 150 anmälningar rörande skidresor till Alperna, varav den absoluta majoriteten utgjordes av bussresor. Antalet berörda resenärer var stort, eftersom i regel flera resenärer, ibland samtliga passagerare i en buss, stod bakom en anmälan.

Antalet anmälningar har nu minskat betydligt. Under 1988 inkom således trettiofyra och 1989 tretton anmälningar rörande vintersportresor med buss. Problemen gäller ofta enstaka resor som under sportloven arrangeras av små bussbolag och andra icke reseproffs. Man har ofta sämre bussar som belastas alltför hårt, orutinerade chaufförer som har svårt att hitta och inkvarteringar långt från centrum med stora avstånd till liftar och aktiviteter.

Vid kontroller vid gränsstationerna har uppdagats brott mot bl a bussförarnas arbetstidsbestämmelser. Polis och tull inledde sina kontroller av sportlovsbussar år 1982 och hade då anmärkningar av olika slag mot 90% av bussarna. År 1983 var felprocenten ca tio och

1984 ca sex till sju procent. Inte bara arbetstidsproblem förekom utan även viktproblem var vanliga. Under åren därefter har endast stickprovskontroller ägt rum. Vid en större razzia i mars 1990 fann polisen och Trafiksäkerhetsverket brister hos de flesta av de 65 kontrollerade bussarna. De flesta anmärkningarna avsåg brister i förandet av kontrollboken för arbetstider. Resultatet var inte fullt lika anmärkningsvärt som år 1982 men i tio fall anmäldes bristerna till åklagare.

Svenska busstrafikförbundet har för att komma tillrätta med missförhållandena förutskickat åtgärder i form av ökade utbildningsinsatser för bussförare, krav på att medlemsföretagen kontrollerar förarnas kunskaper, någon form av sanktion mot medlemsföretag som fälls för överträdelser samt ökat samarbete med myndigheterna. Dessa åtgärder kan dock bara förväntas få begränsad effekt eftersom bristerna ofta förekommer hos de små icke organisationsanslutna företagen.

Problem som orsakas av svenska ungdomar

Skildringar av svenska ungdomars ibland våldsamma framfart i främst Österrike och Frankrike har varit flitigt förekommande i massmedia. Problemen har varit särskilt stora under sportlovsveckorna då många ungdomar deltar i resorna.

År 1983 stängdes en österrikisk by för svenska resenärer under sportlovsveckorna och 1984 uppstod stora problem i den franska skidorten Val Thorens. Orten var vid denna tidpunkt dåligt utbyggd. Till de drygt 3 000 svenska ungdomarnas förfogande stod t ex endast ett diskotek med plats för 300 personer. Vissa ungdomar ägnade sig åt att vandalisera lägenheter och den franska polisen grep ungdomar och tog pass i beslag. Först sedan researrangörerna garanterat ett större skadeståndsbelopp tilläts resenärerna lämna orten. Problemen har till en del kvarstått och så sent som vintern 1990 vandaliserade svenska ungdomar en kyrkogård utanför skidorten Kitzbühel i Österrike.

Den svenske ambassadören i Österrike har till UD rapporterat från skidorten Badgastein under sportlovsveckorna 1990, efter samtal med svenska reseledare, borgmästaren och polis på orten. Rapporten bekräftar tyvärr den bild som nämns ovan.

Problemen förefaller vanligtvis bestå i alltför högljutt uppträdande och lindrigare vandalisering till följd av främst alltför stor alkoholkonsumtion hos en mindre del av de svenska tonåringarna. Det är uppenbart att många resenärer inte har den mognad som krävs för att klara av utlandsresor på egen hand. Till följd av problemen kräver numera många lägenhetsanläggningar i alpvärlden att resenären vid ankomsten ställer en deposition som återfås vid avresan om inga skador inträffat.

Vem har ansvaret?

Vuxna som har tillsynsansvaret för omyndiga kan bli skadeståndsskyldiga om den minderårige vållar en skada och den vuxna varit vårdslös vid tillsynen av den minderårige. Således kan föräldrarna bli skadeståndsskyldiga om de brister i tillsynen när de reser tillsammans med barnen till exempelvis Alperna.

Om en alpresa anordnas av en skola kan kommunen bli skadeståndsskyldig om lärare eller annan medföljande personal brustit vid tillsynen av de minderåriga.

Situationen blir dock annorlunda om en omyndig på egen hand deltar i en av en researrangör anordnad resa till Alperna. Föräldrarnas tillsynsansvar sträcker sig nämligen normalt inte så långt att de kan bli skadeståndsskyldiga för vad deras barn ställer till med vid en resa på egen hand till Alperna.

Ett avtal om ett köp av en skidresa innebär inte heller att researrangören ådrar sig något tillsynsansvar mot en minderårig resenär. Avtalet innebär endast att arrangören ska tillhandahålla resa och inkvartering och resenären ska betala priset för resan. Researrangören kan därför inte bli skadeståndsskyldig om en minderårig som medföljer en resa vållar skada. Enligt de allmänna resevillkoren åligger det resenären att respektera ordningsbestämmelser och stå för alla kostnader för eventuell skadegörelse på hotell, transportmedel etc. Om resenären i väsentlig grad åsidosätter vad som åligger denne har researrangören enligt villkoren rätt att skilja resenären från resan.

Även om arrangören formellt inte har ansvaret för resenärernas uppträdande är det dennes representanter som har den dagliga kontakten med ungdomarna och som har störst möjlighet att påverka deras uppträdande. Ett gott uppförande av ungdomarna ligger även i arrangörernas intresse, eftersom såväl hotell som myndigheter på alporterna kan vägra att ta emot svenska researrangörers grupper om dessa missköter sig. En grundläggande förutsättning för att undvika problem är att resorna arrangeras till orter med tillgång till meningsfulla aktiviteter såväl dag- som kvällstid och att resenärerna inkvarteras på rimligt avstånd från dessa. Reseledarna bör vistas ute bland ungdomarna på kvällarna och hjälpa till med att övervaka ordningen. Det är väsentligt med mogna och ansvarskännande reseledare som har tillräcklig auktoritet för dessa uppgifter och som har ambitionen att anordna aktiviteter som inte uppmuntar till alkoholkonsumtion.

Även de lokala myndigheterna på resmålen kan hjälpa till att stävja problemen genom att kontrollera att alkohol inte säljs till minderåriga eller berusade ungdomar.

6.6.5 Sällskapsresor med flyg

För ungdomar som passerat skolåldern torde de ordinära sällskapsresorna (charterresorna) med flyg vara den vanligaste resformen till andra länder. Med ledning av Luftfartsverkets statistik och resandeundersökningar utförda av charterflygbolagen beräknas årligen omkring 100 000 ungdomar mellan 18 och 25 år resa på sällskapsresa med flyg enbart under perioden juni-augusti. Även om resandet för denna ålderskategori har högsäsong under sommaren förekommer givetvis en hel del resor även vid andra tider av året. De problem som kan uppstå vid detta slag av resor är i allmänhet inte speciella för ungdomar utan uppstår även för andra ålderskategorier. För dessa problem har en utförlig redogörelse lämnats i det nordiska betänkandet (NEK 1985:4) Konsumentskydd vid sällskapsresor, varför det här saknas anledning att närmare redogöra för dessa. Bland de områden som särskilt berörs i detta betänkande som kan ha särskilt intresse för ungdomar kan dock nämnas de problem som kan uppstå vid s k ospecificerade resor. Sådana billiga resor för resenärer utan större krav på komfort efterfrågas förmodligen särskilt av ungdomar utan större ekonomiska tillgångar.

6.6.6 InterRail och långresor med reguljärflyg

Många ungdomar ger sig ut på olika former av individuella resor som inte marknadsförs i ett paket av någon researrangör. Sådana resor kommer därför i allmänhet inte att omfattas av de allmänna resevillkoren eller resegarantlagen. Denna form av resande ställer oftast större krav på resvana och egen initiativförmåga hos resenären, eftersom det saknas reseledning och av en researrangör anordnade arrangemang.

Under 1989 såldes i Sverige som nämnts nära 46 000 InterRailkort för resenärer under 26 år. Eftersom en del resenärer stannar borta flera månader och därför köper flera kort, torde detta motsvara ca 40 000 resenärer. Antalet resenärer på långresor till bl a Australien och Sydamerika är svårt att uppskatta. Många stannar borta under längre tider, ibland över ett år och skaffar sig kanske kortare arbeten i landet i fråga.

Denna kategori av resenärer är särskilt oskyddad, eftersom de ofta utnyttjar billiga inkvarteringar eller sover i det fria. Resenärerna har ibland en låg budget och kan frestas till arbete utan arbetstillstånd. Försäkringsbolag och polis har märkt ett ökat antal försök till försäkringsbedrägerier i form av anmälningar av påhittade stölder av värdesaker etc.

Ungdomar med små ekonomiska resurser lockas många gånger av de billiga reguljärflygbiljetterna till långväga destinationer som bjuds ut av en del resebyråer som inte alltid kan räknas till de seriösare. Flera fall har inträffat där resenären förlorat stora summor genom att resebyrån gått i konkurs efter det att resenären

betalat stora belopp för flygbiljetter men ännu inte fått biljetterna i sin hand.

Vissa resebyråer söker regelmässigt att ta ut tillägg för höjda flygpriser efter det att resenären bokat sin biljett. I vissa fall har resebyrån inte informerat om att resenären endast varit uppsatt på väntelista och inte fått en bekräftad plats på planet. I många fall gäller dessa lågpriselbiljetter på flygbolag som ofta överbokar sina flygplan, varför resan kan komma att försenas med flera dygn eller innebära flera dagars försening i samband med flygplansbyte under resan.

6.6.7 Minderårigas köp av resor

Ett inte alltför ovanligt problem med anknytning till ungdomars resande är omyndiga ungdomar som köper resor utan föräldrarnas tillstånd. Ungdomar under 18 år råder enligt föräldrabalkens huvudregel inte själva över sin egendom och kan därför inte ingå giltiga köpeavtal utan förmyndarens godkännande. Undantag från huvudregeln finns för omyndig över 16 år med egen arbetsinkomst, omyndig som bedriver rörelse och villkor vid gåva. Ungdomar mellan 16 och 18 år som tjänar egna pengar kan således beställa biljetter eller köpa resor till ett rimligt pris i förhållande till vad de tjänar. Även om inkomsten från feriearbete kan vara ganska stor torde ungdomar under 18 år knappast kunna anses vara behöriga att ingå avtal om köp av utlandsresor utan föräldrarnas samtycke.

ARN har i ett fall rekommenderat en resebyrå att betala tillbaka den erlagda anmälningsavgiften till två 16-åriga pojkar som utan föräldrarnas samtycke köpt varsin resa till Kanarieöarna. I ett annat fall fick en resebyrå som utan föräldrarnas tillstånd sålt en Londonresa till en 16-åring betala faderns resa till London för att hämta hem denne.

6.7 Förslag

Konsumentverket har reda idag ett ansvar för att stärka konsumenternas ställning på marknaden. För att i möjligaste mån undvika problem vid resor med ungdomar som huvudsaklig målgrupp föreslår vi att regeringen ger Konsumentverket ett särskilt ansvar på detta område. Ansvarsområdet bör begränsas till att gälla researrangemang upp till ett år vars syfte inte är permanent boende. Verket bör få rätt att ta initiativ när missförhållanden uppmärksammas samt ha ett samordningsansvar i de fall andra myndigheter är inblandade.

Förhandlingar med resebranschen

Som en del i uppdraget bör verket ta upp förhandlingar med researrangörerna. Syftet är att genom en modernisering av de allmänna

resevillkoren få dem begripligare. Flera punkter måste också ändras till resenärernas förmån. Om de pågående förhandlingarna inte leder till ett tillfredsställande resultat bör lagstiftning övervägas.

Uppdraget bör också omfatta att i samarbete med resebranschen ge ut en populärversion av resevillkoren som är begriplig även för yngre resenärer.

Språkresor

Vid förhandlingar med språkresearrangörerna bör ställas krav på att arrangörerna i sin marknadsföring ska poängtera att det är väsentligt att eleverna har viss mognad och vana att klara sig på egen hand samt att de söker styra elevernas val av resmål till mindre orter med färre språkreseelever.

Krav bör vidare ställas på att researrangörerna redan kort tid efter elevernas ankomst till resmålet följer upp hur relationen fungerar mellan eleven och värdfamiljen. Researrangörerna bör också i färdhandlingarna lämna upplysningar om hur eleven ska agera om arrangemangen inte fungerar tillfredsställande. Föräldrarna kan då i förväg förbereda eleverna på hur de ska agera i en sådan situation.

Gymnasiestudier utomlands

Vid förhandlingar med arrangörerna av studiearrangemang på gymnasienivå i utlandet bör krav ställas på att arrangören i sin marknadsföring framhåller vikten av att eleven för att få något utbyte av utlandsstudier måste vara tillräckligt mogen och motive-rad.

Tillämpliga bestämmelser i överenskommelsen mellan arrangörerna och Konsumentverket bör göras till en del av avtalet mellan eleven och arrangören och förses med hårdare sanktioner.

Krav bör ställas på att alla elever får ta del av innehållet i överenskommelsen mellan arrangörerna och Konsumentverket.

Skidresor

För att komma tillrätta med problemen vid skidresor m m bör Konsumentverket i förhandlingarna med resebranschen ställa krav på att researrangörerna tar sitt ansvar för ordningen på resmålen genom att informera om ordningsbestämmelser och inställningen till droger och alkohol på resmålen. Ett sätt att komma åt problemen kan också vara att för ungdomarna arrangera aktiviteter som inte uppmanar till alkoholkonsumtion. Reseledaren bör upplysa resenärerna om kulturella skillnader och anpassningskrav som resenärerna kommer att möta på resmålet.

Vidare bör krav ställas på att reseledaren inskräper innebörden av bestämmelsen i de allmänna resevillkoren att resenären kan skiljas från resan och sändas hem på egen bekostnad. Givetvis bör sådana åtgärder också kunna tas till i praktiken men det är i sådana situationer väsentligt att arrangören iakttar sitt skuldansvar gentemot särskilt de unga resenärerna och ser till att hemresan sker under betryggande former och med vårdnadshavarens kännedom.

Information och översyn

Vi föreslår att Konsumentverket inom ramen för sitt arbete tar initiativ till att resebranschens organisationer, Busstrafikförbundet, Resegarantinämnden och Allmänna reklamationsnämnden inför varje säsong i upplysningssyfte ger ut en förteckning av de företag som är anslutna till branschorganisationerna, de som ställt resegaranti och de som är särskilt reklamationsdrabbade.

Vi föreslår att Konsumentverket samordnar en intensifiering av myndigheternas kontroll av att arbetstider och viktbestämmelser följs och att kontroller även sker under den fortsatta färden mot Alperna.

Konsumentverket bör i samarbete med Allmänna reklamationsnämnden informera konsumenterna om riskerna med att köpa lågprisbiljetter hos mindre seriösa resebyråer och hur man undviker riskerna.

Vi föreslår vidare att Allmänna reklamationsnämnden får i uppdrag att kontinuerligt ge ut information om anmälda företag och fällningar i nämnden för att underlätta resenärernas val av researrangör. Det inkluderar även information om vilka resebyråer som är vanligt förekommande hos nämnden i samband med köp av lågprisflygbiljetter.

Vi föreslår också att regeringen initierar en översyn av resegarantilagen. Den ger inte tillräckligt skydd för resenärer som köper inomnordiska resor och för ungdomar som köper en enstaka resa anordnad av t ex en gymnastiklärare på skolan eller fritidsgårdens fritidsledare. Lagen ger bristfälligt skydd för resenären när reseföretaget inte ställt tillräcklig säkerhet.

7.

RESERVATIONER OCH SÄRSKILDA YTTRANDEN

1. Reservation av ledamoten Jörgen Rundgren

Kapitel 1 och 2

Det här betänkandet visar, i sin genomgång av allt utbyte som förekommer, att ungdomsorganisationerna har kompetens och kapacitet att klara det här med ungdomsutbyte själva, utan några statliga pekpinnar. Jag reserverar mig därför mot att, i något slags byråkratisk nit, sätta upp en statlig standard för ungdomsutbyte (Avsnitt 1.3). Kommitténs majoritet skriver: "För att utbytet ska anses ha god standard krävs", därefter följer ett antal mycket töjbara kriterier som någon byråkrat sedan ska sitta och bedöma. Likaså reserverar jag mig mot att kommittén skriver "I det svenska biståndsmålen står; Biståndet ska främja en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön. Det är därför angeläget att delar av ungdomsutbytet med våra programländer handlar om miljön, bärkraftig utveckling och fredsfrågor. Inte minst på grund av många ungdomars starka engagemang i dessa frågor." Detta uppfattar jag som en politisk styrning av utbytet med programländerna. (Avsnitt 2.6, Internationella aspekter).

2. Reservation av ledamöterna Jörgen Rundgren, Mats Sahlin och Marie Wilén

Kapitel 3

Vi reserverar oss mot kommittémajoritetens mening att "Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte ska få ansvaret att koordinera det svenska ungdomsutbytet".

Exakt vad som menas med detta är oklart. Vi tror inte att denna koordination gör det enklare för de grupper av ungdomar och länder som idag är underrepresenterade (se vidare under avsnitt 2.6) att delta i och utveckla ungdomsutbyte. Det gäller även för ungdomar i allmänhet och ungdomsorganisationer.

Den tillsatta stiftelsens uppgift måste vara att sprida information om aktiviteter som finns samt stödja aktiviteter från ungdomars och ungdomsorganisationernas sida - inte att koordinera eller bedriva egen verksamhet.

Kapitel 5

Vi reserverar oss mot kommitténs förslag; "Vi föreslår att regeringen undersöker möjligheten att i de fall det skulle underlätta utbytet för ungdomar i Sverige och i andra länder, teckna bilaterala avtal. I de fall avtal tecknas ska de finansieras av regeringen men administreras via Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte." (Avsnitt 5.5, förslag)

De största hindren för ungdomar att resa och ungdomsorganisationer att ha utbyte är - som utredningen själv konstaterar i 4.1 - dålig ekonomi, kraven på visum, brist på information, bristfälliga försäkringar osv. Inget av detta skulle bli lättare för att staten tecknar utbytesavtal med andra länder; dessa problem kräver andra lösningar.

Om avtalen innebär att staten ska tillskjuta pengar för utbyte, är det bättre att dessa pengar inte styrs för utbyte med ett visst antal personer till ett visst land, utan att det istället är ungdomars och ungdomsorganisationernas egna intressen som styr valet av former och länder för utbytet. Inget utbyte blir bättre än det ungdomar och ungdomsorganisationerna själva har intresse för, tar initiativ till och arbetar för.

1. Särskilt yttrande av ledamoten Jörgen Rundgren

Jag tror inte på någon statlig styrning eller "koordination" när det gäller ungdomsutbyte. Det här betänkandet visar, i sin genomgång av allt utbyte som förekommer, att ungdomsorganisationerna har kompetens och kapacitet att klara det här med ungdomsutbyte själva, utan några statliga pekpinnar. Jag har därför reserverat mig mot att, i något slags byråkratisk nit, sätta upp en statlig standard för ungdomsutbyte (Avsnitt 1.3). Kommitténs majoritet skriver: "För att utbytet ska anses ha god standard krävs", därefter följer ett antal mycket töjbara kriterier som någon byråkrat sedan ska sitta och bedöma. Likaså har jag reserverat mig mot att kommittén skriver "I det svenska biståndsmålen står; Biståndet ska främja en framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön. Det är därför angeläget att delar av ungdomsutbytet med våra programländer handlar om miljön, bärkraftig utveckling och fredsfrågor.

Inte minst på grund av många ungdomars starka engagemang i dessa frågor." Detta uppfattar jag som en politisk styrning av utbytet med programländerna. (Avsnitt 2.6, Internationella aspekter). Man finner samma tendens till klåfingrig politisk styrning i förslagen på kapitel 3, där man vill ge "Stiftelsen för internationellt ungdomsutbyte" möjlighet att **koordinera** när det gäller det svenska ungdomsutbytet. Detta har jag reserverat mig emot. Man har dessutom föreslagit att Stiftelsen ska agera internationellt i frågor som gäller ungdomsutbyte (Avsnitt 4.1.2 och 4.1.4). Dess roll som statligt "instrument" förstärks därmed. Det är synnerligen olyckligt. Det kan finnas motiv för en samordning av informationen när det gäller ungdomsutbyte, men om ovan nämnda Stiftelse ska ansvara för detta kan jag inte ta ställning till när kommitténs majoritet vill ge Stiftelsen en "administrativ" roll.

Jag har svårt att se motiven till att kommunerna ska bedriva ungdomsutbytesverksamhet, när det finns kompetens hos ungdomsorganisationerna, som istället borde stödjas (Avsnitt 2.7).

Det finns i kommitténs betänkande ett antal mycket bra förslag som syftar till att ta bort hinder för ungdomar när det gäller resor, utbyte och kontakter över gränserna. Borttagandet av dessa hinder borde inte behöva innebära att man inför en ny form av byråkratiska intyg kallade "Ungdomscertifikat". Det ska på byråkratisk väg kontrolleras om ett utbyte uppfyller en viss standard. Om så är fallet får man certifikatet som medför att vissa hinder för utbyte bortfaller. Min uppfattning är den att dessa hinder borde bort utan införandet av något nytt byråkratiskt påfund (Avsnitt 4.1.8).

Jag har vidare reserverat mig mot kommitténs förslag; "...att regeringen undersöker möjligheten att i de fall det skulle underlätta utbytet för ungdomar i Sverige och i andra länder, teckna bilaterala avtal..."

Jag anser att det är fel att två stater sinsemellan kommer överens om att man ska ha ungdomsutbyte av en viss storlek. Ungdomsutbyte ska vara frivilligt och skötas av ungdomsorganisationerna och ungdomarna själva. När det gäller länder som vi har biståndsavtal med bör Sverige verka för att ev **hinder** för ungdomsutbyte tas bort (Avsnitt 5.5).

När det gäller kapitel 6 så hade jag önskat att kommittén kommit med förslag om ett utökat föräldraansvar vid omyndiga ungdomars utlandsresor. Om föräldrarna är med har de idag ett föräldraansvar, men däremot inte om de själva stannar hemma. Detta skapar problem framför allt vid vintersportresor. Jag är dessutom mycket tveksam till om man verkligen ska försvåra för "klassresor" och andra mindre enstaka gruppresor genom att ställa krav på **ekonomisk** säkerhet i Resegarantilagen vid dessa arrangemang (Avsnitt 6.6.8).

2. Särskilt yttrande av ledamöterna Jörgen Rundgren, Mats Sahlin och Roger Ticoalu

Kapitel 2

Få saker skulle betyda så mycket för ett ökat internationellt ungdomsutbyte som ett svenskt medlemskap i den Europeiska Gemenskapen.

Av EG:s 13 utbytesprogram har Sverige idag tillgång till endast ett. Genom förhandlingar kan möjligtvis fler tillkomma. Men huvuddelen av programmen kommer Sverige inte att kunna delta i, så länge vi väljer att stå utanför gemenskapen. Även det oorganiserade utbytet och de spontana kontakterna skulle kraftigt underlättas genom ett medlemskap; 1992 kommer alla ungdomar i EG-länderna att helt fritt kunna resa, studera, arbeta och bo i andra europeiska länder.

Även utbytet med Östeuropa skulle underlättas genom ett svenskt medlemskap, då mycket omfattande program planeras och genomförs i EG:s regi.

Det är beklagligt att kommittémajoriteten inte anser dessa friheter och möjligheter viktiga nog för svenska ungdomar. Vi menar att ett svenskt icke-medlemskap i EG är ett stort hinder för ökat utbyte och att detta faktum därför bör finnas med i listningen av hinder för ökat ungdomsutbyte som görs i kommittébetänkandet. (Avsnitt 2.6 och 2.7)

3. Särskilt yttrande av ledamoten Mats Sahlin

Kapitel 2

Sverige har i sin u-landspolitik satt upp fem biståndsmål. Det senast tillkomna av dem är en målsättning om miljö.

Att ensidigt peka ut "miljö, bärkraftig utveckling och fredsfrågor" som viktigt för internationellt ungdomsutbyte är felaktigt. Det är dels angeläget att inte i förväg styra upp inriktningen på ungdomsutbytet. Dessutom - om politiska bedömningar ska göras - finns det flera andra faktorer som är minst lika viktiga för ett lands utveckling, som miljöfrågorna: demokrati, valet av ekonomiskt system m m.

Jag menar att stycke 2.6 på ett olyckligt sätt behandlar biståndet, dess inriktning och kopplingen till ett framtida ungdomsutbyte.

BILAGA 8:1

Kommittédirektiv

Dir. 1989:48

Ungdomars villkor på 90-talet

Dir. 1989:48

Beslut vid regeringssammanträde 1989-10-05

Statsrådet Wallström, civildepartementet, anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en kommitté tillkallas för att utreda hur demokrati och jämlikhet för ungdomar kan stärkas.

Kommittén skall också utreda hur svenska ungdomars möjligheter att delta i det internationella ungdomsutbytet kan förbättras.

Ungdomars villkor på 90-talet

Ungdomstiden är en period i livet då människor utvecklas och formas intensivt. Då väljer man utbildning och yrke och får nya, egna intressen. Då testar man vuxenvärldens idéer och moraluppfattningar och skaffar sig egna åsikter. Då funderar man över hur samhället fungerar och över den roll och plats man själv har. För de flesta unga människor är detta en utvecklande process. Men det finns också ungdomar som i sitt sökande efter mål och mening i livet mest känner sig maktlösa och utanför. Målet för en bra ungdomspolitik måste därför vara att *alla* unga människor skall ges möjlighet att utvecklas väl.

Under 80-talet har ungdomspolitikerna inriktats främst på att trygga ungdomars möjligheter att få arbete, bostad och en god utbildning. Fortfarande finns mycket kvar att göra på dessa områden.

Inför 90-talet står vi emellertid inför flera, delvis nya uppgifter som inte direkt har med de materiella levnadsvillkoren att göra.

För att utvecklas och må bra är det viktigt att unga människor kan känna gemenskap och solidaritet med andra människor och veta att de har en uppgift. För att alla ungdomar skall få uppleva detta måste jämlikheten mellan olika grupper av ungdomar öka, liksom jämställdheten mellan könen. Ung-

domar måste få mer att säga till om och kunna påverka både sin egen situation och samhällsutvecklingen.

Ofta diskuterar man och försöker lösa ungdomsfrågor utifrån olika problem, t.ex. våld, missbruk och arbetslöshet. Bilden av dagens ungdom är dock mer mångfasetterad. Jag menar att ungdomars egen kraft och engagemang är en av samhällets största tillgångar.

Jag ser med glädje att ungdomsforskningen har ökat de senaste åren. Mycket av forskningen handlar emellertid om ungdomar i olika institutioner, som styrs och sköts av vuxna, och om hur vi skall lösa problem som dessa institutioner har.

Det saknas i stor utsträckning underlag för att vi skall kunna belysa de frågor som jag nyss har berört. Jag anser därför att en kommitté bör tillsättas med uppgift att ta fram ett sådant underlag och dra slutsatserna av det.

Utgångspunkter för kommittén

Kommittén bör i sitt arbete utgå från ungdomars egna idéer och behov. Kommittén bör sammanfatta och dra slutsatser från de senaste årens utvecklingsarbete och forskning på ungdomsområdet. Utifrån detta bör kommittén lägga fram förslag inom områdena demokrati och inflytande, jämlikhet och ungdomsutbyte.

Ansvaret för frågor som berör ungdomars situation är spritt mellan ett flertal samhällsnivåer och intressenter. Kommittén skall i sina förslag ta hänsyn till detta.

Kommittén bör inom de områden där förslag skall läggas, analysera och redovisa hur ansvarsfördelningen är i dag och föreslå eventuella förändringar i syfte att bl.a. undanröja gränsdragningsproblem.

Demokrati och inflytande

Många ungdomar är intresserade av samhällsfrågor och engagerade i frågor som rör miljö, fred och solidaritet. Nya former för samarbete, opinionsbildning, ansvarstagande och initiativ har växt fram. Unga människor engagerar sig såväl i nätverk, lokala grupper och aktionsgrupper som i mer traditionella organisationer.

Det finns flera olika sätt att aktivera och organisera sig. Formen är inte längre så viktig. Ett exempel är nätverk, där självstyrande lokala grupper håller kontakt med varandra utan att ha något centralt beslutande organ.

Det är viktigt att ungdomars intresse för och engagemang i samhällsfrågor innebär att ungdomar i större utsträckning kan påverka samhällsutvecklingen och politiken. Kommittén bör utreda och lägga fram förslag på hur detta kan gå till.

Undersökningar har visat att allt färre ungdomar deltar i valen. Kommittén bör utreda orsakerna till detta och föreslå åtgärder som bidrar till ett ökat valdeltagande.

Allt färre ungdomar finns bland dem som är aktiva i de politiska partierna. Eftersom partiernas arbete och beslut har stor betydelse för ungdomarnas vardag, är detta ett allvarligt tecken.

Kommittén bör i andra hand utreda vad det är som påverkar ungdomars inställning till att delta i partipolitisk verksamhet och kartlägga vilka krav och förväntningar ungdomar har på hur samhällsarbetet skall utformas. Kommittén bör föreslå åtgärder som stimulerar ungdomars intresse och engagemang för partipolitiken.

Jämlikhet

Jag menar att alla människor skall ha lika möjligheter till utveckling och självförverkligande utifrån sina egna inneboende förutsättningar.

I vårt land har under många år ett ambitiöst reformarbete pågått till stöd för barn och ungdomar. Jag tänker då t.ex. på utbyggnaden av barnomsorgen, reformeringen av skolan, åtgärder för att berika ungdomars fritid och satsningar på kulturen. Ändå är det fortfarande stora skillnader i uppväxtvillkor mellan olika grupper av ungdomar. Det finns oroande tendenser till ökande klassklyftor. Samtidigt som en allt större del av ungdomarna har mycket bra villkor både socialt och materiellt, finns det grupper som ställs utanför.

Det kan, som jag ser det, finnas risker för att Sverige utvecklas mot ett s.k. två-tredjedels-samhälle, dvs. ett samhälle där det finns möjligheter till framgång och utveckling för två tredjedelar av befolkningen, men där den sista tredjedelen har betydligt sämre villkor. Ojämlikhet på ett område leder ofta till ojämlikhet på ett annat.

Kommittén bör analysera om detta mönster utvecklas i Sverige när det gäller ungdomars situation.

Bland ungdomarna i Sverige utgör invandrar- och flyktingungdomar en stor och heterogen grupp. Invandrar- och flyktingungdomar har andra uppväxtvillkor än övriga ungdomar och befinner sig ofta i en mer utsatt situation. De kan mötas av främlingsfientlighet och rasism. De kan diskrimineras på olika sätt. Till detta kommer skillnader i kultur, språk, vanor, uttryckssätt m.m. Vissa flyktingungdomar kommer hit utan några anhöriga och saknar helt stöd av vuxna.

Kommittén bör utreda om invandrar- och flyktingungdomar missgynnas, särskilt i fråga om utbildning, arbete, bostäder och fritidssysselsättning. Om

kommittén finner att invandrar- och flyktingungdomar missgynnas, bör den föreslå åtgärder som kan motverka detta.

Ungdomsutbyte med andra länder

Ungdomars kontakter med och förståelse för omvärlden är av stor betydelse för den svenska samhällsutvecklingen. Ungdomsturism och olika former av ungdomsutbyte ökar medvetenheten och insikten om andra människors levnadsvillkor och kultur.

I Sverige finns en stark tradition av internationellt engagemang. Inte minst u-ländernas situation intresserar och engagerar många ungdomar. Inom föreningslivet spelar internationella frågor stor roll. Ett stort antal unga människor arbetar i u-länder, inom ramen för såväl det statliga biståndet som olika folkrörelsers verksamhet.

Kommittén bör belysa det nuvarande och det förväntade ungdomsutbytet mellan Sverige och andra länder. En kartläggning bör göras av de olika former för ungdomsutbyte och bidrag till detta som finns i dag. Kommittén bör överväga vilken samordning som krävs för att befintliga resurser skall kunna utnyttjas bättre.

Vidare bör kommittén föreslå åtgärder för att underlätta både för ungdomar i Sverige att delta i det internationella utbytet utanför skolområdet och för utländska ungdomar att besöka Sverige. Utgångspunkten skall vara de olika bidrag och former för ungdomsutbyte som finns i dag.

Möjligheten att skapa en särskild organisatorisk plattform för ungdomsutbyte bör i andra hand utredas. Ungdomsorganisationerna bör i så fall ges ett avgörande inflytande i en sådan organisation.

I många länder använder man sig av bilaterala avtal för att främja ungdomsutbytet. Kommittén bör undersöka om detta är en möjlig och önskvärd väg att gå.

Kommittén bör föreslå olika åtgärder som kan vara påkallade för att stärka ungdomars, särskilt de minderårigas, sociala och rättsliga skydd i samband med utlandsresor, arbete i utlandet och annan utlandsvistelse.

Arbetets bedrivande

Kommittén bör presentera förslagen om ungdomars erfarenhetsutbyte med andra länder senast den 30 mars 1990, och förslagen om invandrar- och flyktingungdomar senast den 31 juli 1990. Kommittén bör presentera ett slutbetänkande senast den 30 maj 1991.

Kommittén bör arbeta utifrån de utgångspunkter som anges i det inledande avsnittet.

Kommittén bör redovisa hur förslagen kan genomföras och var ansvaret finns på de olika samhällsnivåerna, dvs. på statlig, kommunal och landstingskommunal nivå samt vad som kan skötas av föreningarna.

Kommittén bör låta ungdomar och olika grupper som i sitt dagliga arbete kommer i kontakt med ungdomar komma med synpunkter och förslag under utredningsarbetet.

Kommittén bör till sig knyta en referensgrupp bestående av invandrarungdomar för arbetet med avsnittet Jämlikhet.

Kommitténs arbete bör ske i nära kontakt med statens ungdomsråd och andra myndigheter som i sitt dagliga arbete handlägger ungdomsfrågor.

Kommittén bör samråda med utredningen (SB 1988:01) om livsmiljö och politiskt deltagande i storstäderna, förtroendeuppdragsutredningen (C 1988:01) och utredningen (U 1988:11) om översyn av det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar.

Kommittén bör ta del av det arbete om ungdomars erfarenhetsutbyte med andra länder som hittills har gjorts i ungdomsorganisationerna.

Kommittén skall analysera och redovisa effekterna av sina förslag ur ett jämställdhetsperspektiv.

Kommittén skall beakta vad som sägs i Dir. 1984:5 om utredningsförslagets inriktning samt i Dir. 1988:43 om att beakta EG-aspekter i utredningsverksamheten.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be- myndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om ungdoms- verksamhet

att tillkalla en kommitté – omfattad av kommittéförordningen (1976:119) – med högst nio ledamöter med uppdrag att utreda ungdomars villkor på 90-talet,

att utse en av ledamöterna att vara ordförande och

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta trettonde huvudtitelns utredningsanslag.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Civildepartementet)

BILAGA 8.2**Adresser till organisationer med ungdomsutbyte**

AFS-international
Tavastgatan 30
117 24 STOCKHOLM
08/668 89 56

AIESEC
Sveavägen 65
111 34 STOCKHOLM
08/34 58 34

ASSE
Svenska Statens Språkresor AB
Box 2017
103 11 STOCKHOLM
08/24 68 25

COMETT
UHÄ
Box 45 501
104 30 STOCKHOLM
08/728 36 00

EF-språkresor
Grevgatan 15
114 53 STOCKHOLM
08/663 50 40

EL&A
Box 2143
220 02 LUND
046/18 88 12

ERASMUS
EG:s informationskontor
Nybrokajen 9
Box 16 396
103 27 STOCKHOLM
08/22 29 00
alt Tekniska Högskolorna

EYC
30 Rue de Coubertain
F-67 000 STRASBOURG-WACKEN
+33/88/31 05 31

EYF

Council of Europe

PB 431-R6

F-67 006 STRASBOURG

+33/88/61 49 61

IAL

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

08/43 08 89

ICYE

Regeringsgatan 80

111 39 STOCKHOLM

08/20 98 93

LSU

Igeldammsgatan 22

Box 49 005

100 28 STOCKHOLM

08/785 06 90

NAMIC

Svenska Institutet

Kungsträdgården

Box 7434

103 91 STOCKHOLM

08/789 20 00

Nordjobb

Föreningen Norden

att: Anders Bergström

Hantverkargatan 33

112 21 STOCKHOLM

08/54 19 90

Nordplus

Nordiska Ministerrådet

Store Stranstraede 18

DK-1255 KÖPENHAMN

+45/33/11 47 11

Nordpraktik

Föreningen Norden

att: Anders Bergström

Hantverkargatan 33

112 21 STOCKHOLM

08/54 19 90

Rotarys Ungdomsutbyte
Dalatrappan 2
111 23 STOCKHOLM
08/21 27 60, 21 27 70
tfn tid mån-fre 9-12

RSFH
Karlbergsvägen 86A
Box 21 005
100 31 STOCKHOLM
08/16 07 25

SI
Kungsträdgården
Box 7434
103 91 STOCKHOLM
08/789 20 00

Språkreseförmedlarna
Regeringsgatan 79
Box 7723
103 95 STOCKHOLM
08/10 85 72

Svenska Scoutrådet
Igeldammsgatan 22
Box 49 005
100 28 STOCKHOLM
08/52 09 80

SVEKIV
Bryggargatan 6A
101 22 STOCKHOLM
08/11 74 93

SWEMSIC
c/o Ordf Sven Gustafsson
Skoglyckevägen 26
582 56 LINKÖPING
013/13 04 75

SVS
Hornsgatan 54
116 49 STOCKHOLM
08/44 02 75

UBV
Barnängsgatan 23
116 41 STOCKHOLM
08/714 09 85

UNESCO
Uneskorådet
Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM
08/763 10 00

Unga Katoliker
Box 4007
102 61 STOCKHOLM
08/41 78 15

UHÄ
Box 45 501
104 30 STOCKHOLM
08/728 36 00

Vänortsjobb
Ansökan och intresse till kommunen
eller lokala Föreningen Norden

Youth for Europe
ERASMUS
EG:s informationskontor
Nybrokajen 9
Box 16 396
103 27 STOCKHOLM
08/22 29 00
alt Tekniska Högskolorna

YFU
Sveavägen 35
111 34 STOCKHOLM
08/10 67 80

BILAGA 8. 3

LSU-enkät till ungdomsorganisationerna om hinder för ungdomsutbyte.

1. Svenskar utomlands

Hinder i samband med utlandsstudier och utlandspraktik

Studerandeutbyte

1. Visumreglerna till vissa länder är rigorösa. I vissa utomeuropeiska länder krävs garantier mot att studenten haft vissa sjukdomar. Efter att Frankrike införde visumtvång för icke EG-länder har dessa problem ökat även inom Europa för svenska studenter.
2. Svårigheten att erhålla svenska/utländska studiemedel upplevs idag som ett stort hinder för svenska ungdomar. Det avgörande är bristen på klara regler. Det gör att utlandsstuderande hamnar i ett regelvacuum mellan olika länders bestämmelser.
3. Många gymnasieelever som studerat utomlands under ett år har svårt att behålla sin plats då de kommer tillbaka. Det gör att studierna utomlands upplevs som ett stort risktagande.
4. Utländska studenter omfattas inte av de särskilda rabatter som ges till det egna landets studenter. Detta gäller också vid t ex familjerabatter där det ofta kan vara svårt att få räkna in utbytesstudenten i familjen.

Utlandsarbetande ungdomar i Norden och övriga Europa

1. Dubbelbeskattningsavtalen kan ofta ställa till större problem istället för att underlätta då det andra landet har helt andra och ofta mer ofördelaktiga jämningsregler.
2. Svenska arbetsförmedlingar prioriterar ofta utländska ungdomar lågt i sin egen handläggning.
3. Svårigheten att få arbetstillstånd kan förlänga handläggningstiden vid fördelning av praktikplatser i andra länder.
4. Bristen på enhetstaxa vid köp av resor gör att organisationer med utbytesprogram har svårt att erbjuda billiga resor för deltagarna.

5. Svenska banker saknar idag clearingavtal med banker i vissa länder, vilket gör banktransaktioner till och från Sverige besvärliga.

Till de hinder som här listats kommer andra som gäller i europeiska länder. Dessa kan också delvis gälla Sverige.

BILAGA 8.4

Hinder för ungdomsutväxling enligt Europarådsrapport augusti 1988

Juridiska och administrativa hinder

- 1) Krav på visa vid vistelse kortare än tre månader
- 2) Avgift för att lämna landet
- 3) Avgift för att få visa och uppehållstillstånd
- 4) Långa behandlingstider
- 5) Krav att försäkringar och pengar för vistelsen ska vara tillräckliga
- 6) Uppehållstillstånden begränsade till visst geografiskt område
- 7) Visa eller uppehållstillstånd ges inte för frivilligt arbete
- 8) Visa eller uppehållstillstånd ges inte för betalt arbete
- 9) Svårt att få transitvisa
- 10) Bosatta utan medborgarskap har svårt att få inrese- eller utresetillstånd

Pass:

- 11) Avgifterna för att få pass är för höga

Skolor och universitet:

- 12) Saknas erkännande av skolor eller universitetsutbildning
- 13) Inget studiemedel erhålls för studierna utomlands
- 14) Uppdatering av prover, vara insända långt innan
- 15) Svårigheter att finna plats i skolor och på universitetet
- 16) Komplicerad inskrivningsprocedur
- 17) Skolavgifter
- 18) Språkkunskaper krävs

Värnplikt och vapenvägran:

- 19) Begränsad rörelsefrihet för värnpliktiga och vapenvägrare

Mottagare av arbetslöshets- eller socialt understöd:

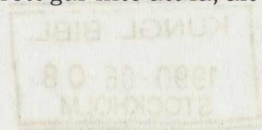
- 20) Begränsad rörlighet för mottagare

Bevarande av arbetsrättsliga rättigheter:

- 21) Ingen försäkran av att arbetsrättsliga rättigheter bevaras under vistelsen

Utbildningsavbrott:

- 22) Utbildningsavbrott går inte att få, alt är svårt att få

Sjukförsäkring:

- 23) Sjukförsäkring täcker inte vistelse utomlands

Inkomstskatt och barnbidrag:

- 24) Inga avdrag erhålls för att reducera kostnader
25) Mat och logi som erhålls räknas som beskattningsbar inkomst
26) Förlust av barnbidrag

Minderåriga:

- 27) Pass kräver underskrift av bägge föräldrarna

Organisationernas ansvarsförhållande:

- 28) Organisationernas ansvar är präglat av stor osäkerhet

Finansiella barriärer och offentliga finansiella stöd:

- 29) Generella kostnader med ungdomsmobilitet
30) Kostnader för att studera utomlands
31) Kostnader för ungdomsutväxling och avsaknad av offentligt stöd
32) Existerande stödordningar inkluderar inte infrastruktur och administrativa kostnader
33) Existerande stödordningar inkluderar inte extrakostnader för handikappade
34) Stödordningar kräver reciprocitet med avseende på antal
35) Offentliga stödordningar är komplicerade och osäkra

Information:

- 36) Otillräcklig information för ungdomar som avser att vistas utomlands
37) Informationsgap mellan organisationer, offentliga myndigheter och offentligheten
38) Avsaknad av forskning om ungdomsmobilitet

Språk:

- 39) Språksvårigheter

Utbildning:

- 40) Avsaknad av utbildning och upplärning

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
 2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
 3. En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
 4. Transportrådet. K.
 5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
 6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
 7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
 8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
 9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
 10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
 11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
 12. Meddelarrätt. Ju.
 13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
 14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
 15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
 16. Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. K.
 17. Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. UD.
 18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
 19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. S.
 20. Välfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.
 21. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. ME.
 22. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. ME.
 23. Tomträttsavgäld. Bo.
 24. Ny kommunallag. C.
 25. Konkurrensen inom livsmedelssektorn. C.
 26. Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. Fö.
 27. Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. K.
 28. Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. C.
 29. Tobakslag. S.
 30. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Ju.
 31. Perspektiv på arbetsförmedlingen. A.
 32. Staden. SB.
 33. Urban Challenges. SB.
 34. Stadsregioner i Europa. SB.
 35. Storstädernas ekonomi 1982-1996. SB.
 36. Storstadsliv. Rika möjligheter- hårda villkor. SB.
 37. Författningsreglering av nya importrutiner m.m. Fi.
 38. Översyn av naturvårdslagen m.m. ME.
 39. Konstnärens villkor. U.
 40. Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. ME.
 41. Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. C.
 42. Internationellt ungdomsutbyte. C.
-

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]
Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]
Staden. [32]
Urban Challenges. [33]
Stadsregioner i Europa. [34]
Storstädernas ekonomi 1982-1996. [35]
Storstadsliv. Rika möjligheter - hårda villkor. [36]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]
Översyn av sjölagen 2. [13]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. [30]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]
Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]
Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]
Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. [26]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]
Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. [19]
Tobakslag. [29]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]
Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]
Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. [27]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]
Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]
Författningsreglering av nya importrutiner m.m. [37]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]
Konstnärens villkor. [39]

Arbetsmarknadsdepartementet

Perspektiv på arbetsförmedlingen. [31]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]
Tomträttsavgäld. [23]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

Civildepartementet

Ny kommunallag. [24]
Konkurrensen inom livsmedelssektorn. [25]
Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. [28]
Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. [41]
Internationellt ungdomsutbyte. [42]

Miljö- och energidepartementet

Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. [21]
Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. [22]
Översyn av naturvårdslagen m.m. [38]
Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. [40]